

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DOSTLUK VE İŞBİRLİĞİ BAĞLAMINDA

TÜRK – JAPON İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf ÇELİKLER

BURSA-2020

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**DOSTLUK VE İŞBİRLİĞİ BAĞLAMINDA
TÜRK – JAPON İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf ÇELİKLER

Danışman:

Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR

BURSA-2020

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Anabilim/Anasanat Dalı,

Bilim Dalı'nda

numaralı 701516039.....

YUSUF CELIKLER 'in 'nin hazırladığı

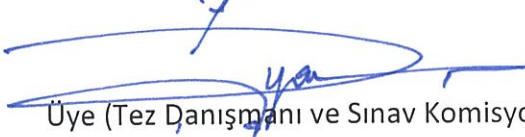
"Destiük ve İşbirliği Bağlamında TÜRK - Japón İlişkileri"

" konulu . (Yüksek Lisans/~~Doktora~~/~~Sanatta Yeterlik Tezi~~/~~Çalışması~~) ile ilgili tez savunma sınavı, 25./01/2020

günü 10. - 11.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının

BAŞARI (başarılı/başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Prop. Dr. Ö. Güneş İşyer

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

R. G. Ö. Ö.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Seğül KAYA

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

25./01/2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih 27/01/2020

Tez Başlığı / Konusu: DOSTLUK VE İŞBİRLİĞİ BAĞLAMINDA TÜRK-JAPON İLİŞKİLERİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 87 sayfalık kısmına ilişkin, 24/01/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

27.01.2020.

Adı Soyadı: Yusuf Çelikkale
Öğrenci No: 701516039
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Programı: Uluslararası İlişkiler
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyadı, Tarih)

Prof. Dr. D. Gökşel İsyar

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

27.01.2020.

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dostluk ve İşbirliği Bağlamında Türk-Japon İlişkileri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

27.01.2020

Adı Soyadı : Yusuf ÇELİKLER
Öğrenci No : 701516039
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Programı : Uluslararası İlişkiler
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Yusuf ÇELİKLER

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : XI + 97

Mezuniyet Tarihi :/...../20.....

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR

DOSTLUK VE İŞBİRLİĞİ BAĞLAMINDA TÜRK - JAPON İLİŞKİLERİ

Kadim tarihleri ve küresel barışın sağlanması için sarf ettikleri yoğun çabalarıyla uluslararası toplumda itibarlı yerlerini almış iki ülkenin dostluk ilişkileri, acı hadiseler üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla, Türk - Japon ilişkileri uzun yıllar boyunca duygusal söylemlerden öteye geçememiştir. Ancak, son dönemde atılan somut adımlarla birlikte iki ülke ilişkileri ivme kazanmıştır.

Yeryüzünün dört bir yanında yaşanan acılara karşın “insani güçler” olarak kalmayı başaran Türkiye ve Japonya’nın dayanışma içinde olması, dünya barışı ve küresel istikrar için büyük önem arz etmektedir. İnsani yardım faaliyetleriyle mazlum coğrafyaların umut ışığı haline gelen “uzak” denizlerin “yakın” ülkeleri arasındaki dostluk, sağlam temellere dayanmaktadır.

Üç kısımdan oluşan tez çalışmasının ilk bölümünde tarihi bağlar, ikinci bölümünde ise kültürel benzerlikler ortaya konularak siyasi ve akademik düzeyde bilinen iki ülke arasındaki yakınlığın toplum nezdinde bilinirliğinin artırılması için farkındalık oluşturması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın son kısmında, siyasi ve ekonomik anlamda birbirini tamamlayıcı özelliklere sahip, Türkiye ve Japonya arasındaki işbirliği alanları ve fırsatları belirtilerek, potansiyellerin fırsata dönüştürülmesi hedeflenmekte, iki ülke ilişkilerine katkı sağlanması arzu edilmektedir.

Anahtar Sözcükler:

Ertuğrul, Tarih, Kültür, Dostluk, İşbirliği

ABSTRACT

Name and Surname : Yusuf ÇELİKLER
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Sciences Institute
Field : International Relations Field
Branch : International Relations
Degree Awarded : Master's Thesis
Page Number : XI + 97
Degree Date :/...../20....
Supervisor : Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR

TURKISH – JAPANESE RELATIONS IN THE CONTEXT OF FRIENDSHIP AND COOPERATION

The friendly relations of two countries, which took their place in the international community with their ancient history and their intense efforts to achieve global peace, are built on painful events. Therefore, Turkish-Japanese relations could not have been more than sentimental rhetoric for many years. However relations between two countries have gained momentum with concrete steps taken recently.

The solidarity of Turkey and Japan, which have managed to remain “humanitarian forces” despite the suffering experienced all over the world, is of great importance for World peace and global stability. Through humanitarian aid activities, the friendship between, “near” countries of “far” seas, which have

become a beacon of hope for oppressed geographies, is based on strong foundations.

In this context, it is aimed to raise awareness in the first section of the thesis, which consists of three parts, to increase awareness in the society of the closeness between, two countries, which are known at the political and academic level, by revealing historical ties and in the second part cultural similarities.

In the final section of the study, it is aimed to transform the potential into an opportunity by specifying the cooperation agreements and opportunities between Turkey and Japan, which have complementary characteristics in political and economic terms. And, it is desirable to contribute to the relations of two countries.

Keywords:

Ertugrul, History, Culture, Friendship, Cooperation

Önsöz

Bursa'ya ziyaretleri esnasında kendilerine yaptığım mülakat teklifini, yoğun tempolarına rağmen kabul etme nezaketini gösteren Türkiye Cumhuriyeti 26. Başbakanı Prof. Dr. Ahmet DAVUTOĞLU'na, yine aynı şekilde değerli bilgilerinden istifade etme imkanını bana sunan; Japonya İstanbul Başkonsolos Yardımcısı Sn. Takumi SUEMITSU'ya, Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) Türkiye Ofisi Kıdemli Program Sorumlusu Doç. Dr. Emin ÖZDAMAR'a, İstinye Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN'e, Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Elif ERHAN'a ve ilim yolculuğumda bana inanıp cesaret veren, sonuna kadar desteğini esirgemeyen saygı değer tez danışmanım Prof. Dr. Ömer Göksel İŞYAR'a şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	İV
ÖZET.....	İ
ABSTRACT.....	İİİ
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
SEMBOLLER.....	İX
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
ANA HATLARI VE DÖNÜM NOKTALARI İLE TÜRK - JAPON İLİŞKİLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	4
1. İki Ülke Arasında Etkileşimin Başlaması, İlk Dönüm Noktası ve 20.Yüzyıl'daki Önemli Gelişmeler.....	4
1.1.Türk Bilim Adamlarının Eserlerinde Japonya Hakkındaki Bilgiler.....	4
1.2.Türk-Japon İlişkilerinde Etkileşim Süreci.....	5
1.3.Osmanlı Devleti ile Japonya Arasında Resmi Temaslar.....	6
1.4.Ertuğrul: “Barış” Yolundaki “Savaş” Gemisi.....	9
1.5.Japon Medyasında “Ertuğrul Fırkateyni Kazası”.....	12
1.6.Rus-Japon Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansımaları.....	14
1.7.Osmanlı Subayı Pertev Demirhan'ın Rus-Japon Savaşı Raporları.....	15
1.8.Rus-Japon Savaşı'nın Muhalif Hareketlere ve Türk Aydınlarına Etkileri....	16
1.9.Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Mücadelesi Döneminde Türk-Japon İstihbarat Faaliyetleri.....	18
1.10.Anadolu'da “Gizli” Türk-Japon Diplomatik Temasları.....	22
1.11.Sibirya'daki Türk Esirlerin Bir Japon Subay Komutasında Nakledilmesi.....	24
1.12.Yeni Türkiye ve Japon Sermayesinin Anadolu'ya Yatırımları.....	28

1.13. Atatürk ile Ankara’da Gazi Çiftliği Projesi	29
1.14. Gökçen ile Bursa’da Türk-Japon İpek Dokuma Fabrikası Yatırımı	30
1.15. Prens Takamatsu’nun Türkiye Ziyareti.....	31
2. Soğuk Savaş Dönemi ve İlişkilere Etkileri	33
2.1. Kore Savaşı’na Türk Askerinin Katılmasının İkili İlişkilere Yansımaları.....	33
2.2. Başbakan Menderes’in Japonya Ziyareti ve Ekonomik İlişkilerin Yeniden Başlaması	34
2.3. 1973 Petrol Krizi ve Japonya’nın Türkiye Politikasına Yansımaları	36
2.4. Kıbrıs Sorunu ve Japonya’nın Yaklaşımı	38
2.5. Özal Dönemi ve Japon İş Dünyasının Türkiye’ye İlgisinin Artması.....	38
2.6. Japonları Kurtarma Operasyonu: “Kurtaran Kanat”	40
2.7. Körfez Savaşı’nda Japonya’nın Türkiye’ye Ekonomik Desteği.....	42
3. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İkili İlişkiler	43
3.1. Japon İş Dünyası’nın Türkiye’deki Dev Yatırımı.....	43
3.2. Deprem Dayanışması: “Kobe” ve “Marmara” Depremleri.....	44
4. 21. Yüzyıl ve Türk-Japon İlişkileri’nin Altın Çağı	46
İKİNCİ BÖLÜM	51
TÜRK VE JAPON HALKLARININ TARİHİ - KÜLTÜREL BENZERLİKLERİ	51
.....	51
1. Ortak Tarih İnancı ve Kültürel Değerlerde Benzerliklerimiz.....	51
1.1. Köklerdeki Birliktelik	51
1.2. Altay Dil Ailesi Aidiyeti	52
1.3. Sosyal Yapı Benzerlikleri	53
1.4. Savaşçıların Efendileri: “Yeniçeri” ve “Samuray”	54
1.5. Baharın Müjdecileri: “Erguvan” ve “Sakura”	55
1.6. Yazının Estetiği: “Hat” ve “Shodo”	56
1.7. Renklerin Ahengi: “Ebru” ve “Suminagashi”	58
1.8. Uzakdoğu’dan Anadolu’ya Müziğin Uyumu: “Ney” ve “Koto”	59
1.9. Motif ve Figürlerdeki Etkileşim: “Ukiyo-e” ve “Minyatür”	60
1.10. Ortak İmge: “Turna”	61
1.11. İnanç Köprüsü: “Tasavvuf” ve “Zen”	63
2. Tarihi Süreçlerdeki Benzerlikler.....	64
2.1. Anadolu ve Japon Denizi’nde Kader Birliği: “Moğol İstilaları”	64

2.2.Latin Amerika’da Kader Birliği: “El Turko”lar ve “Japon Diasporası”	65
2.3. Tarihin Seyrini Değiştiren Savaşlar: “Rus-Japon Savaşı” ve “Çanakkale Savaşı”	66
2.4.“Kore Savaşı” Kazanımları	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	69
TÜRKİYE İLE JAPONYA ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ ALANLARI, FIRSATLAR ve POTANSİYELLER.....	69
1. Siyasi İŞbirliği	69
1.1.İkili İlişkiler.....	70
1.2.Uluslararası Kuruluşlarda İŞbirliği.....	71
1.3.Türk Dış Politikasında “Yeniden Asya” Açılımı	72
1.4.Arabuluculuk Misyonu	73
1.5.İnsani Yardımlar.....	74
2. Ekonomik İŞbirliği	76
3. Askeri İŞbirliği	79
4. Eğitim Alanında İŞbirliği	80
5. Kùltür – Turizm İŞbirliği.....	81
6. Uzay Alanında İŞbirliği.....	83
7. Medya İŞbirliği.....	83
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	88

SEMBOLLER

Bibliyografik Bilgiler	Türkçe
Adı geçen eser	a.g.e.
Adı geçen mülakat	a.g.m.
Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Arşivi	ATASE
Bakınız	Bkz.
Bursa Büyükşehir Belediyesi	B.B.B.
Çeviren	Çev.
Doçent Doktor	Doç. Dr.
Ekonomi	Eko.
Hazırlayan	Haz.
İstanbul	İst.
Numara	No.
Öğretim	Öğr.
Profesör Doktor	Prof. Dr.
Sayfa	s.
Sayı	S.
Sosyal Bilimler Enstitüsü	Sos. Bil. Ens.
Teknoloji	Tek.
Üniversite	Üni.
Yardımcı Doçent Doktor	Yrd. Doç. Dr.
Yayınlar	Yay.

KISALTMALAR

A.Ş.	: Anonim Şirketi
AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ÇOMÜ	: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DKK	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
G-20	: Gelişmiş-20
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IRCICA	: İslam Tarih Sanat ve Kültürü Araştırma Merkezi
İSMEK	: İstanbul BB Meslek Edindirme Kursları
İTÜ	: İstanbul Ticaret Üniversitesi
JAD	: Japonya Araştırmaları Derneği
JICA	: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KEIDANREN	: Japon Ekonomik Kuruluşlar Federasyonu

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
METİ	: Japon Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
MTA	: Maden Tetkik ve Arama
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
ODA	: Resmi Kalkınma Yardımı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
SEFAD	: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEK	: Türkiye Elektrik Kurumu
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliğine Koordinasyon Ajansı
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TSR	: Türkiye'nin Sesi Radyosu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği
TV	: Televizyon
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Her vesilede yapılan dostluk vurgularına karşın Türk-Japon ilişkileri bağlamında yapılan çalışmaların nicelik açısından Uluslararası İlişkiler alanındaki diğer araştırma konularına nispetle çok düşük düzeyde kalması, bu çalışmanın hazırlanmasında önemli bir etken olmuştur. Ayrıca, tez konusunun belirlenmesinin öncesinde Ertuğrul Fırkateyni Kazası'nın 125. yıldönümü anısına gerçekleştirilen etkinliklerin oluşturduğu dostluk atmosferi, bu çalışma için bir başka tercih sebebi olmuştur.

Alanında uzman isimlerin değerli bilgilerinden de istifade edilen çalışma için; Japonya Ankara Büyükelçiliği ve Japonya İstanbul Başkonsolosluğu Kütüphaneleri, Devlet Kütüphaneleri, Araştırma Kurumları ve internet ortamında yapılan kapsamlı araştırmalarda bir çok kitap, makale ve rapordan yararlanılmıştır.

Tez çalışmasının ilk bölümünde, ana hatları ve dönüm noktalarıyla Türk-Japon ilişkilerinin tarihi gelişimi ele alınacaktır.

İki ülkenin ilişkilerinde ilk dönüm noktasını Ertuğrul Fırkateyni Kazası oluşturmaktadır. 1890 yılında gerçekleşen ve uzun bir süre boyunca gündemden düşmeyen bu acı hadise, Türk-Japon ilişkilerinin miladı olarak kabul edilmektedir. İkili ilişkiler, bu hadise üzerinden duygusal zeminde şekillenmeye başlamıştır.

20. Yüzyıl başlarında tüm dünyanın dikkatle takip ettiği Rus-Japon Savaşı gerçekleşmiştir. 1904-1905 yılları arasında gerçekleşen Rus-Japon Savaşı'nın Japonya'nın zaferi ile sonuçlanması, iki ülke ilişkilerinde bir başka dönüm noktasını oluşturmuştur. Osmanlı Subayı Pertev Demirhan'ın gözlemci sıfatıyla Japon ordusunun saflarında yer aldığı savaş, devlet ve halk nezdinde ilgiyle takip edilmiştir. Japonların, dönemin güçlü ülkelerinden Rusya'ya karşı galip gelerek küresel güçler arasındaki yerini alması, Osmanlı toplumunda büyük yankı uyandırmıştır. Türk aydınlarının eserlerinde konu edilen Japonya'nın askeri başarısı, Asyalı bir halkın batılı güçlere karşı üstünlük sağlayabileceği inancını pekiştirmiştir.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Japon kamuoyu önderi Otani Kozui'nin girişimleri neticesinde Türkiye ile Japonya arasında ekonomik ilişkiler başlamıştır. Kozui, 'Asya'nın Kalkınması' idealiyle 1926'da geldiği Türkiye'ye yatırım yapılmasına

öncülük etmiştir. Böylece Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk doğrudan yabancı yatırımlarından birisi 1927 yılında Japonlar tarafından yapılmıştır. 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik buhranı sonrasında ilişkilerde durgunluk dönemine girilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Japonya'nın yaralarını sarmasını izleyen dönemde karşılıklı temaslar başlamıştır. İki ülke ilişkilerinde yeniden ivmenin yakalanması Özal döneminde gerçekleşmiştir. Özal Hükümeti'nin yoğun gayretleri sonucunda Japon sermayesi Türkiye'de yatırım yapmaya başlamıştır. 20. Yüzyıl'ın sonlarına gelindiğinde Türk ekonomisinde yaşanan daralmanın da etkisiyle Japonya ile ilişkiler durağanlaşmıştır.

1985 yılında iki ülke ilişkilerine damgasını vuran önemli bir hadise yaşanmıştır. İran-Irak Savaşı sırasında Tahran'da mahsur kalan Japon vatandaşların yardım taleplerine Türk Hükümeti tarafından olumlu yanıt verilmiştir. Türkiye Japonya'ya dostluk elini uzatmış, Türk Hava Yolları'na ait uçak ile Japonlar İstanbul'a getirilmişlerdir. Japon medyası Tahran Kurtarma Operasyonu'nu 'Kurtaran Kanat' olarak adlandırmıştır.

21.yüzyıl'da Türk-Japon ilişkileri altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin çok yönlü dış politikası çerçevesinde Japonya ile birçok alanda işbirliği yapılmış, başta nitelikli altyapı projeleri olmak üzere, dev projelere imza atılmıştır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde, Türk ve Japon halklarının tarihi-kültürel benzerlikleri ortaya konulacaktır.

İki ülke arasında şaşırtıcı boyutta benzerlikler bulunmaktadır. Türk ve Japon halklarının kültürel değerleri incelendiğinde; sanat, dil özellikleri, aile yapısı gibi bir çok noktada benzerliklere rastlanmaktadır. Aynı şekilde, her iki ülkenin de benzer tarihi süreçleri yaşadığı görülmektedir. Türk ve Japon kültürleri arasındaki dikkat çekici benzerlikler, iki ülke halkının birbirine yakınlık hissetmesini de beraberinde getirmektedir.

Tez çalışmasının son kısmını oluşturan üçüncü bölümde ise, Türkiye ile Japonya arasındaki mevcut işbirliği alanlarıyla birlikte, işbirliği fırsatları ve potansiyeller mercek altına alınacaktır.

İki ÷lke arasında; siyasi, ekonomik, k÷lt÷rel ve bir çok alanda işbirliği yapılmaktadır. Siyasi alandaki işbirliği memnuniyet verici olmakla birlikte, ekonomik işbirliği beklentilerin altında kalmaktadır. İki ÷lkenin tarihi ve k÷lt÷rel bağları, işbirliği için uygun zemin oluşturmaktadır. T÷rkiye ve Japonya, özellikle insani yardım alanındaki faaliyetleriyle, k÷resel istikrara daha fazla katkıda bulunma potansiyeline sahiptir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANA HATLARI VE DÖNÜM NOKTALARI İLE TÜRK - JAPON İLİŞKİLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Türk – Japon ilişkilerinin çeşitli boyutlarıyla analiz edileceği bu çalışmanın ilk kısmında; siyasi, kültürel ve akademik platformlarda yüzeysel olarak dile getirilen iki ülke arasındaki dostluk ilişkisinin, ifade edilenin çok ötesinde derin tarihi bağlara sahip olduğu detaylı şekilde ortaya konulacaktır.

1. İki Ülke Arasında Etkileşimin Başlaması, İlk Dönüm Noktası ve 20.Yüzyıl’daki Önemli Gelişmeler

1.1.Türk Bilim Adamlarının Eserlerinde Japonya Hakkındaki Bilgiler

Tarihteki ilk Japon haritasının bir plan biçiminde 11.yüzyıl’da Kaşgarlı Mahmud tarafından ‘Divan-ı Lügat-üt Türk’ de çizildiği bilinmektedir. Kaşgarlı Mahmud bu eserinde Japonya’yı haritanın doğusunda bir ada olarak göstermiş ve ‘Çaparka: Japonların ülkelerinin uzak olması, araya büyük denizlerin girmiş bulunması yüzünden dilleri bizce bilinmiyor’ şeklinde not düşerek, denizin onların dillerinin öğrenilmesine imkân vermediğine işaret etmiştir. Batı kaynaklı haritalarda ise, Japonya ancak 15.yüzyılda yer almıştır.¹

Kâtip Çelebi de ‘Cihannüma’ adlı eserinde Japonya’dan bahsetmektedir. Haritalarda ‘Yaponya’ olarak göstermiş, ülkenin idari yapısı, dini, dili, ticareti, sanatı, ahlakı, geleneği hakkında bilgiler vermiştir.Şemseddin Sami ise ‘Kamus-ul Âlâm’ adlı eserinde ‘Çaponya: Asya kıtasının doğu ucunda ve Çin’in doğu sahillerinin karşısında

¹ F.Şayan Ulusan Şahin, *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001, s.2.

bir devlet olup, birkaç büyük ve birçok küçük adadan oluşmaktadır.’ şeklinde belirtmiştir.²

1.2.Türk-Japon İlişkilerinde Etkileşim Süreci

İki ülke arasındaki etkileşimin siyasi temaslar öncesinde dolaylı yollarla başladığı görülmektedir. 18.yüzyılda ülkeye gizlice girmeye çalışırken yakalanan bir İtalyan papazın verdiği bilgilerle yazılan kitapta ‘Osmanlı’nın dünyanın en güçlü devleti olup, bir günde 200 bin askerle sefer yapabilecek güce sahip olduğu ve hiçbir Avrupa ülkesinin onu tek başına yenemeyeceği’ ifade edilmektedir. Osmanlı Devleti gerileme sürecinin yaşandığı yıllarda bile güçlü imajını korumayı başarabilmiştir.³

Osmanlı Devleti ile Japonya arasında sanat eserleri üzerinden de etkileşim süreci yaşanmıştır. 18. yüzyılda Japon sanatçıların eserlerinde görülmeye başlanan şık tasarımlar batılıların ilgisini çekmiş ve takdirle karşılanmıştır. Avrupa’da yeni oluşmaya başlayan süsleme sanatı alanındaki Japon tutkusunun ortaya çıkarttığı sanatsal yansımalar ‘Japonizm’ olarak adlandırılmıştır.⁴

Osmanlı Devleti de batı dünyasında yansımaları görülen bu akımdan etkilenmiştir. Avrupa’daki müzelerde sergilenen eserlerden farklı tarzda olmakla birlikte Osmanlı saraylarında da Japon eserleri görülmektedir. Milli Saraylar Koleksiyonu’ndaki Japon eserlerinin İmparator Meiji tarafından İstanbul’a gönderilen Japon heyetlerin Sultan Abdülhamid’e takdim etmek üzere getirdikleri hediyeler ve saray tarafından satın alınmış eşyalar oldukları tespit edilmiştir.⁵

Japonya’da Osaka Ticaret Odası’nın önemli ismi olan Yamada Torajiro, 1892 yılında geldiği İstanbul’da 20 yılı aşkın süre yaşayarak iki ülke arasında adeta gönüllü elçi gibi çalışmış, Osmanlı Devleti ile ülkesi arasında köprü vazifesi yapmıştır.⁶ Osmanlı Sarayı’na Japon eşyaları satıp, ülkesine başta tütün olmak üzere çeşitli ürünler götüren Torajiro’nun yayınladığı anılarında; Sultan Abdülhamid’in Japonya’da yetişen

² Şahin, a.g.e., s.2-3.

³ HironaoMatsutani, *Japonya’nın Dış Politikası ve Türkiye*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s.58.

⁴ Yrd. Doç. Dr. MiyukiAokiGirardelli, *Osmanlı Sarayında Japonya’dan Esintiler*, “Osmanlı Sarayında Japon Rüzgarı” haz. Kemal Kahraman, TBMM Milli Saraylar Yayını, İstanbul, 2013, s.17.

⁵ Girardelli, a.g.e., s.18.

⁶ Yrd.Doç.Dr. Ali Volkan Demir, *Yamada Torajiro ve Türkiye*, Folklor/Edebiyat Dergisi, Lefkoşa, C.17, S.67, 2011, s.138.

özel cins kuş ve bitkilerle ilgilendiği, ‘Kaki’ ve ‘Ginko’ adı verilen ağaçlarla, özel yapım marangoz aletlerini sipariş ettiği anlatılmaktadır. Bahsi geçen ağaçların bazıları hâlen Ihlamur Kasrı ve Yıldız Sarayı bahçesinde yer almaktadır.⁷

Osmanlı’nın Japon ürünleriyle ilk karşılaşması Hollandalılar ve İngilizler tarafından bazı Japon eserlerinin sergilendiği 1851 ve 1862 yıllarında gerçekleşen Uluslararası Londra sergileri ve özellikle Japonya’nın ilk defa resmi olarak katıldığı 1873 Viyana sergisi ile olmuştur. 1893’te Dahiliye Nezareti’nin görevlendirmesiyle Hindistan’dan Japonya’ya kadar uzanan bir Asya gezisi yapan Hacı Mustafa’nın 1894 yılında Sultan Abdülhamid’e sunduğu seyahatnamesinde; imparatorlarının isteği üzerine dünyanın çeşitli bölgelerine gönderilen Japon memurlar tarafından Tokyo’ya getirilen Osmanlı ürünleri olarak bir tekne ve bir çift seccadeye yurtiçi fuarındaki sergide özel yer verilip, halkın ilgisinin çekildiğinden söz edilmektedir.⁸

Yıldız Sarayı atölyelerinde üretilen bazı eserlerde de Japon etkisi taşıyanlar bulunmaktadır. Bu durumun Japonizm akımından kaynaklandığı söylenebilir. Sultan Abdülhamid döneminde asıl yaşam mekânı olarak kullanılan Yıldız Sarayı’nda yer alan Japon yapımı eserlerin birçoğu Dolmabahçe Sarayı’nda teşhir edilmektedir. Bunların içinde en önemli örneklerden birisi de; Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün son günlerini geçirdiği istirahatgahının her iki baş ucundaki Japon üretimi metal vazolardır.⁹

Osmanlı Saraylarında Avrupa tarzı dekorlarla birlikte, porselenlerden mobilyalara kadar birçok Japon eserinin bulunması, şimdiye kadar az bilinen ve daha derin araştırılması gereken bir konudur. Osmanlı Saraylarında izlenebilen Japon zevki, iki ülke ilişkilerinin saraydaki yaşam tarzına yansması olarak da değerlendirilebilir.¹⁰

1.3.Osmanlı Devleti ile Japonya Arasında Resmi Temaslar

Japonya, yaklaşık 250 yıl süren izolasyon döneminin ardından, 1868 yılından itibaren, İmparator Meiji liderliğinde dış dünyaya açılmaya başlamıştır. Bu süreçte;

⁷ Girardelli, a.g.e., s.18.

⁸ Girardelli, a.g.e., s.18.

⁹ Girardelli, a.g.e., s.19-21.

¹⁰ Girardelli, a.g.e., s.24.

Siyasi, askeri, hukuki, ekonomik vs. birçok alanda reformlar yapılarak ülkenin kalkınmasına ivme kazandırılmıştır.¹¹

Japonya'nın Osmanlı Devleti ile temas kurması da bu yıllara denk gelmektedir. İmparatorun reform sürecini başlatmasıyla birlikte, Japonya'dan Avrupa ve ABD'ye heyetler gönderilmiştir. Bu heyetler, Batılı ülkelerdeki gelişmeleri inceleyip, yetkililere rapor halinde sunarak, Japon modernleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu çerçevede, Avrupa'da temaslarda bulunan heyetlerden birinde genç bir diplomat olan Fukuchi Genichiro da, 1873 yılında İstanbul'a gönderilmiştir. Bu ziyaret ile Osmanlı Devleti'nin Batılı güçlerle imzaladığı kapitülasyon anlaşmalarının içeriğinin incelenmesi amaçlanmıştır.¹²

İki ülke arasında diplomatik ilişkilerinin tesis edilmesi, ilk olarak Japonya tarafından teklif edilmiştir. 1875 yılında Japon Dışişleri Bakanı Terashima Munenori, Başbakan Sanjo Sanetomi'ye; 'Türkler, Hristiyan olmayan ve Batı'daki bir millet olarak Avrupalılar ile diplomatik ilişkilerde bulunuyorlar, bu bakımdan Japonlara benziyorlar. Biz de onlardan çok şey öğrenebiliriz. Dolayısıyla onlarla diplomatik ilişkileri başlatırsak bizim için faydalı olacak...' şeklinde bir tavsiyede bulunmuştur. Bunun üzerine, Japon Dışişleri'nden Londra sefirine, Osmanlı Devleti'nin Londra sefiri ile ön görüşmenin yapılması için talimat gönderilmiş ve her iki ülkenin sefirleri arasında St. Petersburg'da bir görüşme gerçekleştirilmiştir.¹³

Bu görüşmeden 3 yıl sonra, 1878'de Japon harp gemisi 'Seiki'nin İstanbul'a yaptığı ziyaret sebebiyle Osmanlı gazetelerinde Japonya ve Japonlar ile ilgili haberlerin yayımlanması, Türk toplumunun az da olsa Japonları tanımasına vesile olmuştur. İstanbul'da 12 gün kalan Japon gemisi Haliç'e demirletilmiş, gemi komutanı ve 3 subayına da birer Osmanlı nişanı verilmiştir.¹⁴

Ziyaret esnasında Sultan Abdülhamid, Japon heyetini temsil eden subaya; "Bende ülkenize harp gemimizi gönderip, kaptanım ve zabitanım vasıtasıyla imparatorunuza selamımı iletmek istiyorum. Lütfen sevgimi kendisine söyleyiniz."¹⁵

¹¹ Mehmet Özgen Kavak, *Japonya'nın On Bin Yılı*, Avrasya Dosyası - Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Ankara, C.5, S.2, 1999, s.165.

¹² Özlem Kumrular - Mehmet Perinçek, *Zaman Treni*, Doğan Kitap, İstanbul, 2016, s.231.

¹³ Kaori Komatsu, *Ertuğrul Faciası - Bir Dostluğun Doğuşu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s.30.

¹⁴ Çetinkaya Apatay, *Ertuğrul Fırkateyni'nin Öyküsü*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998, s.68.

¹⁵ Komatsu, a.g.e., s.32.

demmiştir. Ayrıca; “Şimdi Avrupalılar ile uğraşyoruz fakat ileride durum düzelince mutlaka Japonya’ya harp gemisi göndereceğim”¹⁶ şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

1881 yılında Japon temsilciler ticari anlaşmalar yapmak için İstanbul’a gelirler, ancak görüşmeler sonuçsuz kalır. Bunun sebebi; Batılı ülkelerle kapitülasyon anlaşması yapmış olan Japonya’nın bu statüden kurtulmaya çalışırken, onlarla eşit olmayan bir anlaşma yapan Osmanlı ile ‘eşit’ olarak anlaşılması durumunda çabaların boşa gidebileceğinden endişe etmesi; Türk yetkililerin ise uluslararası siyasi anlaşmalarda kazanılan hakların aynı şekilde Japonya tarafından da elde edilmesine ilişkin isteksizlikleridir.¹⁷

1887 yılına gelindiğinde ise, Japon imparatorluk ailesinden Prens Komatsu’nun İstanbul’a ziyareti gerçekleşmiştir. Japon heyeti 1 hafta boyunca en iyi şekilde ağırlanmıştır. Prens ve beraberindekilere karşı gösterilen yoğun ilgi sebebiyle, ziyaretin ardından İmparator Meiji’nin bir hediyesi olarak, Japonya’nın en üst düzeydeki devlet nişanı olan ‘Krizantem’ nişanının Sultan Abdülhamid’e takdim edilmesine karar verilmiştir. Osmanlı Padişahı da daha önce hiçbir ülke liderinden almamasına rağmen iki ülke ilişkilerine verdiği önemi göstermek için bu nişanı kabul etmiş ve Japonların jestine karşılık olarak iade-i ziyaret talimatı vermiştir.

Sultan Abdülhamid, iki ülke ilişkileri hususunda pragmatik bir yaklaşımla; “...Rusya her iki devletinde müşterek düşmanı olduğuna göre, Japonya ile yapacağımız ittifakların temin edeceği faydaları ciddi olarak değerlendirmek gerekir. Her ne kadar aramızda daimi bir diplomatik ilişki mevcut olmasa da böyle bir anlaşma her iki taraf içinde faydalı olabilir...”¹⁸ demmiştir. Bunun yanında; Belki de iki ülke arasındaki coğrafi uzaklığı ve küresel aktörleri de dikkate alan realist bakış açısıyla “...Şahsen uzak dostumuz Japonya’dan fazla bir fayda ümit etmemekteyim”¹⁹ diye eklemiştir.

¹⁶ Komatsu, a.g.e., s.32.

¹⁷ Komatsu, a.g.e., s.30-31.

¹⁸ Sultan Abdülhamid, *Siyasi Hatıratım*, haz. Ali Vehbi Bey, Hareket Yayınları, İstanbul, 1974, s.136.

¹⁹ Sultan Abdülhamid, a.g.e., s.137.

1.4.Ertuğrul: “Barış” Yolundaki “Savaş” Gemisi

Uzakdoğu’ya yapılacak olan ve “Türk-Japon ilişkilerinin miladı” olarak kabul edilen sefer için hazırlıklara başlanmıştı. Bu uzun yolculuk için sunulan raporlar ve yapılan istişareler sonucunda Osmanlı donanmasının en seçkin gemilerinden ‘Ertuğrul Firkateyni’ uygun görülmüştü. Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü adına endişe kaynağı haline gelen Rusya’yı tahrik etmemek için temkinli bir strateji izlenmesi gerektiğinden çok akıllıca bir formül bulunmuştu. Ertuğrul’a bahriye mektebinin yeni mezunları alınarak bu yolculuğa eğitim gezisi görüntüsü verilecekti.²⁰

Ertuğrul, İstanbul halkının coşkulu tezahüratları eşliğinde 14 Temmuz 1889 tarihinde Sarayburnu’ndan kalkış yaparak sefere çıktı.²¹ Bu sefer ile iki ülke arasındaki dostluk bağlarını güçlendirip, Osmanlı topraklarının hemen yanı başındaki büyük tehdit olarak görülen Rusya’ya karşı bir müttefik kazanmanın yanında, Asya’daki Müslüman toplulukların yaşadığı bölgeleri kontrolü altında tutan bir diğer tehdit algısı konumundaki İngiltere’ye karşı da; bölgede bayrak gösterip, hilafetin Müslümanlar üzerindeki etkisini ortaya koyarak ve Müslüman halkların Osmanlı Devleti’nin güçlü otoritesine bağlılıklarını göstererek, bunun üzerinden gözdağı vermek suretiyle caydırıcı gücün kullanılması hedeflenmekteydi.²²

İstanbul’dan denize açılan Osmanlı firkateyni, Marmaris ve Port Said güzergahlarının ardından Süveyş Kanalı’na girmiş, Kızıldeniz kıyılarındaki Cidde ve sonrasında Aden’de konaklamıştı. Her uğradığı yerde sevinçle karşılanan Ertuğrul, okyanus sularında seyrine devam ederek en görkemli karşılamaların gerçekleştiği, Hintli müslümanların yaşadıkları Bombay ve Kolombo limanlarına vardı. Mürettebatın yoğun ilgi gördüğü bu kentlerde gemi on binlerce kişi tarafından ziyaret edilmişti.²³

Hint yarımadasındaki ziyaretlerin ardından Ertuğrul Firkateyni, Malakka Boğazı üzerinden Osmanlı’nın bir diğer etki alanındaki halkların yaşadığı önemli merkezlerden Singapur’a ulaştı.²⁴ Ertuğrul, uğradığı diğer limanlarda olduğu gibi burada da büyük bir

²⁰ Ertürk Avcı, *Ertuğrul Firkateyni’nin Japonya’ya Son Seyri*, DKK Dergisi, S.622, 2015, s.2.

²¹ Komatsu, a.g.e., s.6.

²² Avcı, a.g.e., s.2.

²³ Komatsu, a.g.e., s.7.

²⁴ Komatsu, a.g.e., s.7.

coşku ve heyecanla karşılandı. Singapur'daki olumsuz hava şartları sebebiyle burada uzun süre beklemek zorunda kalındı.

Singapur ziyareti sırasında Sultan'ın özel elçisi Albay Osman Bey paşalığa terfi ettirilmiştir.²⁵ Bu hususta 'Devlet Aklı'nın ustaca bir manevrayla devreye girdiği anlaşılmaktadır. Seyahat öncesinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin güçlü kuzey komşusuna karşı oluşturulan temkinli yaklaşım çerçevesinde, İstanbul'da uygulanmayıp, yolculuk esnasında açıklanan terfi bunun açık bir örneğidir.

Pasifik sularına yelken açan Ertuğrul, sırasıyla; Saygon, Hong Kong ve Fuço güzergahlarına uğramasının ardından Japonya'ya varmış, Nagazaki ve Kobe ziyaretleri sonrasında, 11 ay süren uzunca bir yolculuğun son durağı olan Yokohama'ya 7 Haziran 1890 tarihinde ulaşmıştır.²⁶ Yokohama'da bir taraftan selam topları atılırken diğer taraftan binlerce Japon: 'Banzai!..Banzai!.. (Yaşasın!.. Yaşasın!..)' sesleriyle limanda coşku göstermiş ve Ertuğrul'u daha yakından görmek için yoğun çaba harcamıştır.²⁷ Karşılıklı merasim topları atılırken, gemiye gelen Japon karşılama heyetinin temsilcisi, Osman Paşa ile tokalaşırken şöyle diyordu: "Hoşgeldiniz Amiral! İmparator hazretleri adına sizi selamladığım şu dakikada, Hilal ve Güneş'in birleşmiş olduğunu görmekten mutluluk duymaktayım".²⁸

Kafile komutanı Osman Paşa Japon İmparatoru'na Sultan Abdülhamid'in gönderdiği mektup ve imtiyaz nişanını takdim etmiştir. Ertuğrul Fırkateyni burada kaldığı süre içerisinde Japon ve İngilizlerin yer aldığı denizcilik yarışlarına katılmıştır. Osman Paşa da, diplomatik temsilcilerle ikili görüşmelerde bulunmuş, komuta heyetiyle birlikte sarayda verilen davetlere katılmıştır. Osman Paşa İstanbul'a gönderdiği 1 Ağustos 1890 tarihli telgrafında Japon İmparatoru tarafından saraya kabul merasimlerini şu ifadelerle anlatmıştır:

"...Akşam on buçuk civarlarında, hazırlanmış saray arabalarına binerek imparatorun sarayına gittik. İmparator hazretlerinin buldukları salona lüzumlu tefrişat ve mükemmel iltifat ile huzura dahil olduk. İmparatorun arzusu üzerine nutku Türkçe okuduk. Nutuk bitince iki adet padişah mektubu ve berati

²⁵ Avcı, a.g.e., s.4.

²⁶ Avcı, a.g.e., s.4.

²⁷ Erdoğan Şimşek, *Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Fırkateyni*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.23.

²⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Ulu Hakan İkinci Abdülhamid Han*, Hacegan Yayınları, İstanbul, 2007, s.286.

ile imtiyaz nişanını eline alıp, iki ülke arasındaki dostluktan, dostluğun günden güne artması kendisine memnuniyet vermişken bu defa Padişahın nişan göndermesinden dolayı mutluluğunu ifade ettiler. İmparatorun huzurundan çıktık. İmparatoriçede Japonya'ya ilk defa gelen Türk harp gemisinin güzel tesiri ve nice örneklerinin görüleceğini beyan etti".²⁹

Ertuğrul mürettebatı Japonya'da yaklaşık 3 ay boyunca misafir olmuş, bu süre zarfında geminin etrafını çeviren binlerce Japon kayığına 50 kişilik bando takımıyla konserler verilmiştir.³⁰ Türk mürettebat geri dönüş yolculuğu için hazırlığa başladığında, Japonya'da tayfun mevsimiydi. Japon yetkililer dönüşe geçilmeden önce uygun hava koşullarının beklenilmesi hususunda uyarılarda bulunmuşlardı. Ancak Ertuğrul'un önünde büyük bir engel daha vardı. Aynı günlerde Uzakdoğu'yu kasıp kavuran kolera salgını gemiye de sirayet etmiş ve bu salgın sonucunda mürettebat içerisinde 13 kişi vefat etmişti. Kayıpların artacağı endişesiyle, 15 Eylül 1890 tarihinde gemi personeli tarafından Pasifik sularındaki dönüş seyrine geçilmiştir.³¹

Hareketin ikinci gününde Japonya açıklarındayken rüzgar şiddetini artırmaya başlamış ve tayfuna dönüşmüştü. Ertuğrul Fırkateyni 16 Eylül 1890 tarihinde Wakayama eyaletine bağlı Oshima-Kushimoto yakınlarında tayfuna kapılıp, Kashinozaki fenerini çevreleyen Funagora kayalıklarına çarparak battı.³² Kaza sonrası Oshima köylüleri adeta seferber olmuşlar, yaralıların kurtarılması için olağanüstü çaba göstermişlerdi. Ertuğrul mürettebatından 69 kişi kurtarılmış, kafile komutanı Osman Paşa dahil geriye kalanlar şehit olmuşlardı.³³ Japon köylüleri, kazazedeleri, ilk müdahalede bulunmak üzere tapınaklara taşımışlar, yaralıları sağlıklarına kavuşturmak için her türlü çabayı göstermişlerdi. Kısıtlı imkanlarıyla temin ettikleri yiyecekleri paylaşmışlardı.³⁴ Japon İmparatorluk Sarayı da aynı şekilde seferber olmuş, İmparator kendi himayesindeki doktorları tahsis etmiş, hayatta kalanların giymeleri için elbise göndermişti. İmparatoriçe ise bizzat kendisi yaralı askerlerin elbiselerini dikmişti.³⁵

²⁹ Türk Deniz Kuvvetleri, *Ertuğrul*, haz. Serhan Aras - Mehmet Yüksel, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2015, s.61.

³⁰ T.C. Tokyo Büyükelçiliği, *Ertuğrul Fırkateyni*, www.tokyo.be.mfa.gov.tr, (09.10.2019).

³¹ Türk Deniz Kuvvetleri, a.g.e., s.63-69.

³² Türk Deniz Kuvvetleri, a.g.e., s.73.

³³ Avcı, a.g.e., s.6.

³⁴ *Tarihte Ertuğrul*, www.ertugrul.jp, (15.08.2019).

³⁵ *Sultan Abdülhamid ve Samuraylar*, www.mustafaarmagan.com.tr, (14.09.2018).

1.5.Japon Medyasında “Ertuğrul Fırkateyni Kazası”

Ertuğrul kazası ile ilgili haberler Japon basınında da yerini almış, uzun süre gündemdeki yerini korumuştur. Bu medya kuruluşlarından ‘Tokyo Nichinichi Shinbun’ adlı gazetede; ‘Türkiye (Osmanlı) zamanında yenilmez bir ülke olarak Avrupa’da üstün bir durumdayken, şu anda uluslararası arenada Avrupa’nın baskılarına maruz kalmaktadır. Aynı şekilde, bir Asya ülkesi olarak Japonya da, aynı dertten muzdariptir. Bu sebeple çok uzaklardan bütün zorluklara rağmen Türkiye’nin dostluk arayışı içerisinde gönderdiği elçi heyetinin, görevleri başında böyle bir deniz faciasına uğramaları çok üzücüdür’ şeklinde bir başyazı kaleme alınmıştır. Yazının devamında ise; ‘Türk Kazazedelerini Kurtarma Bağış Kampanyası’ başlıklı habere yer verilerek kişi başı en az 10 cent olmak üzere bağış kampanyası düzenlendiği bildirilmiştir.³⁶ Yine bu yazıda; ‘Acil bir durum olduğundan bir an önce bağış toplanmalıdır.’ ifadesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra, ‘Yokohama İçki İçmeyenler Derneği’ olarak da bir grubun bağış kampanyası yürüttüğü haberine yer verilmiştir. ‘Tokyo Asahi’ adlı gazetenin ‘Türk Savaş Gemisinin Batışı’ adlı başyazısında; Türkiye’nin de Japonya’nın da uluslararası arenada Avrupalıların küçümsemelerine maruz kaldığından söz edilmiş, ‘Çok uzaklardan birçok zorlukla başa çıkarak Japonya’ya gelen özel heyetin acısını paylaşmak ve kazazedeleri ülkelerine götürmek üzere bir heyet oluşturulmalı ve dostluk ilişkileri geliştirilmelidir’ şeklinde görüş belirtilmiştir. Diğer gazeteler de yazılarında aynı görüşü paylaşmışlardır.³⁷

‘Jiji Shinpoo’ adlı gazetede ‘Ertuğrul Fırkateyni Faciası’ başlığı altında; ‘Geniş bir bağış kampanyası düzenlenerek kazazedelerin acıları hafifletilmeli, Japonların iyi niyeti yurtdışına gösterilmeli’ şeklinde bir yazı kaleme alınmıştır. Daha sonrasında ise, ‘Tokyo Asahi’ adlı gazete, Torajiro Yamada’nın ve kendilerinin başlattıkları bağış kampanyasını duyurmuştur. Yamada, topladığı bağışları Türkiye’ye götürerek, Türk-Japon dostluğunun simge kişiliği haline gelmiştir.³⁸ Ayrıca, gazeteci-yazar Sotara Noda da yardım paralarının İstanbul’a götürülmesine dahil olmuştur ve her ikisi de Sultan

³⁶ Prof. Dr. Susumu Sako, *Japon Araştırmacıların Gözünden Türkiye*, ÇOMÜ Yay., Ankara, 2009, s.11.

³⁷ Sako, a.g.e., s.12.

³⁸ Sako, a.g.e., s.12.

Abdülhamid tarafından Türk subaylarına Japonca öğretilmeleri için ikna edilmişlerdir.³⁹ ‘Kobe Yuushin Nippoo’ adlı gazetenin ‘Türk Kazazedeler En İyi Şekilde Ağırlandırılmalıdır’ başlıklı yazısında;

*“Özel heyetin gelmesi Meiji tarihinde ayrı bir yere sahip, çok güzel bir olaydır. Özel heyetin bir kısmı ülkelerine geri gönderilmeli, hayatını kaybedenler için ise anıt mezarlık yapılmalıdır. Bundan sonra da iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi arzu edilmektedir. Devletimize yardımcı olmak için biz de halk olarak kazazedeleri en iyi şekilde ağırlamayı arzu etmekteyiz. Bu, Türkiye ve Japonya ilişkilerinin başlangıcı olarak, yeni dost ülkenin kazazedelerinin ağırlandırılmasından çok, içten gelen bir iyi niyet olduğu arzu edilmektedir.”*⁴⁰

şeklindeki ifadeler yer almıştır. Ayrıca ‘Türklerin sigara sevmelerine karşın alkollü içki sevmedikleri’ gibi ayrıntılara da yer vererek diğer gazetelerden farklılık göstermiştir.⁴¹

Ertuğrul Fırkateyni kazası ile ilgili haberler, Tokyo, Osaka ve Kobe gibi büyük şehirlerde gazetelerin haber verme yarışına girmelerine neden olacak kadar önemli olup, o dönemin toplumunun da ilgisini çekmiştir. Bunun doğal sonucu olarak da kaza haberlerine bağlı olarak Türkiye ile ilgili bilgilerin de daha geniş kitlelere ulaştığı söylenebilir.⁴²

Ertuğrul Fırkateyni’nin trajik sonu Türk ve Japon halklarını yakınlaştırmıştır. Kazazedeler imparatorun talimatıyla ‘Hiei’ ve ‘Kongo’ adlı iki savaş gemisiyle İstanbul’a getirilmişlerdir.⁴³ Gemiler Karaköy’de demirlemiş ve günlerce ziyaretçi akınına uğramışlardır. Japon heyeti de misafir oldukları bir ay boyunca en iyi şekilde ağırlandırılmış, Padişah tarafından kendilerine devlet nişanları takdim edilmiştir.

Kazada şehit olanların anısına Kushimoto’da bir anıt yapılmıştır. İlk anıt Japonlar tarafından 1891 yılında inşa edilmiş ve 1929 yılında yine Japonlar tarafından genişletilmiştir. Şehitlik Anıtı, 3 Haziran 1929 tarihinde Japon imparatoru tarafından da

³⁹ Erol Mütercimler, *Ertuğrul Faciası*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2010, s.285.

⁴⁰ Sako, a.g.e., s.14.

⁴¹ Sako, a.g.e., s.14.

⁴² Sako, a.g.e., s.16.

⁴³ Dr. Ahmet Cihan - Prof. Dr. M. Metin Hülagü, *Bir Dostluk Öyküsü - Belgelerle Türk-Japon İlişkileri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2011, s.20.

ziyaret edilmiştir. 1937 yılında Türkiye tarafından restore edilen anıt önünde her yıl düzenli olarak anma törenleri yapılmaktadır.⁴⁴

Ertuğrul Fırkateyni'nin tarihi yolculuğu; Gemilerin her zaman 'Savaş' için değil bazen de 'Barış' için yol alabileceğini göstermiştir. Pasifikte atılan dostluk tohumları iki ülke arasında güçlü bağların kurulmasına vesile olmuştur. Ertuğrul hakkındaki en güzel sözü bir Japon gazetesi şöyle ifade etmiştir: "Ertuğrul Vazifesini Yapmıştır".⁴⁵

1.6.Rus-Japon Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansımaları

Uzakdoğu'da Asya hakimiyeti mücadelesinin bir parçası olarak başlayan ve tüm dünyanın dikkatini üzerine çeken Rus-Japon Savaşı (1904-05)'nin, Osmanlı Türkiyesi'nde çok boyutlu etkileri görülmüştür. Savaşın sonuçlarının; halk, devlet ve basın her biri nezdindeki algılanışı farklılık göstermiştir. Özellikle, Balkan cephesindeki üstün mücadelesi sonucunda Japonya'da hayranlıkla tanınan Gazi Osman Paşa'nın Plevne kahramanı olarak sembolleştiği Osmanlı-Rus Savaşı (1877-78)'nda Ruslara karşı alınan yenilginin hafızalardaki tazeliğini koruması Japonların Rus ordusuna karşı galip geldiğine dair haberlerin halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmasına sebep olmuş ve yakın dönemdeki mağlubiyetin rövanşı olarak görülmüştür.⁴⁶ Japonların lehine gelen haberler karşısındaki memnuniyet o kadar ileri boyutlara taşınmıştı ki, bu dönemde doğan erkek çocuklarına Japon komutanların isimleri olan 'Togo' ve 'Nogi' lakapları verilmiştir.⁴⁷

Yıldız Sarayı'ndaki büyük Uzakdoğu haritası üzerinden her gün harp ile ilgili gelişmeleri dikkatle takip eden⁴⁸ Sultan Abdülhamid "Japonya'nın muvaffakiyeti bizi memnun eder. Onların Rusya'ya karşı kazandıkları zafer bizim içinde zafer sayılır. Rusya'nın kuvvetinin çoğunu Uzakdoğu'ya nakletmesi, Karadeniz'deki taarruz kuvvetini azaltması demektir"⁴⁹ şeklindeki görüşüne rağmen,Rusya'nın tepkisini çekmemek için denge siyaseti izlemiştir. Bunun en belirgin örneği; Rusların Karadeniz

⁴⁴ T.C. Tokyo Büyükelçiliği, *Ertuğrul Fırkateyni*, www.tokyo.be.mfa.gov.tr, (09.10.2019).

⁴⁵ Kısakürek, a.g.e., s.287.

⁴⁶ Prof. Dr. Selçuk Esenbel, *Hilal ve Güneş - İstanbul'da Üç Japon: Yamada Torajiro, Ito Chuta, Otani Kozui*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.43.

⁴⁷ Halide Edip Adıvar, *Mor Salkımlı Ev*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1985, s.110.

⁴⁸ Ziya Şakir, *Sultan Abdülhamid ve Mikado*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994, s.107.

⁴⁹ Sultan Abdülhamid, *Siyasi Hatıratım*, haz. H.Salih Can, Dergah Yayınları, İstanbul, 1987, s.165.

donanmalarını Boğazlardan geçirme taleplerine karşın, akıllıca bir dış politika manevrasıyla Rus donanmasının Boğazlardan geçişine sınırlı izin verilmiş olmasıdır. Mevcut anlaşmalar, boğazlardan silahlı gemi geçişini yasakladığından, ticari bandıralı Rus gemileri boğazlardan silahsız ve sınırlı olarak geçmiş, ardından Girit'te silahlanarak savaş bölgesine doğru hareket etmişlerdir.⁵⁰ Böylece, filoyu toplu şekilde boğazlardan geçirmemekle Japonlar, teker teker geçirerek de Ruslar memnun edilmiştir.⁵¹

Osmanlı yönetimi diğer taraftan, Uzakdoğu'daki savaş ile ilgili gelişmeleri her ne kadar Japonların zaferi olarak görmüşse de, denge politikası gereği basın üzerinde sıkı tedbirler almış, Rusya'yı küçük düşürücü yayınlardan uzak durulması hususunda yapılan uyarılar, ilgili haberlerin halka tarafsız bir dille aktarılması sonucunu doğurmuştur.

1.7.Osmanlı Subayı Pertev Demirhan'ın Rus-Japon Savaşı Raporları

Pertev Paşa, Rus-Japon Savaşı'nda 'Askeri Temsilci' sıfatıyla gözlem yapıp, raporlarını Padişah'a sunmak üzere Japon ordusu saflarına katılmıştır. Gerek cepheden ve gerekse döndükten sonra yazdığı rapor ve gözlemleri vesilesiyle, Rus-Japon Savaşı ile ilgili malumat edinilmesi ve bilhassa Japonların tanınmasında ciddi katkıları olmuştur.⁵² Pertev Demirhan, her iki tarafın savaş esnasındaki psikolojik durumlarını da analiz etmiştir. Birtakım misaller üzerinden Rusların morallerinin bozuk olduğunu, birçok imkândan mahrum kaldıklarından sürekli bir ümitsizlik içinde bulduklarını aktarmıştır. Japonların ise yüksek ahlaki değerlere sahip ve sağlam karakterli olduklarını vurgulamıştır.⁵³ Ayrıca; Japon ordusundaki subaylar ve emirleri altında bulunan neferlerin ilişkilerinin muhabbet esasına dayandığını, herkesin saygı ve sevgi çerçevesinde vazifesini yaptığını ve askerlerin ölüm korkusu yaşamadıklarını belirtmiştir.⁵⁴ Pertev Bey, savaşın seyri hakkındaki değerlendirmelerinin yanında Japonya'daki gelişmelerle ilgili bilgilerde sunmuştur. Bu raporlardan birinde; Japonya'da resmi bir din kongresi teşkil edileceğinin bazı gazetelerde yazılmış

⁵⁰ Prof. Dr. Selçuk Esenbel, *1904-05 Rus-Japon Savaşı*, Toplumsal Tarih Dergisi, 2008, s.70-71.

⁵¹ Şakir, a.g.e., s.119.

⁵² Şahin, a.g.e., s.133.

⁵³ Dr. Hüseyin Hilmi Aladağ, *Osmanlı Devleti Zaviyesinden 1904-1905 Rus-Japon Harbi*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2016, s.594-595.

⁵⁴ Aladağ, a.g.e., s.594.

olduğunu, fakat kendisinin henüz böyle bir çalışmanın başlatılacağı ile ilgili resmi kaynaklardan bir haber olmadığını, eğer böyle bir kongre yapılırsa Japonların ahlaken ve tabiatları gereği İslam dinine, Hristiyanlığa kıyasla daha yatkın olduklarını ve Japonların sahip oldukları ahlak kurallarının birçoğunun İslamiyet'te emredilmiş olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, raporun devamında; Eğer böyle bir kongre gerçekleşirse, kongreye katılacak olan İslam aliminin maddi ve manevi ilimler bakımından donanımlı bir temsilci olması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁵ Pertev Demirhan savaş ile ilgili ve Japonların manevi yönü hakkındaki değerlendirmelerini daha sonra yazdığı bir kitapta toplamıştır.⁵⁶

1.8.Rus-Japon Savaşı'nın Muhalif Hareketlere ve Türk Aydınlarına Etkileri

Japonların Ruslara karşı elde etmiş olduğu galibiyetten alınan ders neticesinde İslam Dünyası'nda modernleşme konusunda iki refleks ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi; İslami hassasiyete sahip kesimlerin perspektifi ile milli ve manevi değerler muhafaza edilerek Batı'nın bilim ve teknolojisinin transfer edilmesi tarifidir ki, 'Japon Modeli' olarak adlandırılmıştır. İkincisi ise daha seküler bir anlayış içeren, dini hassasiyetlerin diğer görüş kadar benimsenmemesi ile milli kimliğin karşılığını bulduğu muhalif akımdır.⁵⁷

Bu kesimler Rusya'nın yenilgisini, otokrasinin temsilcisi konumundaki Çar'ın mağlubiyeti olarak görmüşler ve bundan ilham alarak Çar karşıtları nasıl bir yol izlemişlerse, ülke içi muhalefet olarak Osmanlı yönetimine karşı mücadelelerini aynı şekilde sürdürmüşlerdir.⁵⁸ Sonuç olarak; geniş çaplı bir ayaklanmayla iktidarı ele geçirmişler ve bu silahlı kalkışma neticesinde açılan mecliste gayrimüslim unsurların yoğun olarak bulunması üzerine hedeflerindeki Padişah'ın 'İngilizler, Hindistan'ı yıllardan beri idare ettikleri halde, oradaki müslümanlardan vali ya da başka bir yüksek dereceli yönetici tayin ettiler mi? Dünyanın en eski ve en büyük meclisi olan İngiliz

⁵⁵ Aladağ , a.g.e., s.592.

⁵⁶ Pertev Demirhan, *Rus-Japon Harbi 1904-1905*, Matbaai Ebüzziya, İstanbul, 1943.

⁵⁷ Şahin, a.g.e., s.143.

⁵⁸ Aladağ, a.g.e., s.595

meclisinde halkın kendi arzularını dile getirebilmesi için seçilmiş bir tek Hintli milletvekili var mı?’ şeklindeki eleştirisine muhatap olmuşlardır.⁵⁹

Rus-Japon Savaşı’ndan sonra ‘Doğudan Yükselen Güneş’i daha iyi tanımak için adeta bir yarış başlamıştır. Japonların hayat tarzı en ince ayrıntısına kadar anlatılmaya çalışılmış, böylece onların başarılarındaki sırlar çözülmeye çalışılmıştır.⁶⁰ Türk aydınları, kanaat önderleri, devlet adamları, askerleri tarafından Japonya ve Japonlara dair pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunların içinden başlıca olarak İstiklal Şairimiz Mehmet Akif Ersoy’un Safahat adlı eserindeki dizeler örnek gösterilebilir. Akif, bu eserinin ‘Süleymaniye Kürsüsünde’ adını verdiği kısmında, uzunca bir şiire yer vermiştir. Mehmet Akif bu eserinde, Japonlara sempatisini açıkça ortaya koymuş ve mısralarında övgüler dizmiştir.

Japonya’nın tarihi zaferi, dönemin pek çok önemli şahsiyeti gibi Gazi Mustafa Kemal’i de etkilemiştir. Mustafa Kemal’in genç bir subayken okumaya başladığı, not aldığı, altını çizdiği veya şerhler düştüğü kitaplar incelediğinde⁶¹ bunlardan birinin, 1920 yılında basılmış ‘Le Japon Et La Paix Mondiale’ adlı doğrudan Japonya’yı konu edinmiş olan eser olduğu görülmektedir.⁶² Bu kitabın içinde Gazi’nin önemli gördüğü ve altını çizdiği yaklaşık 34 sayfa vardır. Bunlar arasında Rus-Japon Savaşı’na dair bilgilerin bulunduğu kısımlarda mevcuttur.⁶³ Mustafa Kemal, şahsen kaleme aldığı ‘Zabit ve Kumandan ile Hasbihal’ adlı kitabında Rus-Japon Savaşı’ndaki Japon kahramanlığı ve askeri başarılarından bahsetmektedir.⁶⁴ Mustafa Kemal, kitabın ‘Saldırı Ruhu’ başlıklı bölümünde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Başarı için en emin aracın saldırı olduğunu anlamakta ısrar olunmaz; ancak saldırı ordusu kuracak milletin, Japonların ‘Kyugeki Zayşin’ dedikleri saldırı ruhuna sahip olması gerekir. Bu saldırı ruhu, Sasbo limanından savaşa çıkarken ailesine; ‘Bu andan itibaren benden haber beklemeyin! Görevimden başka bir şeyle ilgilenmeyeceğimden, sizden de haber istemem.’ diye yazan

⁵⁹ Mim Kemal Öke, *2.Abdülhamid, Siyonistler ve Filistin Meselesi*, Kervan Yayınları, İstanbul,1981, s.64.

⁶⁰ F.Şayan Ulusan Şahin, *Rus-Japon Harbinin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Tesirleri*, Bilim Yolu Dergisi, Kırıkkale, 1999, s.275.

⁶¹ Prof. Dr. A.Merthan Dünder , *Uluslararası Ertuğrul’un İzinde Deniz Kuvvetleri ve Diplomasi*, “Atatürk ve Japonya”, Deniz Müzesi, İstanbul, 2015, s.52.

⁶² Recep Cengiz, *Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar*, Anıtkabir Derneği Yay., C.14, Ankara, 2001, s.49-83.

⁶³ Dünder, a.g.e., s.53.

⁶⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Zabit ve Kumandan ile Hasbihal*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006, s.54.

Amiral Togo'larda, Bu saldırı ruhu, Nanşan Muharebesi'nde oğlunun göğsünden vurulduğu haberi üzerine, ailesine; 'Oğlumun külleri Tokyo'ya getirildiği zaman hemen defnolunmasın! Yakında ben ve küçük oğlum da terk-i hayat edeceğimizden, o zaman üçümüzü birden defnedersiniz!' emrini veren General Nogi'lerde ve bunları izleyenlerin hepsinde bütün aydınlığı, bereketiyle var olduğu içindir ki, narin Japonlar iri yapılı Ruslara meydan okudular."⁶⁵

Bu satırlardan anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal, Japon kahramanlığı ve fedakarlığından etkilenmiştir. Rus-Japon Savaşı ile ilgili bilgileri savaşın yaşandığı dönemde okuduğu kitaplardan öğrendiğini söylemek mümkündür. Öyle ki; kullandığı not defterleri incelendiğinde, 23 yaşında genç bir üsteğmen iken bu savaşla ilgili notlar aldığı görülecektir. 1903-1905 dönemini kapsayan defterinde, savaşta Japonların daha etkin olduğuna dair notları ve Japon komutanların isimlerine ilişkin yazıları görülmektedir.⁶⁶

Netice olarak; Sultan Abdülhamid dönemindeki ikili ilişkiler, Rus-Japon Savaşı'nın sonuçlarıyla daha da pekişmiştir. Bu durum, Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya yolculuğundan sonraki dönemde, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.⁶⁷

1.9.Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Mücadelesi Döneminde Türk-Japon İstihbarat Faaliyetleri

20. yüzyıl başlarında iki ülke arasındaki ilişkilerin istihbarat alanında işbirliğine dönüştüğü görülmektedir. Japonların 1905'ten itibaren, Asya'daki Müslümanların ve özellikle bunların içerisindeki Türk kökenli halkların önemini daha iyi anlamaya başladığını düşündüğümüzde; Rusya, İngiltere ya da diğer batılı güçlere karşı, Türk ve Japon istihbaratlarının işbirliği yaptıkları anlaşılmaktadır. Bunun, tarafların doğrudan irtibat kurması ile olabileceği gibi aracılar vasıtasıyla da gerçekleşmiş olması mümkün

⁶⁵ Atatürk, a.g.e., s.15-16.

⁶⁶ Dünder, a.g.e., s.54.

⁶⁷ Şahin, a.g.e., s.275.

görülmektedir.⁶⁸ Bu araçlardan biri Rusya Müslümanlarından ve Türk-Tatar toplumunun ileri gelenlerinden Abdürreşid İbrahim Efendi, diğeri ise Hint Müslümanlarından Profesör Barakatullah'dır.

İngiliz istihbaratı tarafından hazırlanan bir rapor, Barakatullah aracılığıyla Türklerin ve Japonların ortak yaptıkları bir operasyonu göstermesi bakımından ilginçtir⁶⁹. Bu raporda; Türk-Alman-Hint Misyonu'nun Taşkent'e gittiği, bu heyete 1909-1914 yılları arasında Japonya'da 'Islamic Fraternity' adlı bir gazete çıkaran, Hint devrimcisi Prof. Barakatullah'ın başkanlık ettiği, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Barakatullah'ın ABD (Amerika Birleşik Devletleri), Türkiye ve İran üzerinden Afganistan'a geçtiği, ardından Taşkent'teki heyete ulaştığı, üzerindeki belgede Alman vatandaşı olarak gözüktüğü belirtilmektedir. Ayrıca, Taşkent'te bulunan heyetin bir kısmının Buhara ve Hive'ye doğru yola çıktığı, bir Türk subayı tarafından idare edilen bu heyetin tüm Türkmenlere hitaben yazılmış ve Aşkabat'ta İngilizlere karşı savaşmalarını öneren bir mektup taşıdığı şeklinde bilgilere yer verilmiştir.⁷⁰

Prof. Barakatullah'ın hedefi konusunda fikir edinebilmek için, bizzat kendisinin yaptığı ve Türk-Japon ittifakını simgeleyen, Ay-yıldız ile Japon savaş bayrağının bir kısmını da içeren bayrak çizimine bakmak yeterli olacaktır.⁷¹

İngiliz istihbarat raporlarında, Türk-Japon ortak faaliyetleriyle ilgili başka belgeler de bulunmaktadır. Bunlar arasında 'The Turkish-Japanese Raprochment: General Survey' başlıklı rapor, içerdiği bilgiler bakımından önemlidir. Bu belgede anlatıldığına göre;

“..Türk ve Japon milliyetçiler arasındaki kimi zaman başarılı ve ısrarlı faaliyetleri gösteren önemli birçok bilgi son iki yıl içinde toplanmıştır. 1919'da alınan bilgiye göre, Türk ve Japon Hükümetleri 1912 yılında İngiltere'nin Tibet'e, Rusya'nın Mançurya'ya yerleşmesini engellemek konusunda anlaşmışlardır. Türk Devleti; İran, Afganistan ve Türkistan'da İngiliz karşıtı, Kafkasya'da ise Rusya karşıtı propagandayı üzerine almıştır.

⁶⁸ Prof. Dr. Ali Merthan Dünder, *Panislâmizm'den Büyük Asyacılığa Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011, s.113-114.

⁶⁹ Dünder, a.g.e. (2.5.19 Stockholm, 9.9.19 Londra tarihli, cx. 070566 - P.C. / 833. J/1 numaralı ve "Political - Turkestan" başlıklı, "Indo-Turko-German Mission at Taskent" konulu rapor), s.114.

⁷⁰ Dünder, a.g.e., s.114-115.

⁷¹ Dünder, a.g.e., s.115.

Her halükârda gelişen olayların ışığı altında bakarsak, 1912 yılında Japonya'da liderleri Ahmed Münir İbrahim⁷² olan bir grup eğitilmiş Türk bulunuyordu. Ayrıca, bir başka önemli ajan da yeteri kadar İstanbul'da kalarak daha sonra Uzakdoğu'da propaganda faaliyetlerinde kullanacağı birçok Türk ile dostluk kuran, Hideo Nakao'dur. 1919'da aydınlığa çıkan bu bilgiler ışığında, 1919-1920 yıllarında Shanghai'da, önemli bazı Türklerin gizemli varlığının sebebini anlayabiliyoruz.

Bu grup bir süre Shanghai'da izlendi ve bunun sonucunda aralarından bazılarının, tahrikçi Hint Müslümanlarıyla görüştüğü, mektuplar ve mesajlar aracılığıyla Orta Asya ile haberleştiği tespit edildi.

Shanghai'da Türklerle ilişki kuran Japonlardan en önemlilerinden biri, önceden Tokyo Üniversitesi Uluslararası Hukuk Profesörü olan, Dr. Terao'dur. Raporlara göre, Japonya'ya döndükten sonra Terao, hararetli bir şekilde Türklerle dostluk faaliyetlerini sürdürmüştür. 1912'deki Türk-Japon Anlaşması'nın yanında, son zamanlardaki olaylar göstermiştir ki Japonlar, Doğu Sibirya'nın büyük bölümünü ellerinde tuttukları dönemde, Rusya'nın dağılmasıyla orada kalıp evlerine dönemeyen ve Sibirya'da savaş esiri olarak bulunan çok sayıdaki Türk ile temas kurmuşlardır. Japon ve Türk subaylar arasında büyük bir dostluk hissinin oluştuğu ve Japonların Türk subaylara göstermekte cimri davranmadıkları sahiplenme hakkında itibar edilir raporlar vardır. Şurası açıktır ki; bazı Türkler, Japonlar tarafından işe alınmış ya da özgürce faaliyet göstermelerine müsaade edilmiştir. Geçen yıl Nisan ayında Kore'deki bir Türk, Shanghai'daki Japon Başkonsolosluğu'nu ziyaret etmiştir. Söylediğine göre, Japon Hükümeti'nin himayesinde Kore'de konferanslar veriyor. Shanghai'a sık sık bu raporu hazırlarken bilgilerinden faydalandığımız eski savaş esiri Türkler tarafından ziyaret ediliyor. Bu bilgilere göre; Japonya açıkça, Türk milliyetçileriyle siyasi dostluk kurmak için yoğun olarak çalışıyor.”⁷³

⁷² Abdürreşid İbrahim'in oğlu.

⁷³ Dündar, a.g.e. (“The Turkish-Japanese Rapprochement: General Survey” başlıklı 10.10.192 tarihli “England for Eastern Department” tarafından hazırlanmış, No:390 “The Far East” adlı rapor), s.116.

Belgede anlatılanlardan anlaşıldığına göre, Osmanlı Devleti ile Japonya arasında, Rusya ve İngiltere'ye karşı bir işbirliği anlaşması mevcuttur. Ancak, bu gizli anlaşmanın devletler arasında resmen imzalanmamış ve her iki tarafın İslam politikalarına yön verenlerince karara bağlanmış olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra; Belgenin devamı niteliğindeki “Note On The Activities In The Far East of Mehmed Efendi And Fakiruddin”⁷⁴ başlıklı raporda, Mustafa Kemal Paşa'nın da aracılar vasıtasıyla Japonya ile İslam Dünyası'na yönelik olarak ortak bazı faaliyetlere girdiği iddia edilmektedir.⁷⁵

Bu rapora göre; ‘Mehmed Efendi’ olarak tanınan Türk ajanı, Sibirya'da bulunduğu sırada, bir Japon askeri heyeti Anadolu'ya giderek, Pan-Asyacılık⁷⁶ hakkında Türklerle görüşmüştür. Mehmed Efendi de benzer bir görevle Japonya'ya gönderilmiş, Tokyo'da Japon subaylarla görüşerek, Pan-Asyacılık faaliyetleri için maddi destek almıştır.⁷⁷

Mehmed Efendi'nin taşıdığı ve bir grup Türk tarafından imzalanmış olan mektubun üzerinde bulunan ‘Far Eastern Bureau of Pan Asiatic Propaganda, Mukden’ ibaresi, Japon kontrolündeki Mukden şehrinde, Osmanlı vatandaşları tarafından idare edilen bir propaganda bürosunun olduğunu göstermektedir. Hiç şüphesiz, bu faaliyet Japon parası ile desteklenmiştir. Mehmed Efendi birçok önemli şahsiyetin mektubunu taşımıştır. Bunların içinde Mustafa Kemal Paşa'nın mektubu da bulunmaktadır. Bu mektupta; Arapların harekete katılmaya başladığı ve Orta Asya'nın da azimle organize olduğu belirtildikten sonra, Mehmed Efendi'nin Bombay'daki dostları tarafından destek ve nasihatleri için beklendiğini bildirmiştir.⁷⁸

Bütün faaliyetlerini değerlendirdiğimizde bu kişinin, Türk İstiklal Savaşı'na destek amacıyla, Japonya'nın da yardım ve yönlendirmesiyle, İngiliz karşıtı propaganda hareketini organize eden ajanlardan biri olduğunu söylemek mümkündür.⁷⁹

⁷⁴ Dündar, a.g.e. (“Note On The Activities in The Far East of Muhamed Effendi And Fakiruddin” başlıklı, 10.10.1921 tarihli, “England For Eastern Department” tarafından hazırlanmış, No. 390 “The Far East” adlı rapor), s.120.

⁷⁵ Dündar, a.g.e., s.120.

⁷⁶ “Büyük Asya” idealini ifade eden terim.

⁷⁷ Dündar, a.g.e., s.121.

⁷⁸ Dündar, a.g.e., s.121-122.

⁷⁹ Dündar, a.g.e., s.122.

Bir başka İngiliz belgesinde de iki ülke arasındaki işbirliği karşımıza çıkmaktadır. Belgede şu ifadeler dikkat çekmektedir:

“...Efendim, Dışişleri'nin 637 numaralı referansıya, 3 Kasım 1921 tarihli ve bana çok gizli bir kaynaktan ulaşan, Türk-Japon ilişkileriyle ilgili aşağıdaki bilgileri ekselanslarına sunuyorum.

Belirtildiğine göre; İstanbul'daki Japon Yüksek Komiserliği'nde görevli Binbaşı Kawaki, Ankara Hükümeti'nin temsilcileriyle yakın temas halindedir ve onlardan Rus ordusuyla ilgili bilgiler almak üzere ayarlamalar yapmıştır. Aynı bilgi kaynağına göre; Japonlarla milliyetçiler arasında, Kafkaslar ve Orta Asya'daki Pan-Turanlı hareketle ilgili olarak görüşmeler devam etmektedir. Türk ajanları şu anda Trans-Kafkasya ve Rus Türkistanı'nın her yerinde faaldirler ve faaliyetleri dolaylı yollardan Japonlar tarafından finanse edilmektedir.

Bu bilgi, geçenlerde Moskova'da 4. Kongresini toplayan, 3. Enternasyonal'in başkanı Zinovie'in yaptığı gizli bir açıklamayla da doğrulanmaktadır. Gizli kaynaklardan aldığımız bilgiye göre, Zinovie'nin beyanatı şu şekildedir: Biz şimdi, Kafkasya ve Türkistan'da Japonlar ile Türkler tarafından yürütülen, Doğu ile ilişkilerimizde en büyük sorunu teşkil eden Pan-İslamizm ve milliyetçi hareketle karşı karşıyayız...”⁸⁰

Sonuç olarak, Türk Hükümeti'ne bağlı milli güçler ile Orta Asya'daki Türk unsurların, özellikle İngilizlere karşı Japonlarla işbirliği yaptıkları açıkça görülmektedir.⁸¹

1.10. Anadolu'da “Gizli” Türk-Japon Diplomatik Temasları

Yabancı istihbarat raporlarını destekler nitelikte, Anadolu'daki milli mücadele sürecinde de Türk- Japon yakınlaşmasını sağlayan önemli temaslar gerçekleşmiştir. İtilaf Devletleri tarafında bulunan Japonya, tecrübeli diplomatlarından Uchida

⁸⁰ Dündar, a.g.e. (Gizli ibareli, 110/110/23 numaralı, February 8th 1923 tarihli, S.W.1 kodlu belge, F.O.262/1600), s.123.

⁸¹ Dündar, a.g.e., s.123.

Sadatsuchi'yi⁸² 1921 yılının Nisan ayında, işgal İstanbul'una Yüksek Komiser olarak göndermiştir. Japon diplomat, İstanbul ve Ankara Hükümetleri'nin her ikisi ile de irtibat halinde çalışmıştır. Ama özellikle, Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey ile dostça ilişkileri olmuştur. Bu süreç içerisinde İtilaf Devletleri'nin başını çeken İngiltere, Ankara Hükümeti ile Japon diplomat üzerinden temas kurmak istemiş ve Uchida da bu rolü benimsemiştir. Bunun sebebi, Tokyo'ya gönderdiği telgraftaki, "Biz, İngilizlerin çizgisinden biraz bağımsız olmalıyız. Ankara ile dostluğu daha önceden kurarsak, gelecekte Ortadoğu'da daha avantajlı oluruz. Çünkü, yeni kurulacak olan hükümetin destekleyicisi ve dostu olacağız"⁸³ mesajında gizlidir.

Anadolu'daki İstiklal Savaşı'na destek için Hint altınlarının gönderildiği sıralarda, Hindistan'da İngilizlere karşı Hilafete destek gösterileri düzenlenmekte, halifenin ülkesinin işgali protesto edilmektedir. Hintli Müslümanlar, Osmanlı Devleti'nin sancaktarlığını yaptığı Hilafet makamının sömürgeleştirilen bir konumda olmasına karşı isyan çıkartmışlardır. Bu gelişmeler yaşanırken İngilizler şöyle bir teklifte bulundular: "...Eğer Ankara Hükümeti onlara nasihat edip, bu Hilafet hareketinin İngiltere aleyhindeki faaliyetlerini durdurmasını sağlarsa, Misak-ı Milli meselesi üzerinde konuşabiliriz."⁸⁴ Uchida aracılığıyla mesaj Türk tarafına iletiliyor. Ankara Hükümeti'nin cevabı: "İngiltere, bizim Misak-ı Milli ilkelerimizi kabul ederse, Hilafet hareketini sakinleştirmek için yardımcı olabiliriz... Biz, İngiliz düşmanı değiliz. Savaş halinde olmak gibi bir derdimiz yok..."⁸⁵ şeklinde olmuştur. Uchida, bu mesajı İngilizlere aktardığında "Biz, Yunanların İzmir'i ve Batı Anadolu'yu geri vermelerini sağlarız"⁸⁶ yanıtını alıyor. Uchida, İngilizlerin mesajını İstanbul Hükümeti'ne ilettiğinde de aynı olumlu yanıt geliyor. Bununla birlikte, Ankara Hükümeti'nin ilgili konu hakkında İngilizlere şöyle bir mesajı daha olmuştur. "Biz bunu sağlamaya çalışırız ama unutmayın ki İngiliz İmparatorluğu da Hintlilere çok kötü muamele etti. Onun için Asya milletleri ve Hintliler İngiltere'ye karşı çıkıyorsa haklı bir sebepleri var. İngiltere

⁸² Japonya'nın ilk Ankara Büyükelçisi.

⁸³ Özlem Kumrular – Mehmet Perinçek, a.g.e., s.240-242.

⁸⁴ Özlem Kumrular – Mehmet Perinçek, a.g.e., s.243.

⁸⁵ Özlem Kumrular – Mehmet Perinçek, a.g.e., s.243.

⁸⁶ Özlem Kumrular – Mehmet Perinçek, a.g.e., s.243.

aleyhindeki protestoları engellemeye çalışırız, ama bizi ne kadar dinlerler bilemeyiz. Çünkü siz haksız bir konumdasınız.”⁸⁷

1921 yılı sonlarında Japon Dışişleri Bakanlığı’ndan Uchida’ya sert bir uyarı gönderilmiştir. Mesajda, derhal Türklerle diyalogu sonlandırması talimatı verilmiştir. Mesajın içeriğinde, Tokyo’daki İngiliz Büyükelçiliği’nden bir diplomatın geldiği, İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan gelen ağır bir eleştiri mektubunu okuduğu belirtilmiştir. Bu mektupta; İngiltere’nin Japonya ile müttefik olduğu, dolayısıyla İstanbul’daki Japon diplomatın düşman konumundaki Ankara Hükümeti ile görüşmelerinin rahatsızlık yarattığı, Japon Dışişleri Bakanı’nın İstanbul’daki elçisine derhal bu tavrını bırakması için talimat vermesini bekledikleri bildirilmiştir.

Kısacası; Uchida’ya, İngiltere’yi kızdırmamak için artık sessiz kalması, Ankara ile iletişime son verip geri plana çekilmesi uyarısı yapılmıştır. Japonya’nın ‘Aktif olalım, barışı biz sağlayalım’ şeklindeki politikasının sürdürülemediği, dolayısıyla Avrupalıların meselelerine kayıtsız kalınması gerektiği belirtilmiştir.⁸⁸

1.11.Sibirya’daki Türk Esirlerin Bir Japon Subay Komutasında Nakledilmesi

İki ülkenin Birinci Dünya Savaşı’nda zıt kamplarda bulunmalarına karşın hiçbir şekilde çatışmaya girmemelerinin yanında, aynı süreç içerisinde birbirleri arasındaki dostluk bağlarının sağlamlaşmasına vesile olan önemli bir hadise yaşanmıştır.

Çarlık Rusyası’nda Bolşevik İhtilali’nin gerçekleşmesi, bu ülkedeki Türk savaş esirlerinin Sibirya’ya yerleştirilmelerine sebep olmuştur. Bölgenin daha sonra Japonya’nın kontrolüne geçmesiyle birlikte Japonlar, Türk esirlerini Sibirya’dan Pasifik kıyılarındaki Vladivostok kentine nakletmelerinin ardından İstanbul’a göndereceklerini bildirmişlerdir.

Türk esirleri taşıyacak ‘Hei Mei Maru’⁸⁹ vapurunun kalkışından önce Japon subaylardan biri şu duygu yüklü konuşmayı yapmıştır:

⁸⁷ Özlem Kumrular – Mehmet Perinçek, a.g.e., s.244.

⁸⁸ Özlem Kumrular – Mehmet Perinçek, a.g.e., s.244-245.

⁸⁹ Bazı kaynaklarda “Heymeymoro” olarak isimlendirilmektedir.

“Efendiler! Birkaç güne kadar memleketlerinize gideceksiniz. Bütün sevinçlerinize biz de iştirak ediyoruz. Sizden ziyade hararetle ebeveynleriniz memlekette bekliyorlar. Pek mümkündür ki, siz uzun zamandan beri devam eden esaretiniz zarfında bizim muamelemizden memnun olmadınız, incindiniz.

Efendiler! Biz de sizin gibi Asyalıyız. Gerek sizler ve gerek bizler, her iki millet Asyalıdır. Sizin adetiniz aynı bizimki gibidir. Binaenaleyh her iki millet birbirlerini tanımış ve yekdiğerine iyi tesir yapmıştır. Memleketteki fitratlarınız yine başkadır.

Dünyanın hakimiyeti Şark’tan Garb’a geçti. Bir zaman olacak ki yine Şark’a geçecektir. Binaenaleyh çalışmaktan geri durmayınız. Merkezi Avrupa hakimiyeti görülüyor. Görüyorsunuz ki Şark’a yavaş yavaş tazyik yapıyor ve Şark’ı hakimiyetinde tutuyor. Bunu görmek ve bilmek lazımdır. Gerek Türkler gerekse Japonlar, Avrupa’nın mutlak hâkimi kim ise onları görmeli, tanımalı ve hakimiyeti onlardan almaya çalışmalıdır. Güneş İmparatorluğu olan bizler, Hilal-i Sema hakimiyetinde bulunan sizler, iki millet için büyük vazifeler vardır. Bizimki, sizinkine nazaran azdır. En ziyade çalışmak size terettub eder. Çünkü, Avrupa’ya en yakın ve en çok Avrupa’nın ayakları altında bulunuyorsunuz. Esas durum her iki milletin dostane çalışmasını gerektiriyor.

Efendiler! Memleketinize gittiğiniz zaman Uzakdoğu’da bir Güneş hükümeti olduğunu tebliğ etmeyi unutmayınız. Binaenaleyh dikkat zayi etmeden çocuklarınıza dahi söyleyiniz.

Memleket için çok kurbanlar verdiniz. Fakat en büyük vazife bundan sonra başlar. En büyük işleri memleketinizde göreceksiniz. Şimdi ayrılırken ağlamayalım. İstikbali bekleyelim. Size uzun yol için selametler.”⁹⁰

Yarbay Tsumura’nın⁹¹ komutasındaki vapur, 1921 yılının Şubat ayında Vladivostok’tan ayrılarak İstanbul’a doğru yola çıkmıştır. Ancak 5 Nisan 1921 tarihinde, Ege açıklarındaki Midilli Adası yakınlarından geçerken, Anadolu’ya taarruz eden ve Batı Anadolu’nun bir kısmını işgal eden Yunanların bir savaş gemisi tarafından

⁹⁰ Cemalettin Taşkıran, *Yarbay Çomara’nın Türk Esirleri İçin Haysiyet Mücadelesi*, Avrasya Dosyası – Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Ankara, C.5, S.2, 1999, s.82 (ATASE Arşivi; A:1-4291, K: 1672, D:390/363, F: 1).

⁹¹ Bazı kaynaklarda “Yarbay Çomora” olarak adlandırılmaktadır.

zorla durdurularak Midilli'ye yanaştırılmıştır. Daha sonra, Yunan Hükümeti'ni temsil eden bir heyet Japon Yarbay'dan tüm esirlerin kendilerine teslim edilmesini talep etmiştir.

Ancak, Yarbay'ın cevabı çok nettir: “Hükümetimden bu yolcuların hepsini İtilaf Devletleri'nin işgali altında bulunan İstanbul'daki Türk Hükümeti'ne teslim etme emri aldım ve elimde bütün devletlerce kabul edilmiş, imzalanmış bir de protokol var. Bu sebeple size bunları esir olarak veremem.”⁹²

Yunanlar, Türk esirlerin İstanbul'a ulaşmaları halinde Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'na katılıp, kendilerine karşı verilen mücadeleye dahil olmalarından endişe ederek⁹³ taleplerinde ısrarcı olmuşlarsa da Japon subayın onurlu duruşu sonucunda bunu başaramamışlardır.

Yunanlar bir süre sonra vapurun Midilli'de kalmasından da rahatsız olmuşlar ve Yunanistan'a daha yakın olsun diye, vapuru Pire Limanı'na çekirmişlerdir. Ancak Japon Yarbay, Türk esirleri Yunanlara vermemekte kararlıdır. O kadar ki, bu kanaat Türk esirlerinde de yer etmiştir. Esirler “Japonlar ayak direyecek ve bizleri Yunanlara vermeyecekler”⁹⁴ demektedirler.

Kriz durumu sürmekteyken konu Milletler Cemiyeti'ne intikal eder. Vapura doktor ve gözlemcilerden oluşan bir heyet gönderilir. Milletler Cemiyeti, gemideki hasta, yaşlı ve yaralıların tespit edilip İstanbul'a gönderilmesine karar verir. Kalan esirlerinde bir başka ülkeye gönderilmesi kararı alınır.

Nihayet, İtalya ile anlaşılmış ve İtalya bu esirlerin Türk-Yunan Savaşı sonuna kadar ‘Asinara Adası’nda⁹⁵ tutulmalarını kabul etmiştir. 18 Ekim 1921 tarihinde de Türk esirlerin 8 ay boyunca çok zor şartlar altında yaşamak zorunda kalacakları bu adaya nakli gerçekleşmiştir.⁹⁶

Vapurdan adaya çıkıldığında Japon Yarbay, Türk esirlere hitaben şu veda konuşmasını yapar:

⁹² Halil Ataman, *Esaret Yılları*, İstanbul, 1990, s.252.

⁹³ A.Merthan Dünder, *Prof. Dr. Özkan İzgi'ye Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, “İngiliz Belgelerine Göre Türk Esirlerin Japonya Tarafından Sibiryadan Nakli meselesi”, 2011, s.57.

⁹⁴ Ataman, a.g.e., s.255.

⁹⁵ Bazı kaynaklarda “Azinora” olarak adlandırılmıştır.

⁹⁶ Taşkiran, a.g.e., s.84.

“Arkadaşlar, siz Türkleri tanımış olmak benim için hayatım boyunca taşıyacağım çok canlı, daima yaşayan bir şeref ve iftihar vesilesi olacaktır. Yine diyorum ki, siz Türkleri tanımış olmak fırsatına nail olduğumdan çok bahtiyarım. Sizlerde çok üstün bir seciye ve karakter, aynı zamanda fazilet gördüm. Bu söylediklerim bil müşahede duygularımın kendisidir. İşte bu görüşüm bana şu gerçekleri söyletiyor; Sizler insanlığın övüneceği üstün insanlarsınız. Bütün iyi ve en iyi vasıflar sizdedir. Onlara sizler sahipsiniz. Yine gördüğümü ve sezdiğimi söylememe müsaade ediniz. Sizler çok büyük ve şayan-ı hürmet bir milletin çocukları olduğunuzu fiilen ispat ettiniz. Bu gerçeğin yegâne şahidi benim. Sizlerle beraber geçirdiğim tam sekiz aylık bir mazi bana çok kıymetli, hayati mevzular öğretti. Şimdi burada sizleri müjdelemek değil, olanı ve yarınlarda olacağı söylemek istiyorum; yaşamak, var olmak, sizin ve siz ayardakilerin hakkıdır. En şayan-ı hürmet, kendine inanılır, güvenilir, en yüksek ahlaka sahip, yaşamaya en çok layık olan bir milletsiniz... Bugün memleketinizin giriştiği mücadele, zaferinizle sona erecektir. Çünkü, varolmak ve yaşamak isteyen sizsiniz, Türk milletidir. Yakından gördüğüm kaypak ve kahpe milletler, size gem vuramaz. Parlak yarınlar sizindir!

Çok üzgünüm, sizleri sevdiğiniz vatanınıza götüremediğim için ve yine çok üzgünüm, müteessirim. Çünkü sizleri bu ıssız, insansız, vahşi ve kötü görünüşlü bir yere indirdik. Umarım bu yerden de kurtulursunuz, şimdi en iyi dileklerle hepinizi selamlarım.”⁹⁷

Japon Yarbay’ın bu onurlu mücadelesi hem biz Türkler, hem de diğer milletler için unutulmaması ve örnek alınması gereken bir davranıştır.⁹⁸ Türk esirler, İtalyanların salgın hastalıklar ve ağır suçlular için sürgün yeri olarak kullandıkları, burada yetişen meyve ve sebzelerle, et ve süt ürünlerini bile kendi ülkelerine sokmadıkları, zehirli yılanlarla dolu bu adadan, 19 Haziran 1922 tarihinde ‘Ümit Vapuru’ ile alınarak, 25 Haziran 1922’de İstanbul’a ulaştırılmışlardır.⁹⁹

⁹⁷ Ataman, a.g.e., s.281.

⁹⁸ Taşkiran, a.g.e., s.85.

⁹⁹ Taşkiran, a.g.e., s.85.

1.12.Yeni Türkiye ve Japon Sermayesinin Anadolu'ya Yatırımları

Cumhuriyet'in ilanının ardından 1924 yılında Türkiye ile Japonya birbirlerini resmen tanıdılar ve 1925'te karşılıklı olarak diplomatik temsilciliklerini açmışlardır.

İstanbul'da açılan Japonya Büyükelçiliği, Japonların Ortadoğu'da açmış oldukları ilk Büyükelçilik olması bakımından dikkat çekici bir nitelik taşımaktadır. Diğer ülkelerdeki misyonlarının orta elçilik seviyesinde olmasına rağmen bu adımın atılması Japon Hükümeti'nin Türkiye'ye verdiği önemi açık bir şekilde ortaya koymuştur. Büyükelçilik 1937 yılında Ankara'ya taşınmıştır.¹⁰⁰

Cumhuriyet'in ilk yıllarında iki ülke ilişkilerinde değerli bir şahsiyet olarak Japon entelektüeli Otani Kozui'nin, ilişkilerin ekonomik boyut kazanması için önemli roller üstlendiği görülmektedir.¹⁰¹ Japonya'nın en saygın Asya uzmanlarından ve kamuoyu önderlerinden Kozui, cumhuriyetin ilanı ile birlikte Japon işadamlarını Türkiye'ye yatırım yapmaya davet eden ilk Japon, hatta belki de ilk yabancı olmuştur. 1925 yılında Osaka'da açılan 'Japon-Türk Dış Ticaret Derneği'nin kuruluşunda Yamada Torajiro ile birlikte aktif rol almış, ertesi yıl Tokyo'da açılan 'Japon-Türk Derneği'nin, günümüzdeki adıyla 'Japonya-Türkiye Cemiyeti'nin de kurucuları arasında bulunmuştur.¹⁰²

Kozui, yatırım amaçlı gezisi kapsamında İstanbul'da kaldığı sıralarda yazdığı ve Shanghai'da çıkan 'Daijo' dergisinde yayınlanan mektubunda; İstanbul'un bir ara liman olarak büyük bir potansiyele sahip olduğunu, ulaşım imkanları geliştirilecek olursa Türkiye'nin, Doğu-Batı ticareti üzerindeki kavşak noktalarından biri haline gelerek, konumunun verdiği avantajla hızlı bir büyüme yakalayabileceğini belirttikten sonra; "...Bugün ülkemizde Ortadoğu'nun kalkınmasından bahsedenler bu bölgeye gelmek zorundadırlar. İlerleme isteniyorsa Japonlar Anadolu'yu gezmelidirler... Bu bölgenin dış ticaretinin gelişmesi gerçek derslerle doludur..."¹⁰³ diyerek Japon Hükümeti ve halkına daha yakın işbirliği çağrısında bulunuyordu.

Japon işadamlarını henüz ekonomik gücü fazla olmayan Türkiye'ye mal satmak yerine, Türk ürünlerini satın alarak katkıda bulunmaya teşvik eden Kozui'ye göre; bir

¹⁰⁰ Matsutani, a.g.e., s.63.

¹⁰¹ Daishun Ueyama, *Kozui Otani ve Türkiye*, "Türk-Japon Fabrikası", Ege Yay., İstanbul, 2015, s.313.

¹⁰² Dr. Erdal Küçükyağcı, *Kont Otani Kozui ve Türkiye*, DEİK, İstanbul, 2010, s.22.

¹⁰³ Küçükyağcı, a.g.e., s.22.

şey satın almak gerekiyorsa, bunu dost bir ülkeden almak en doğrusuydu. Bizzat kendisi de yatırım amaçlı olarak yaptığı Türkiye gezisi sonrasında, Avrupa seyahatindeyken kendisine yol arkadaşlığı yapmakta olan Uemura Tatsumi, Türkiye’de gördükleri ilgiden ve Kozui’nin heyecanından etkilenmiş olarak günlüğüne; “Haydi bütün mutluluklar, parlayın Türkiye’nin üzerinde!”¹⁰⁴ diye yazacaktı.

Kozui, Avrupa seyahatinin güzergâh noktalarından biri olan Paris’ten yolladığı ve sonrasında ‘Japonların Odaklanması Gereken Ülke: Türkiye’ başlığıyla yayınlanan mektuplarında ise; Türkiye’ye yatırım yapılması gerektiğini yineliyor ve bunun yanında Türkçe’nin Japonca’ya yakınlığı nedeniyle, Japonların zorlanmadan bu dili öğrenebileceklerini belirtiyordu.¹⁰⁵

1.13. Atatürk ile Ankara’da Gazi Çiftliği Projesi

Büyükelçi Obata Yukichi’nin kaleme alarak Japon Dışişleri’ne yolladığı mektup, Atatürk ile Kozui arasında yapılan ortaklık anlaşmasının detaylarını vermektedir. Buna göre; Atatürk ile Otani Kozui, eski adıyla ‘Ahi Mesud Çiftliği’ olarak anılan Ankara yakınlarındaki çiftlikte ortak çalışmalar yapmak üzere anlaşmaya varmışlar ve bu amaçla 22 Şubat 1927 tarihinde bir sözleşme imzalamışlardır. Çiftlikte yapılacak yatırım için kurulan şirkete; Mustafa Kemal Paşa’nın 51.000 Lira, Otani Kozui’nin ise 50.000 Lira sermaye ile ortak olmaları kararlaştırılmıştır. Ayrıca, işletmede azami olarak 8 Japon’un çalışmasına, diğer çalışanların Türklerden oluşmasına karar verilmiştir.¹⁰⁶ Otani Kozui’nin yaptığı buyatırım, Türkiye Cumhuriyeti’ne yapılan ilk doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından birisi olarak, iki ülke ilişkileri tarihindeki yerini almıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Matsutani, a.g.e., s.45-46.

¹⁰⁵ Küçükyağcı, a.g.e., s.46.

¹⁰⁶ Küçükyağcı, a.g.e. (Japon Dışişleri Belge No: 120 E 4.3.1.161. Ulusal Resmi Yazışmalar Arşivi Asya Belgeleri Merkezi No: E 1888.), s.48.

¹⁰⁷ Küçükyağcı, a.g.e., s.48.

1.14.Gökçen ile Bursa’da Türk-Japon İpek Dokuma Fabrikası Yatırımı

Bir kazanç beklentisinden ziyade, iki ülkenin işadamları için örnek oluşturma düşüncesiyle hareket eden Kozui, Türkiye’de yatırımlara devam etmekte kararlıydı. Bir sonraki yatırım için daha önce 10 gün kalarak incelemeler yaptığı Bursa’yı seçti. Bu kez Bursa’nın önde gelen iş adamlarından Mehmet Memduh Gökçen ile ortak olacaktı. Çoğunluğu Japonya’dan gönderilen son teknoloji ürünü makinaların yerleştirilmesi ile hazırlığı tamamlanan ve günümüzde ‘İpekiş’ olarak bilinen fabrika, 1 Nisan 1929 tarihinde Bursa’daki Cumhuriyet Caddesi’nde faaliyete geçti. Kozui’nin bu yatırımı Türkiye Cumhuriyeti ile Japonya arasında yapılan ilk sanayi işbirliği olma niteliğini taşımaktadır.¹⁰⁸

Kozui’nin gayreti meyvelerini vermeye ve iki ülke ilişkileri sağlam bir temele oturmaya başlıyordu. Japonya’da, ‘Cumhuriyet Türkiye’si’ fark edilir olmaya başlamıştı. Bunun en önemli işaretlerinden biri, İmparator Hirohito’nun aynı yıl Ertuğrul Şehitliği’ni ziyaret etmiş olmasıdır. Aynı yıl içerisindeki bir başka gelişmede İstanbul’da Japon ürünlerinin sergilendiği bir mağazanın açılmasıdır. ‘Japon Malları Mağazası’ adıyla 1 Eylül 1929 tarihinde Karaköy’de, Galata Köprüsü yakınlarında açılan bu mağaza, faaliyet gösterdiği 8 yıl boyunca iki ülke ticari ilişkilerinde merkezi rol üstlenmiştir. Tüm bu gelişmeler yaşanırken, 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Buhranı, yoğun çaba sarf edilerek gerçekleştirilen bütün bu projeleri olumsuz etkilemiştir. Küresel krizin negatif etkileri önce Bursa’daki fabrikada görülmüş ve ihracata yönelik olarak yapılan bu fabrikanın ürünlerine olan talep, tüm dünyada tüketimin hızla daralması sonucu istenen düzeylere bir türlü ulaşamayınca ortaklar arasında sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Aynı şekilde, Ankara’daki çiftlikte de faaliyetler arzulandığı gibi gitmediği ve ortaklığın sona erme sürecine girdiği ortaya çıkmıştır. Otani Kozui’nin Ankara ve Bursa yatırımlarındaki aktif katılımı 1931 Haziranı’ndan sonra büyük oranda sona ermesine rağmen, vekili Tatsumi, faaliyetlerini İstanbul’daki ofisinden bir süre daha sürdürmüştü ancak bu ofisin de kapanmasıyla, 1933 yılı itibarıyla Kozui’nin Türkiye’deki tüm faaliyetleri resmen sona ermiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Küçükyağcı, a.g.e., s.48-49.

¹⁰⁹ Küçükyağcı, a.g.e., s.52.

Bu Japon bilgisi ile ilgili Şu ilginç anektod, kendisinin Türkiye'ye yönelmesinin ardında yatan sebepler hakkında ipuçları verebilir; Kozui, Őahsi eşyalarıyla birlikte yanında hayatının son anına kadar, Çin'in kurucu babası sayılan ve gençliğinden beri arkadaşı olan Sun Yat Sen'e ait bir kart taşımıştır. Kartta yazıldığına göre Sun Yat Sen, 1924 yılında yaptığı 'Asyacılık' başlıklı konuşmasında Şöyle söylemekteydi:

“Japonya, Asya'nın doğusunda tam bağımsız bir ülkedir. Bizim Asyamızda Japonya'dan başka, önceleri ittifak yapmış olmalarına rağmen Avrupa Savaşı'ndaki yenilgisi üzerine Avrupalılar tarafından işgal edilerek parçalanmış, ancak onları kovarak tekrar bağımsızlığını kazanmış bir ülke daha var. O ülke Türkiye'dir. Günümüzde Asya'nın en büyük iki bağımsız ülkesi vardır. Doğu'da Japonya ve Batı'da ise Türkiye. Japonya ve Türkiye, Asya'nın doğudaki ve batıdaki iki büyük seddidir.”¹¹⁰

Kozui'nin Türkiye'ye üst düzeyde ilgi göstermesinin arka planında, bu konuşmadan etkilenmiş olma ihtimali yadsınamaz bir gerçektir. 'Asya'nın İnşası' adlı dev eserinde Tokyo ile İstanbul'u demiryolu vasıtasıyla birbirine bağlamayı tasarlayacak kadar ileri görüşlü bir aydın olan Otani Kozui, barış içinde bir Asya ideali uğrunda, hayatı boyunca çalışmış ve Türk-Japon ilişkilerine damgasını vurmuştur.¹¹¹

1.15.Prens Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti

Cumhuriyet döneminde iki ülke ilişkilerindeki en önemli gelişmelerden birisi de, 1931 yılında Prens ve Prens Takamatsu'nun Türkiye'yi ziyaret etmeleri olmuştur. Prens Takamatsu, 'Japon-Türk Derneği'nin onursal başkanı olmakla birlikte Türkiye'ye büyük yakınlık duyuyordu. Ankara'da, Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından ağırlanan Prens Takamatsu, Atatürk'e bir Japon kılıcı hediye etmiştir.¹¹²

Mustafa Kemal Paşa, 13 Ocak 1931 tarihinde Marmara Köşkü'nde Takamatsu onuruna verdiği akşam yemeğinde yaptığı konuşmasında Şu ifadelerde bulunmuştur:

¹¹⁰ Küçükyağın (Horikawa Tetsuo, Sun Yat Sen, Tokyo, Kodansha, 1983, s.333), s.55.

¹¹¹ Küçükyağın, a.g.e., s.54.

¹¹² Matsutani, a.g.e., s.64.

”Türk ve Japon milletleri öteden beri birbirine karşı samimi ve dostane hislerle doludur. İki memleket arasındaki ilişkilerin takviyesi hususunda, Türk-Japon Cemiyeti'nin hamisi sıfatıyla sarf buyurduğunuz mesaiye bilhassa müteşekkirim. Bu ilişkilerin her gün daha da gelişeceğine kanaatim vardır. Japon milletinin yüksek ve vatanperverane vasıfları, medeniyet yolundaki dikkate şayan icraat ve gelişmeleri, Türkiye’de daima alaka ve samimi takdirat ile takip olunmuştur. Prens Hazretleri, ziyaretinizin yüksek ve kıymetli hatırasını daima muhafaza edeceğiz. İmparator Hazretleri ile hanedanınız vezat-ı fehimanelerinin saadetlerini ve Japonya'nın refah ve tealisini en samimi hislerle temenni ederim”¹¹³

Japon prens ise; ziyaretinden son derece memnun kaldığını ve doğu milletleri olan Türkler ve Japonlar arasındaki bağların bu ziyaretle daha da kuvvetlendiğini belirtmiştir.¹¹⁴ Ancak ne var ki, bu ziyaretin ardından uzunca bir süre iki ülke arasında resmi bir temas gerçekleşmemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na katılmamakla birlikte Soğuk Savaş diyalektiğinde Batı bloğunda yer alan Türkiye, kurulması planlanan Yeni Dünya Düzeni'nde yerini alma hedefinin gereği olarak, 1945 yılında Japonya'ya savaş ilan etmiş, ancak fiili bir hareketin söz konusu olmadığı bu adımın sonrasında, 1952 yılı itibariyle diplomatik ilişkiler yeniden tesis edilmiştir. Bu dönemde, politik itibarını yeniden kazanması gereken Japonya'nın en büyük hedefi uluslararası platformdaki yalnızlığından kurtulmak için BM (Birleşmiş Milletler)'ye katılmaktı. Bu konuda, Japon Hükümeti Türkiye'den büyük yardım ve destek görerek BM üyesi ülke statüsünü kazanmıştır.¹¹⁵

¹¹³ Dr. Mustafa Özyürek, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti” Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi, s.23.

¹¹⁴ Özyürek, a.g.e., s.24.

¹¹⁵ Matsutani, a.g.e., s.67.

2. Soğuk Savaş Dönemi ve İlişkilere Etkileri

2.1.Kore Savaşı'na Türk Askerinin Katılmasının İkili İlişkilere Yansımaları

Soğuk Savaş kutuplaşması sürecindeki ilk sıcak çatışma olarak tarihe geçen Kore Savaşı'nın 25 Haziran 1950'de başlamasıyla, bu yıllarda ulusal güvenlik sorunu oluşturan Sovyet tehditlerine maruz kalan Türkiye, BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi)'nin bölgeye müdahale çağrısına olumlu yanıt vererek, Kore yarımadasındaki güç mücadelesine tugay seviyesinde bir askeri birlik göndererek dahil olmuştur. Kuzey sınırındaki komünizm tehdidini derinden hisseden Türkiye, NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)'ya üye olarak Batı'nın güvenlik şemsiyesi altına girmek suretiyle bu tehlikeyi bertaraf etmeyi amaçlıyordu. Bunun içinde Kore Savaşı'na katılma kararı, Türkiye'nin milli güvenliği adına bir beka meselesi olarak değerlendirilmiştir.

İstiklal Savaşı'ndan beri harp meydanlarında çatışmamış olan Türk ordusu, Kore'de yaşanan küresel mücadelede yerini almış, muharebe alanındaki kahramanlıklarıyla savaşın kaderinin BM güçleri lehine değişmesinde etkili olmuştur. Türk Ordusu'nun bu savaştaki başarılı mücadelesi, savaşın halen sürmekte olduğu 1952 yılında Türkiye'nin NATO üyeliğine resmen kabul edilmesinde aktif rol oynamıştır.¹¹⁶

Türk askerinin Kore Savaşı'ndaki üstün mücadelesi ve başarıları, tüm uluslararası kamuoyunun olduğu gibi Japonya'nın da dikkatini çekmiştir.¹¹⁷ Japon gazetelerinde Türk askerlerini övücü haberler yayınlanmıştır.¹¹⁸ Harp meydanında yaralanan askerlerimiz Japonya'daki hastanelerde tedavi edilmişler, görevlerini tamamlayan askerlerimiz ise yurda dönüş yolcularını Japonya üzerinden yapmışlardır. Askerlerimize Türkiye'den gönderilen mektup ve hediyeler de Tokyo üzerinden ulaştırılmıştır. Korgeneral Rüştü Erdelhun, Tokyo'daki BM Karargâhı'nda Türk ordusu adına 'İrtibat Heyeti Başkanlığı' görevini üstlenmiştir.¹¹⁹ Tugay düzeyindeki katılımı

¹¹⁶ Fahir Armaoğlu , 20.yy. *Siyasi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , C.1, Ankara, 1991, s.454-455.

¹¹⁷ Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın ile yapılan mülakattan alınmıştır.

¹¹⁸ "Kore Savaşı ve Türk Kamuoyu",Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, haz. Serkan Sipahi, İzmir, 2007, s.139.

¹¹⁹ Kim Kimdir, *Rüştü Erdelhun*, www.kimkimdir.gen.tr, (02.08.2018).

başlayan süreç, 1965-1971 yılları arasında Tokyo’da bir şeref kıtasının sembolik olarak Türk Silahlı Kuvvetleri’ni temsil etmesinin ardından son bulmuştur.

Kore Savaşı sırasında ve sonrasındaki tüm temaslar iki ülkenin birbirine bir kez daha yakınlaşmasını sağlamış; Türk-Japon ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.¹²⁰ Savaşın ardından başlayan süreçte de iki ülke arasında önemli adımlar atılmış, 1957 yılında vize muafiyeti anlaşması imzalanmıştır.¹²¹

2.2.Başbakan Menderes’in Japonya Ziyareti ve Ekonomik İlişkilerin Yeniden Başlaması

Türkiye’den Japonya’ya Başbakan düzeyinde yapılan ilk resmi ziyaret, Adnan Menderes’in 1958 yılındaki ziyareti ile gerçekleşmiştir. İki ülke temsilcilerinin görüşmeleri sonucunda; balıkçılık, madencilik, hidroelektrik ve enerji alanlarında teknik işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmalar çerçevesinde; Türk Hükümeti Beykoz’da bir ‘Su Ürünleri ve Balıkçılık Okulu’ açmıştır. Bu okulda, Japon uzmanlardan oluşan 5-6 kişilik ekip çalışmalarını sürdürmüştür. Aynı zamanda bu okula Japonya tarafından yüklü miktarda malzeme yardımı yapılmış ve burada eğitim alanlara Japonya’da staj yapma imkanı sağlanmıştır. Bunun yanında, MTA (Maden Tetkik ve Arama) Enstitüsü’ne düzenli olarak uzmanlar gönderilmiş, kuruma cihaz yardımında bulunmuş ve Türk maden mühendislerine Japonya’da eğitim imkânı verilmiştir. Ayrıca; DSİ (Devlet Su İşleri) ve TEK (Türkiye Elektrik Kurumu) gibi kuruluşlara Japonya’dan teknik elemanlar gönderilmiş, birçok Japon uzman Türkiye’de su kaynaklarının araştırılması ve barajların kurulması amacıyla uygun yerlerin tespit edilmesi gibi çalışmalarda görev almışlardır. Dalaman bölgesindeki fizibilite çalışmalarının Japon uzmanlar tarafından gerçekleştirilmesi buna örnek olarak gösterilebilir.¹²²

Bu yıllarda Türkiye’ye Japon imparatorluk ailesinden Prens Mikasa ve eşinin ziyaretleri gerçekleşmiştir. Anadolu tarihi ve sanatı konusunda uzmanlaşmış bir arkeolog olan Mikasa, Türkiye’ye kültürel zenginliğinden dolayı büyük ilgi

¹²⁰ Caşın , a.g.m.

¹²¹ Japonya Ankara Büyükelçiliği, *İkili ilişkiler*, www.tr.emb-japan.go.jp, (04.05.2019).

¹²² Matsutani, a.g.e., s.81-82.

duymaktaydı. Prens Mikasa bu seyahatten sonra Japonya'ya çok iyi izlenimlerle döndü. Japon Prens'in Türkiye seyahati anıları hakkında, 9 Mayıs 1963 tarihli 'Sankei' gazetesinde yazılar yayınlandı. Dolayısıyla bu ziyaret, Japon halkının Türkiye'ye duyduğu ilginin daha da artmasına sebep oldu.¹²³

İki ülke ilişkilerinde bir başka önemli gelişme olarak, 1965 yılında Japonya'nın İstanbul Konsoloslugu'nun açılması; sonrasında ise bu temsilciliğin 'Başkonsolosluk' seviyesinde hizmet vermeye başlaması da sayılabilir.¹²⁴

Bu yıllarda bir ilk daha yaşanmış ve 1969 yılında Türkiye'den Japonya'ya Dışişleri Bakanı seviyesindeki ilk ziyaret niteliğindeki İhsan Sabri Çağlayangil'in ziyareti gerçekleşmiştir. Türk Dışişleri Bakanı'nın Tokyo'daki temaslarına İstanbul'da yapılması planlanan Boğaz Köprüsü konusundaki yoğun görüşmeler damgasını vurmuştur. 'Japon Mucizesi' olarak tanımlanan ve Japonya'nın hızlı büyüme trendine girerek uluslararası alanlarda yıldızının parladığı bir dönemde gerçekleşen istişarelerde, Türk heyeti bu projede kullanılmak üzere Japon makamlarından kredi talebinde bulunmuş ve gerçekleştirilecek olan uluslararası ihaleye Japonya'nın katılımı konusunda ısrarcı olunmuştur. Dışişleri Bakanı Çağlayangil, 'Keidanren'¹²⁵ olarak adlandırılan, Japon iş dünyasının çatı kuruluşuna bağlı şirketlerin yöneticileriyle yaptığı görüşmelerde sarf ettiği konuşmayı, daha sonraları yazdığı anılarında şöyle ifade etmiştir:

“Yapılacak işin sadece Marmara üzerinden geçit sağlamak olmadığını, aynı zamanda Avrupa ile Asya kıtalarını birbirine bağlamak istediğimizi açıkladıktan sonra şöyle konuştum; Arzu ediyoruz ki, bu büyük işi bir Asyalı yapsın. Asya'nın teknikte ne kadar ileri gittiğini bütün dünya görsün. Bunu liyakatle başaracak olanlar Japonlardır. Bir kere köprü yapımında, ekonomik alanda işbirliğine başladık mı arkası gelecektir. Siz fabrika yeri bulmakta zorluk çekiyorsunuz. Deprem bölgesindesiniz. Boş araziniz yok. Bizde yer boldur. Hammadde sıkıntısı çekilmez. İşçilik, Avrupa ile kıyaslanırsa elverişlidir. Her yere yakınız. Hem Asya'da hem Avrupa'da toprağımız var. Ortadoğu'da ve

¹²³ Matsutani, a.g.e., s.72.

¹²⁴ Japonya Ankara Büyükelçiliği, *İkili ilişkiler*, www.tr.emb-japan.go.jp, (04.05.2019).

¹²⁵ Japon Ekonomik Kuruluşlar Federasyonu.

Afrika'nın geçit yolları üzerinde oturuyoruz. İşbirliği yapalım. İhracata yönelik ortak tesisler kuralım."¹²⁶

Ancak işler, beklendiği gibi gitmedi. Japon Hükümeti'nin 30 milyon dolarlık Oda (Resmi Kalkınma Yardımı) kredisi¹²⁷ desteğiyle, büyük ümitlere kapılan ve kazanacağından emin olan Japon firmaları, bir diğer konsorsiyum olan İngiliz-Alman ortaklığının daha cazip teklif sunması üzerine ihaleyi kaybederek büyük bir hayal kırıklığı yaşadılar. Japonya'nın ihaleyi kazanamamasının en büyük sebebi; Türkiye hakkında henüz yeterli bilgiye sahip olunamamasıydı. Ayrıca Japonlar, ihaleden sonra fiyat üzerinde pazarlık yapılabileceğini sanıyorlardı. Japon firmaları böyle bir yanlış anlamaya dayanarak ihaleye girmişlerdi.¹²⁸

Uluslararası ihalede yaşanan hayal kırıklığının ardından, Japon Hükümeti'nin 30 milyon dolarlık kredi yardımı sözünün geçerliliğini koruması ile ilgili bir belirsizlik de yaşandı. Ancak Türk bürokratların yoğun baskıları sonucunda, kredinin Türkiye'deki başka projelerde kullanılmak üzere serbest bırakılmasına karar verildi. Japon yetkililerin Türkiye'de memnuniyetle karşılanan kararından sonra, kredi; Haliç Köprüsü Projesi ile Hasan Uğurlu Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesi için tahsis edildi.¹²⁹

2.3. 1973 Petrol Krizi ve Japonya'nın Türkiye Politikasına Yansımaları

Japon ekonomisi, enerjide dışa bağımlı olarak büyüyen bir yapıya sahip olduğundan, Ortadoğu'nun istikrarı Japonya için hayati öneme sahip olagelmıştır. Dolayısıyla, 1973 yılının Ekim ayında başlayan Arap-İsrail Savaşı, Japonların tüm dikkatlerini Ortadoğu'ya çevirmelerine sebep olmuştur.

Savaşın ardından OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)¹³⁰ ; ABD ve diğer petrol tüketicisi ülkeleri, İsrail yanlısı politikalarını gözden geçirmeye ve Araplara daha yakın bir tavır almaya zorlamak için 'Petrol Silahı'nı kullanmaya karar verdi. Arap politikasının temel hedefi, İsrail'in en büyük destekçisi konumundaki ABD olduğundan,

¹²⁶ İhsan Sabri Çağlayangil, *Anılarım*, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1990, s.247-248.

¹²⁷ Japonya'nın gelişmekte olan ülkelere verdiği "Resmi Kalkınma Yardımı" kredisidir.

¹²⁸ Matsutani, a.g.e., s.80-81.

¹²⁹ Matsutani, a.g.e., s.87-88.

¹³⁰ Petrol ihraç eden ülkeler örgütü.

konjonktürel olarak bu ülkenin yörüngesinde yer alan Japonya, Arap ülkeleri nezdinde 'Dost Ülke' olarak tanımlanmıyordu ve petrol üretiminin %5 oranında azaltıldığı açıklamasıyla birlikte Tokyo'da büyük panik yaşandı.

Petrol krizi sürecinde Arap Dünyası'nın Japonya'ya karşı takındığı bu olumsuz tutum ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde; Japon Hükümeti'nin Filistin direnişine sempati ile bakmasına karşın, mesafeli bir duruş sergilediği, bu konuda somut adımlar atılması gerekliliği ve bunun yanısıra, Ortadoğu ülkelerinin sosyo-ekonomik gelişmelerine yapılan katkının çok sınırlı olduğu, bunun için de gerekli çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna varıldı. Bu tespitler ışığında, Japon Hükümeti bir bildiri yayınlarak; 'İsrail'in 1967 sınırlarına geri çekilmesi' çağrısında bulundu. Ortadoğu denildiğinde 'Petrol Üreten Ülkeler' dikkate alınmıyordu ve bu kategoride yer almayan ülkeler, Japon siyasilerin ilgi alanının dışında kalıyordu. Dolayısıyla, Japonya'nın bölge politikalarını petrol faktörü şekillendirdiğinden, Türkiye ile ilişkileri de bu dönemde durağan bir görünüm teşkil etmiştir. Ancak, kriz sonrasında yaşanan ekonomik gelişmeler, Türkiye'nin Japon dış politikasında gündeme gelmesine sebep olmuştur.¹³¹

Petrol krizinin piyasaları tetiklemesi ile birlikte Türk ekonomisinde bu durumun olumsuz etkileri görülmeye başlandı. Ekonomik göstergelerin hızla negatif yönlü seyretmesi neticesinde dış borçlanma yoluna gidildi. 1978 yılının Nisan ayında, Türkiye ile IMF (Uluslararası Para Fonu) arasında bir Stand-by Anlaşması imzalandı. Aynı yıl içerisinde OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)¹³² den borçların ertelenmesi talep edildi.¹³³

Soğuk Savaş döneminde, Sovyet tehdidine karşı stratejik öneme sahip olan Türkiye'nin ekonomik kriz ile sarsılması Batı ülkelerinde paniğe yol açtı ve OECD üzerinden Türk ekonomisine yardımlar gerçekleşti.¹³⁴

Batı dünyasının önemli bir müttefiki olarak Japonya da Türkiye'ye destekte bulunmuştur. İki ülke arasında yapılan görüşmeler sonucunda, Türkiye'nin 5.7 milyar dolar tutarındaki borçlarının ertelenmesi hususunda anlaşmaya varılmıştır. Bunun yanında; Japonya, Türkiye'ye yapılan yardımlara 350 milyon dolarlık bir katkıda daha

¹³¹ Matsutani, a.g.e., s.95.

¹³² Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü.

¹³³ Matsutani, a.g.e., s.101.

¹³⁴ Matsutani, a.g.e., s.104.

bulunmuştur. Japonya tarafından sağlanan bu yardım, ticari nitelik taşımayıp doğrudan kalkınmaya yönelik olması bakımından, o dönem için tüm yardımlar içinde 2. sırada yer almıştır.¹³⁵

2.4.Kıbrıs Sorunu ve Japonya'nın Yaklaşımı

Akdeniz'in ortasındaki eşsiz konumuyla jeopolitik açıdan büyük öneme sahip olan Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler üzerine, 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, Ada'ya askeri müdahalede bulunmuştur.

Kıbrıs'taki gerilimli süreç boyunca Türkiye, Uluslararası toplumun desteğini kazanmak için BM nezdinde diplomatik atağa geçmiştir. Bunun yanında, Türkiye Cumhuriyeti Tokyo Büyükelçisi'nin girişimlerine ek olarak, 1974 yılının Eylül ayında İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk başkanlığındaki özel bir heyet Japonya'ya gönderilmiş, Japon Dışişleri Bakanı ile görüşme yapılması sağlanmıştır.¹³⁶

Japon Hükümeti, Türkiye'ye açık destek vermemesine rağmen, bu konuda daima ılımlı bir tutum sergilemiştir. Ancak Japon liderliği, Ege'nin her iki yakası ile de uzun yıllar boyunca dostluk ilişkisi içerisinde bulunduğundan, Kıbrıs meselesinde tarafsız bir tutum almıştır.¹³⁷

Öte yandan, Kıbrıs'taki gerilim Japon halkının da ilgisini çekmiştir. Türk askerinin Kore'deki kahramanlığından sonra Ada'daki başarılı harekâtı da takdirle karşılanmıştır.¹³⁸

2.5.Özal Dönemi ve Japon İş Dünyasının Türkiye'ye İlgisinin Artması

Özal Hükümeti döneminde, birçok alanda olduğu gibi ekonomide de yapısal reformlar gerçekleştirilmiş ve bu köklü değişiklikler sonucunda serbest piyasa

¹³⁵ Matsutani, a.g.e., s.104-105.

¹³⁶ Matsutani, a.g.e., s.92.

¹³⁷ Matsutani, a.g.e., s.92.

¹³⁸ Prof. Dr. MeteTunçoku, *Güneşin Doğduğu Topraklardan Mektup Var*, "Bir Türk Öğrencinin Japonya İzlenimleri", Türk-Japon Üniversiteler Derneği, Ankara, 2001, s.163.

ekonomisine geçilmesiyle birlikte, Türkiye ve Japonya arasındaki ilişkiler de ivme kazanmıştır.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) müsteşarlığı döneminde Japonya'ya giden heyete başkanlık eden Özal, Japonların Türkiye'ye yaptıkları iş ziyaretlerinde de işadamları ile bizzat kendisi özel olarak ilgilendiğinden, bu ülkeyi çok yakından tanıma fırsatı bulmuştu. Özal'ın seçim propagandasında; 'Türkiye'yi Ortadoğu'nun Japonya'sı yapacağız', 'Türkiye kalkınma örneği olarak Japonya'yı düşünmelidir' şeklinde kullandığı retorik de bunu doğrular nitelikteydi.¹³⁹

Japonya'nın Türkiye'ye gösterdiği ilgi, Türk Hükümeti'nin İstanbul Boğazı'na ikinci köprüyü inşa etme kararını alması ile doruk noktasına ulaşmıştı. Birinci köprü ihalesinde büyük hayal kırıklığı yaşayan Japon yetkililer, bu defa işi şansa bırakmadılar ve ihaleyi sonuçta Japon devlerinin de içinde yer aldığı bir uluslararası konsorsiyum kazandı. Japon Hükümeti ise bu projeye 100 milyon dolarlık kredi yardımıyla bulunacağını açıkladı.¹⁴⁰

Dev proje dünya kamuoyunda büyük ilgi uyandırmış, ihaleyi içinde Japonların da yer aldığı konsorsiyumun kazanması İngiltere'nin tepkisine neden olmuştu. Hatta ihalenin ertesine denk gelen bir uluslararası zirve toplantısında İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, Japonya Başbakanı'na karşı açık bir tavır almıştı. İlk köprü'nün inşaatını yapma tecrübesine sahip İngilizlerin ihtimal vermedikleri bir gelişme olduğundan, Thatcher'ın itirazlarına karşılık olarak Özal, Japon şirketlerinin tercih edildiğini kararlılıkla açıklamıştır.¹⁴¹ Japon parlamenterler, sanatçılar, iş adamları ve birçok kişinin katıldığı törenle, 3 Temmuz 1988 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Köprüsü hizmete açılmıştır.¹⁴²

Boğaz Köprüsü ihalesi öncesinde, Japon yatırımcılar; yüksek enflasyon, bankacılık sisteminin istenilen düzeyde olmaması ve yan sanayilerin yeterince gelişmemiş olması gibi yapısal sorunlar sebebiyle, uzun yıllar boyunca Türkiye'de

¹³⁹ Matsutani, a.g.e., s.109.

¹⁴⁰ Matsutani, a.g.e., s.110.

¹⁴¹ Atsuko Toyama, *Yüzyılın Dönemecinde Türkiye*, çev. H.Can Erkin, Türk-Japon Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s.187.

¹⁴² Matsutani, a.g.e., s.110.

yatırım yapmaya sıcak bakmamışlardır.¹⁴³ Bu dev proje ise, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler bağlamında bir dönüm noktası olma özelliği göstermiştir.

Bu yıllarda bir başka önemli gelişme olarak ‘Türk-Japon İş Konseyleri’nin kurulması da dikkat çekici olmuştur. Türk-Japon İş Konseyleri, iki ülkenin teknik olanakları incelendikten sonra Japonya’da Keidanren ve Türkiye’de DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu)¹⁴⁴ bünyelerinde kurulmuştur.¹⁴⁵

Özal iktidarı boyunca iki ülke arasında karşılıklı olarak üst düzeyli ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Japon heyetlerin eğitim sistemimizi incelemek üzere Türkiye’ye gerçekleştirdikleri ziyaretlerden birinde, Özal ile Japon yetkililer arasında ilginç bir diyalog yaşanmıştır. Birçok bürokratin hazır bulunduğu bir ortamda raporlar sunulmuş ve Japon heyet sonucu şöyle açıklamıştır:

“Sizin eğitim sisteminizde milli ruh yok!”¹⁴⁶ Bunun üzerine Turgut Özal şaşkınlığını gizleyemez ve ‘Nasıl yani?’ diye sorar. Japonlar ise tespitlerini şöyle açıklarlar: “Biz Japonya’da okula başlayacak çocuklarımıza milli ruh şoklaması yaparız. Onları önce toplu halde hızlı trenlere bindirir; dev fabrikalarımızı, teknoloji merkezlerimizi gezdirir; ülkemizin gücünü gösteririz. Sonra da bu evlatlarımızı alır; Hiroşima ve Nagasaki’ye götürür; orada atom bombası atılan, yıllardır ot dahi bitmeyen alanları gösterir ve deriz ki; eğer siz bilinçlenmez ve az önce gördüğünüz teknolojiye sahip olmak için çalışmazsanız sonucu böyle olur.”¹⁴⁷ Bu sırada Türk bürokratlardan biri söze atılır; ‘Ama bizim Hiroşima’mız yok ki!’ Japon uzmanın cevabı ise çok manidardır: “Sizin Çanakkale’niz on Hiroşima eder!”¹⁴⁸

2.6.Japonları Kurtarma Operasyonu: “Kurtaran Kanat”

1985 yılında iki ülke ilişkilerine derin anlamlar katan önemli bir hadise daha yaşanmıştır. İran-İrak Savaşı’nın sürmekte olduğu günlerde birçok ülke vatandaşı gibi,

¹⁴³ C. Tayyar Sadıklar, *Zirvedeki Japonya*, Meteksan, Ankara, 1991, s.238-239.

¹⁴⁴ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.

¹⁴⁵ Matsutani, a.g.e., s.123.

¹⁴⁶ Ntv, *İnsanlığın Kaybettiği Yer Hiroşima*, www.ntv.com.tr, (18.07.2018).

¹⁴⁷ Ntv, *İnsanlığın Kaybettiği Yer Hiroşima*, www.ntv.com.tr, (18.07.2018).

¹⁴⁸ Ntv, *İnsanlığın Kaybettiği Yer Hiroşima*, www.ntv.com.tr, (18.07.2018).

bu ülkede bulunan Japon firmalarının çalışanları, teknisyenler ve ailelerinden oluşan 215 Japon vatandaşı Tahran'da mahsur kalmışlardı. Japonlar ülkeyi terk etmek için girişimlerde bulunmaya başlamışlar ancak yabancı havayolu firmaları önceliği kendi vatandaşlarına verdiklerinden Japon vatandaşlarının bilet taleplerini geri çevirmişlerdi. Olası bir uçuş çok riskli görüldüğünden, Japonya'dan dahi kendi ülke vatandaşlarının kurtarılmaya taleplerine olumsuz yanıt verilmişti. Bu sıralarda Japonlar, son bir ümitle Türkiye'den yardım istediler. Sorunun çözüme kavuşturulabilmesi için Özal'ın eski bir dostu olan ve o yıllarda bir Japon firmasının Türkiye'deki şubesinde çalışan Takashi Morinaga aracılık etmişti. Başbakan Özal, Japon vatandaşlarının kurtarılmaları için THY (Türk Hava Yolları)'ye ait bir uçağın özel seferle Tahran'a gönderilmesi talimatını verdi. Türkiye, Japonya'ya dostluk elini uzatmıştı. İstanbul'dan 19 Mart 1985 tarihinde kalkış yapan THY uçağı Tahran'a iniş yaptığında, havaalanında endişeli bir bekleyiş içerisindeki Japonlar apar topar uçağa bindiler. Irak Ordusu'nun saldırısının başlamasıyla birlikte büyük tehlike atlatarak kalkış yapan uçak Türk hava sahasına girdiğinde, pilot tarafından yapılan 'Türkiye'ye Hoşgeldiniz' anonsu, Japon yolcuları rahatlatmıştı. Bu olaydan dolayı, Türk pilotlar Japonya'da adeta kahraman gibi görülmüşlerdir.¹⁴⁹

Bu operasyonla ilgili haberler, Japon gazetelerinde ilk sayfadan okuyuculara duyurulmuştur. 'Nippon Keizai' gazetesinde; 'Türkiye'den Kurtaran Kanat' ve 'Japonlar Sevinçle Ağlıyor' başlıklı haberler verilmiştir.¹⁵⁰ Ayrıca; Japonya'da yayın yapan NHK TV kanalındaki 'Project X' adlı programda bu kurtarma operasyonu belgesel olarak yayınlanmıştır. Bu belgeselde Türk pilot; "Görevi kabul etmemek aklımızdan bile geçmedi. Türk milleti olarak Japonları severiz. Gerekirse bu görevi seve seve yine yaparız"¹⁵¹ şeklinde konuşmuştur. Tahran Kurtarma Operasyonu'nun da konu edildiği 'Ertuğrul 1890' adlı film, 2015 yılında her iki ülkede de vizyona girmiştir.¹⁵²

Bu hadiseden kısa bir süre sonra Japonya'yı ziyaret eden Başbakan Özal'ın, Televizyonda yayınlanan konuşmasında, Japonların kurtarılması hususunda Türkiye'nin

¹⁴⁹ Sabah, *Kurtaran Kanat*, <http://arsiv.sabah.com.tr>, (02.05.2004).

¹⁵⁰ Matsutani, a.g.e., s.114.

¹⁵¹ Sabah, *Kurtaran Kanat*, <http://arsiv.sabah.com.tr>, (02.05.2004).

¹⁵² Sabah, *Ertuğrul 1890*, <http://arsiv.sabah.com.tr>, (02.05.2004).

gösterdiği yakınlığa teşekkür edildiğinde; ‘Biz gerekeni yaptık’ şeklindeki alçak gönüllü cevabı, Japonları çok duygulandırmıştır.¹⁵³

Japonya’da ‘Yüzyılın Sınır Ötesi Kurtarma Operasyonu’ olarak nitelendirilen bu olayın, iki ülkenin ‘Ertuğrul’ ile başlayan dostluk ilişkilerini taçlandığı ifade edilmiştir.

2.7.Körfez Savaşı’nda Japonya’nın Türkiye’ye Ekonomik Desteği

Soğuk Savaş döneminin son yılında, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Irak’a müdahale etmeleriyle Körfez Savaşı başladı. Irak’a sınırı bulunan Türkiye, uluslararası güç içerisinde yer almamış, ancak hava sahasıyla birlikte askeri üslerini operasyonlar için Çekiç Güç’e açmıştı.¹⁵⁴ Öte yandan, sınır komşusu Irak ile çok yakın ekonomik ilişkiler içinde bulunan Türkiye, savaşın etkilerini derinden hissederek ciddi bir ekonomik krize sürüklendi.

Körfez Savaşı; petrol fiyatlarındaki artış, turizm gelirlerindeki sert düşüş, bölgedeki istikrarsız durum sebebiyle özel finans kurumlarının Türkiye’den desteklerini çekmeleri ve yine artış gösteren askeri harcamalar gibi faktörlere bağlı olarak Türkiye’ye yaklaşık 7 milyar dolar’a mâl olmuştur. Ayrıca, savaşın sona ermesinin ardından Irak sınırına yığılan ve çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu 500 bin dolayındaki mültecinin maddi yükü de, Irak’a geri döndükleri tarihe kadar Türkiye tarafından karşılanmıştır.¹⁵⁵

Körfez krizi esnasında Türkiye’nin, koalisyon güçlerinin müdahalesine desteğini açıklaması, Japonya tarafından da takdirle karşılanmıştır. Savaş sürecinde, Japonya’nın diplomatik çabaları çerçevesinde Dışişleri Bakanı Taro Nakayama, 22 Ağustos 1990 tarihinde Türkiye’ye ziyarette bulunmuştur. Öncelikli olarak Körfez krizinin ele alındığı görüşmeler, ikili ilişkileri pekiştirme bakımından da verimli geçmiştir. Nakayama’nın ziyaretinden kısa bir süre sonra, Japon Hükümeti tarafından, Türkiye’nin de içinde

¹⁵³ Matsutani, a.g.e., s.115.

¹⁵⁴ Matsutani, a.g.e., s.133.

¹⁵⁵ Matsutani, a.g.e., s.133-134.

bulunduğu bölge ülkeleriyle 2 milyar dolar tutarında ekonomik işbirliği yapılması kararı alınmıştır.¹⁵⁶

Japonya Başbakanı Toshiki Kaifu, 1990 yılının Ekim ayındaki Ortadoğu gezisi kapsamına Türkiye'yi de dahil etmiştir. Cumhurbaşkanı Özal ile görüşmelerde bulunan Kaifu, Körfez krizinde Türkiye'nin gösterdiği kararlı tutumu takdirle karşıladıklarını ve krizden etkilenen Türkiye'ye 700 milyon dolarlık acil yardım için hazır olduklarını belirtmiştir. Bunun yanında, mülteciler konusunda aynı sorunla karşı karşıya kalan İran ve Türkiye'ye Japonya tarafından 9,4 milyon dolar tutarında hibe desteği verilmiştir. Ayrıca her iki ülkeye de insani yardım çerçevesinde sağlık ekipleri gönderilmiştir.¹⁵⁷

3. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İkili İlişkiler

3.1.Japon İş Dünyası'nın Türkiye'deki Dev Yatırımı

20.yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Japon sermayesi Türkiye'de çok önemli bir yatırıma imza atmıştır. Türk-Japon ortaklığında Sakarya'da kurulan, Sabancı Holding ile Toyota Motor Corporation ve Mitsui firmalarının hissedar oldukları ToyotaSA fabrikası faaliyete geçtiğinde Türkiye'nin en büyük özel sektör kuruluşu haline gelmiştir. Japon otomotiv markasının Avrupa'daki ikinci fabrikası olma özelliğini taşıyan ve en gelişmiş teknolojilerle donatılan bu tesisin Türk çalışanları, Japonya'nın Nagoya kentindeki Toyota fabrikasında uzun bir eğitimden geçirilmişlerdir.¹⁵⁸

Türkiye'nin otomotiv pazarı ve özellikle Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile yakın ilişkileri, Japonların tercihinde belirleyici faktörler olmuştur. Bu dev yatırımın gerçekleştiği dönemde Türkiye'de ekonomik kriz yaşanmış, ancak bu durum Japonların yatırım kararını etkilememiştir. Toyota'nın Başkan Yardımcısı Onishi, Türkiye'ye ve yaşanan krize bakış açılarını şöyle açıklamıştır: “Biz Türkiye'ye tatile gelmedik. Fırtınalar bizi yıldırılmaz. Bizim Türkiye'deki hedefimiz Himalayalar'a çıkmakla eşdeğerdir. Himayalar'ı kendine hedef seçen kişi, yağmurda olsa, kar da olsa bu

¹⁵⁶ Matsutani, a.g.e., s.135-136.

¹⁵⁷ Matsutani, a.g.e., s.140.

¹⁵⁸ Sabah Gazetesi, 15.10.1994.

hedefine ulaşmak için sonuna kadar mücadele eder. Üstelik, Türkiye'nin potansiyeline ve 10 yıl sonrasına yatırım yapıyoruz.”¹⁵⁹

Japon sermayesinin Türkiye'deki bu dikkat çekici yatırımının uluslararası çevrelerde de büyük yankıları olmuştur. Ülkeler ve bölgeler hakkında uzun vadeli değerlendirmeler yapmasıyla bilinen 'Oxford Analytica' nın yayınlarından 'Daily Brief' in genel editörü David Lay, Toyota'nın neden Türkiye'yi seçtiğine ilişkin şöyle konuşmuştur: “Bu yatırım, ülkenin kötü ekonomik durumuna karşın, Türkiye'nin uzun vadeli geleceğine yönelik bir güvenoyu niteliğindedir. Japonlar, Ortadoğu'da kendilerine ortak olarak Türkiye'yi seçti.”¹⁶⁰

3.2. Deprem Dayanışması: “Kobe” ve “Marmara” Depremleri

20. yüzyıl'ın son yıllarında her iki ülke de şiddetli depremlerle sarsılmıştır. 'Kobe Depremi (1995)' ve 'Marmara Depremi (1999)' olarak bilinen afetlerle, ikili ilişkiler duygusal bir boyut kazanmıştır. Türkiye'nin hazırlıksız yakalandığı Marmara Depremi'nin ardından Ankara'daki Japonya Büyükelçiliği ile İstanbul'daki Japonya Başkonsolosluğu yoğun olarak çalışmışlardır. Türk Hükümeti ile ilk teması da Japonya Büyükelçiliği kurmuştur. Japon sağlık ekipleri yardım faaliyetlerine aktif katılım sağlamışlardır.¹⁶¹

Daha önce planlanmış bir ziyaretin, depremin hemen ertesi gününe denk gelmesi sebebiyle Japon Dışişleri Bakanı Komura, yaşanan felaketin ardından Türkiye'yi ziyaret eden ilk yabancı bakan olmuştur. Ankara Esenboğa Havalimanı'na inen Komura, basın mensuplarının önünde ülkesi tarafından ilk etapta yapılacak yardımların içeriğini açıklamıştır. Japon bakan, Ankara'daki temaslarının ardından İstanbul'a ulaşmış ve bölgedeki Japon firmaların yetkilileriyle bir araya gelmiştir. İstanbul'un ciddi anlamda zarara uğrayan semti Avcılar'ı da ziyaret ederek, depremzedeler ve kurtarma ekiplerine moral vermiştir.¹⁶²

¹⁵⁹ Sabah Gazetesi, 15.10.1994.

¹⁶⁰ Sabah Gazetesi, 15.10.1994.

¹⁶¹ Matsutani, a.g.e., s.135-136.

¹⁶² Matsutani, a.g.e., s.136-137.

Japon Dışişleri Bakanı Türkiye'ye toplam 1 milyon dolarlık hibe yardımının yapılacağını açıklamıştır. Bu yardımın bir kısmı nakit olarak, kalanı ise; çadır, battaniye gibi acil yardım malzemesi şeklinde gerçekleşmiştir. Japonya'dan yapılan yardımların miktarı diğer ülkelerin desteklerini geride bırakmıştır. Ayrıca Japon kurtarma ekipleri, acil yardım çağrısının yapılmasından sadece birkaç saat sonra yola çıkmış ve enkaz bölgesine ulaştığında hemen çalışmalara başlamıştır. Ankara'daki diğer diplomatik misyonların temsilcileri, Japonya'nın etkin yardım faaliyetleri için övgü dolu sözler kullanmışlardır.¹⁶³

Japon Hükümeti'nin yardımlarının ikinci aşaması olarak, hasar tespiti konusunda incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye uzman bir ekip gönderilmiştir. Kobe Depremi tecrübesine sahip ekipler Marmara Depremi hakkındaki incelemelerinin sonucunu açıklamak için İstanbul'da ve ardından Ankara'daki Türk-Japon Kültür Merkezi'nde seminerler vermişlerdir. Türk medyası da bu çalışmalara büyük ilgi göstermiştir. Ayrıca, Kobe Depremi'nin yaşandığı dönemde Belediye Başkan Yardımcısı olarak görev yapan Ashioda Türkiye'ye gelip konferans vererek ülkesindeki deneyimlerini aktarmıştır. Bunun yanında Japonya'dan gönderilen 200 Milyon Yen tutarındaki yardım Türk-Japon Vakfı'na bağışlanmıştır. Bu vakıf bünyesinde, afet bölgesindeki çocuklar için burs olarak kullanılmak üzere fon oluşturulmuştur. Uluslararası yardımlar içerisinde, ülkeler bazında en yüksek miktardaki kredi Japonya tarafından verilmiştir. Bunların dışında, Japonya'daki Türk Büyükelçiliği'ne de büyük miktarda bağışta bulunulmuştur. 1 Milyar Yen dolayındaki bu bağış, daha önceki benzer durumlarda duyulmamış bir rakam olup, Japon halkının her kesiminden insanların Türkiye'ye yardım etme arzusunu sembolize etmiştir.¹⁶⁴

Depremzedelerin barınma ihtiyacı için ise, Kobe Depremi sonrasında kullanılan prefabrik evlerin Japonya'dan Türkiye'ye ulaştırılmasına karar verilmiştir. Bunun için ise, Ertuğrul firkateyni kazası sonrası Türk kazazedelerin Japon kruvazörleriyle İstanbul'a getirilmelerinden esinlenilerek Japon Deniz Savunma Kuvvetleri'ne ait gemilerin kullanılmasının çok anlamlı olacağı düşünülmüştür. Bunun üzerine Kobe Belediyesi'nin, kullanılmış prefabrik evleri söküp temizlemesinin ardından afet yardımı amaçlı 500 adet prefabrik konut taşıyan; 'Bungo', 'Osumi' ve 'Tokiwa' adlı Japon

¹⁶³ Matsutani, a.g.e., s.148-149.

¹⁶⁴ Matsutani, a.g.e., s.154.

Donanması'na ait gemiler Kobe limanından ayrılarak 'Blue Phoenix' adı verilen yolculuklarına başlamışlardır. Uzun bir seyahatin ardından İstanbul'a ulaşan Japon gemileri, askeri törenle karşılanmışlardır. Japon mürettebat tarafından özenle indirilen prefabrik evlerden Sakarya'da 500 konutluk 'Japon Köyü' oluşturulmuştur. Türk-Japon dostluğunun pekişmesine vesile olan bu hadise Türk basını tarafından 100 yıl önceki 'Ertuğrul' öyküsü ile bağdaştırılarak, üzerine günlerce haberler yapılmıştır.¹⁶⁵

Bu afetlerden uzun süre sonra ve aynı yıl içerisinde gerçekleşen, Tsunami felaketinin de yaşandığı 'Tohoku Depremi (2011)' ve 'Van Depremi (2011)' ile kader, bu iki milleti yeniden dostluk bağlarıyla bir araya getirmiştir. Van Depremi'nin ardından depremzedeleri kurtarmak için bölgeye gelen Japon yardım gönüllüsü 'Atsushi Miyazaki', enkaz çalışması esnasında gerçekleşen artçı sarsıntı sonucunda yaşamını yitirerek iki ülke ilişkilerinde sembolleşen şahsiyetlerden biri haline gelmiştir.

4. 21.Yüzyıl ve Türk-Japon İlişkileri'nin Altın Çağı

Uzun yıllar boyunca durağan bir seyir izleyen ikili ilişkiler, 21. yüzyılda yeniden ivme kazanmıştır. Bu dönemde iki ülke ilişkilerine dev projeler damgasını vurmuştur. Bunların içerisinde başlıca olarak 'Marmaray' adlı proje yer almaktadır.

Cumhuriyet'in 90. yıldönümünün kutlandığı 29 Ekim 2013 tarihinde 'Asrın Projesi' olarak nitelendirilen ve Asya ile Avrupa'yı boğazın altından birleştiren raylı sistem projesi Marmaray'ın açılış töreni gerçekleştirilmiştir. Yabancı birçok devlet adamının katıldığı törende kürsüye çıkan Japonya Başbakanı Shinzo Abe: "Türkiye ve Japonya Asya'yı uçuran iki kanattır. Haydi şimdi de Tokyo'dan kalkan, İstanbul'dan geçip Londra'ya uzanan hızlı tren yolunun hayalini birlikte kuralım"¹⁶⁶ ifadelerini kullanmıştır.

Abe: "Asya'nın doğusundan gelen bizler, Asya'nın batısında yer alan sizlerin yaşadığı zorlukları çok iyi biliyoruz...Nesiller boyu tarihte kalacak bir projenin ortağı

¹⁶⁵ Matsutani, a.g.e., s.159-164.

¹⁶⁶ Marmaray'ın açılış töreni, www.haberler.com, (29.10.2013).

olarak Japonya'ya ve Japon firmalarını tercih ettiği için Türkiye'ye teşekkür ediyorum"¹⁶⁷ şeklinde konuşmuştur.

Japon Başbakan, tören esnasında yapılan duaya ellerini açarak eşlik etme nezaketinde bulunmuştur. Türk kamuoyunun dikkatini çeken bu hareket, sempatiyle karşılanmıştır. Ayrıca, Erdoğan ve Abe'nin yaptıkları toplantının ardından, Türkiye-Japonya ilişkilerinin 'Stratejik Ortaklık' seviyesine yükseltildiği açıklanmıştır.¹⁶⁸

Japon mühendislerce yapımı gerçekleştirilen bir başka önemli proje de, İzmit Körfez geçişini sağlayan Osmangazi Köprüsü'dür. Dünyanın en büyük orta açıklıklı asma köprüleri arasında dördüncü sırada bulunan ve İstanbul-İzmir Otoyolu Projesi'nin en büyük ayağını oluşturan, Türkiye'nin en uzun köprüsünün yapımı 2016 yılında tamamlanmıştır.¹⁶⁹

İki ülke ortaklığında gerçekleştirilecek önemli projelerden bir diğeri de, Sinop'ta yapılması planlanan Nükleer Santral Projesi'dir. Küçük ortak olarak bir Fransız firmasının da yer alacağı projenin teknik müzakerelerine 2013 yılında başlanmıştır. Türkiye'nin enerji ihtiyacının bir kısmını karşılayacak Nükleer Santralin ilk ünitesinin 2023 yılında devreye alınması planlanmaktadır.¹⁷⁰

Türkiye'nin hedefleri doğrultusunda kritik öneme sahip bu dev yatırımların hayata geçirilmesiyle Türk-Japon ilişkilerinde en parlak dönem yaşanmıştır. Bu aktif sürecin bir yansıması olarak da karşılıklı üst düzeyli ziyaretler sıklaşmıştır. Japonya'dan Türkiye'ye Başbakan düzeyinde 10-15 yıllık aralıklarla ziyaretler gerçekleşirken, 2013 yılında Başbakan Shinzo Abe tarafından iki ziyaret yapılmıştır. Bu açıdan, Japon liderin Türk mevkidaşı Erdoğan tarafından, 2014 yılının ilk ziyaretinin Japonya'ya gerçekleştirilmiş olması, bir iade-i ziyaret özelliği taşıırken, Türkiye'nin Japonya ile ilişkilere verdiği öneminde bir göstergesi olmuştur.¹⁷¹ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2015 yılında Japonya'ya gerçekleştirdiği ziyaret ise bu yakınlaşmayı pekiştirmiştir. İki lider bu ziyaretten kısa süre sonra Türkiye'nin dönem başkanlığını yaptığı G-20 (Gelişmiş-20)'nin Antalya'da gerçekleşen zirvesi öncesinde İstanbul'da bir araya gelmişlerdir. 2016 yılında ise bu kez BM Genel Kurulu konuşmaları için

¹⁶⁷ *Marmaray'ın açılış töreni*, www.haberler.com, (29.10.2013).

¹⁶⁸ Euronews, *Asya'ya uçuran iki kanat Türkiye ve Japonya*, www.tr.euronews.com, (04.11.2013).

¹⁶⁹ TRT Haber, *Osmangazi Köprüsü hizmete açıldı*, www.trthaber.com, (02.06.2017).

¹⁷⁰ *Sinop nükleer santrali*, www.enerjiatlas.com, (25.03.2018).

¹⁷¹ *Türk-Japon İlişkileri'nin Altın Yılı*, scolakoglu.blogspot.com, (08.01.2014).

buldukları New York'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Japonya Başbakanı Abe arasında ikili görüşme gerçekleşmiştir. İki ülke liderinin yaptıkları bu görüşmelerde, Türkiye-Japonya ilişkilerinin yanı sıra küresel ve bölgesel konular değerlendirilmiştir. Ayrıca, Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı döneminde yaptığı ziyaretin ardından Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 2017 yılında Japonya'ya gerçekleştirmiş olduğu ziyarette iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın daha da güçlendirilmesi hususunda fikir birliğine varılmıştır.¹⁷²

2017 yılı itibarıyla, Japonya'dan Türkiye'ye yapılan doğrudan yatırımlar bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Asya ülkeleri arasında Türkiye'ye en fazla yatırım yapan ülke konumunda olan Japonya, ülkeler bazındaki sıralamada 13. sıradan 9. sıraya yükselmiştir. Japon Dışişleri Bakanlığı'nın yurtdışında faaliyet gösteren Japon firmalarına ilişkin araştırma verilerine göre, Türkiye'de faaliyet gösteren Japon firmalarının sayısı, 2016 yılında eklenen yeni firmalar ile 138'den 188'e yükselmiştir. Bu durum, Japon iş dünyasının Türkiye'ye önem atfetmekte olduğunun bir kanıtı niteliğindedir.¹⁷³

Öte yandan, önemli yatırımlara rağmen iki ülke arasındaki ticaret rakamları beklentilerin çok altında seyretmektedir. Türkiye ile Japonya arasındaki ticaret hacmi 4 milyar dolar seviyesindedir. Üstelik bu rakam büyük oranda Japonya'dan ithalat şeklinde gerçekleştiği için Türkiye'ye ticaret açığı olarak yansımaktadır.¹⁷⁴ Japon teknolojisi ile Türkiye'nin dinamizminin oluşturduğu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir.

Türk ve Japon tarafları, aralarında ikili ticari ilişkileri geliştirip, makul bir seviyeye çıkartmak için 2014 yılında STA (Serbest Ticaret Anlaşması) müzakerelerine başlanması konusunda anlaşmışlardır. Japonya ve AB (Avrupa Birliği) arasındaki STA görüşmeleri tamamlanarak, 1 Şubat 2019 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda; Ankara ve Tokyo arasında, bu görüşmelerle eş zamanlı olarak yürütülmüş olan müzakerelerin de tamamlanması beklenmektedir.¹⁷⁵

¹⁷² Japonya'nın Türkiye Büyükelçisi Hiroshi OKA'nın Mesajı, www.tr.emb-japan.go.jp, (04.07.2017).

¹⁷³ Japonya'nın Türkiye Büyükelçisi Hiroshi OKA'nın Mesajı, www.tr.emb-japan.go.jp, (04.07.2017).

¹⁷⁴ DEİK, Japonya Bülteni.

¹⁷⁵ AB-Japonya "Ekonomik Ortaklık Anlaşması" Türkiye'yi de Etkileyecek, www.ikv.org.tr, (27.10.2019).

Her iki ülkenin hükümeti de yapılan yatırımlara ek olarak ticari ilişkilerin gelişmesine yönelik atılan adımların olumlu sonuçlar doğuracağını ifade etmişlerdir.¹⁷⁶

Türkiye'deki Japon yatırımları sadece Türkiye'yi ilgilendiren bir mesele değildir. Yakın zamanda METI (Japon Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanlığı), hükümetin denizaşırı ülkelere yapılan yatırımlara olan ilgisini öncelikli politika olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Japon Hükümeti'nin, beklentileri gerçeğe dönüştürmesi için Türkiye oldukça elverişli bir ortam sunmaktadır.¹⁷⁷

Türkiye ve Japonya arasında yürütülmekte olan STA görüşmeleri büyük önem taşımaktadır. STA'nın önümüzdeki yıllarda iki ülke için çok mühim faydalar sağlayacağı beklenmektedir.¹⁷⁸

Abe Hükümeti, Japon ekonomisini yeniden canlandırmak için Türkiye'deki büyük projeleri bir fırsat olarak görmenin yanı sıra, Türkiye'yi Doğu Akdeniz havzasında stratejik bir ortak olarak telakki etmektedir.¹⁷⁹ Bu çerçevede, Tokyo yönetimi özellikle Orta Asya ve Ortadoğu kapsamında Ankara'nın derin tecrübelerinden ve manevra kabiliyetinden faydalanabileceğini düşünmektedir. Japonya'da bu fikrin öncülüğünü, eski dışişleri bakanı ve başbakanlardan Taro Aso üstlenmiştir.

Abe Hükümeti'nde Maliye Bakanı olarak görev yapan Taro Aso, 'Özgürlük ve Refah Kuşağı: Japonya'nın Genişleyen Diplomatik Ufku' başlıklı konuşmasında kullandığı şu ifadeler ile 'Türkiye' vurgusu yapmıştır:

*"... Bizim bu tarz bağlantılar kurabilmek için izleyebileceğimiz en akıllıca yöntem, çeşitli bölgelere yakın coğrafi konuma sahip ve Japonya'ya yakından tanıyan ülkeleri birer üs olarak hesaba katmamız olacaktır. Bu noktada akla ilk gelen örneklerden birisi kuşkusuz Türkiye'dir; zira Türkiye Ortadoğu ve Orta Asya konularında oldukça derin bir bilgi birikimine sahiptir."*¹⁸⁰

Türkiye, yıllarca Aso tarafından yapılan pek çok konuşmaya konu olmuştur. Aso'nun Başbakan Abe nezdinde ikna kabiliyeti yüksek bir kişi olduğu bilinmektedir.

¹⁷⁶ ORSAM Raporu, "Küresel İlişkiler Üzerine Türkiye-Japonya Diyalogu", No:207, 2017, s.53.

¹⁷⁷ ORSAM Raporu, "Küresel İlişkiler Üzerine Türkiye-Japonya Diyalogu", No:207, 2017, s.53.

¹⁷⁸ ORSAM Raporu, "Küresel İlişkiler Üzerine Türkiye-Japonya Diyalogu", No:207, 2017, s.54.

¹⁷⁹ *Türk-Japon İlişkileri'nin Altın Yılı*, scolakoglu.blogspot.com, (08.01.2014).

¹⁸⁰ Atsuko Higashino, *Türk-Japon İlişkileri, İzlenimler ve Gerçeklik*, Analist Dergisi, Kasım 2014, s.63.

Dolayısıyla, Başbakan Abe'nin de Türkiye'ye Japon dış politikasında merkezi bir konum attığı düşünülebilir.

Türk Hükümeti de Japonya'yı ileri teknoloji ve yatırım finansmanı açısından önemli bir ortak olarak değerlendirmektedir.¹⁸¹ Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, dünyanın sayılı güçleri arasındaki Japonya'nın tecrübelerinden faydalanarak ve desteğini alarak kalkınma yolunda büyük aşamalar kaydetmektedir.¹⁸²

Bu dönemde iki ülke arasında kültürel ilişkiler bağlamında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. 2002 yılında Güney Kore ile Japonya'nın ev sahipliğinde düzenlenen ve iki ülke milli takımlarının karşı karşıya geldiği Dünya Futbol Şampiyonası, Türk-Japon dostluğunun pekişmesine katkıda bulunmuştur. Bu organizasyonun ardından 2003 Japonya'da 'Türkiye Yılı', 2010 ise Türkiye'de 'Japonya Yılı' olarak kutlanmış ve bu kapsamda çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Günümüzde de Türkiye ile Japonya arasındaki dostluk ilişkisine katkıda bulunmak amacıyla her iki ülkede; eğitim, kültür ve sanat etkinlikleri yapılmaktadır. Böylece, iki toplum arasındaki bağların güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapan kişilere Japon Hükümeti tarafından devlet nişanı verilmektedir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kurucu Rektörü Prof. Dr. Mete Tunçoku da, iki ülke ilişkilerine yaptığı katkılardan dolayı 'Japon İmparatorluk Devlet Nişanı'na layık görülmüştür.¹⁸³

¹⁸¹ *Türk-Japon İlişkileri'nin Altın Yılı*, scolakoglu.blogspot.com, (08.01.2014).

¹⁸² Matsutani, a.g.e., s.86.

¹⁸³ *Türk Bilim Adamına 'Japon Devlet Nişanı'*, www.haberler.com, (29.12.2019).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK VE JAPON HALKLARININ TARİHİ - KÜLTÜREL BENZERLİKLERİ

Çalışmanın ikinci kısmını oluşturan bu bölümde, iki halk arasındaki yakınlık duygularının sebeplerinden bir kısmını da teşkil eden Türk ve Japon kültürleri arasındaki şaşırtıcı boyuttaki benzerlikler birçok imge üzerinden mercek altına alınacaktır. Bunun yanı sıra, iki ülkenin tarihsel süreçlerindeki dikkat çekici benzerlikler de ele alınarak Türkiye ile Japonya arasındaki güçlü bağlar ortaya konulacaktır.

1. Ortak Tarih İnancı ve Kültürel Değerlerde Benzerliklerimiz

1.1.Köklerdeki Birliktelik

19. yüzyılın sonlarında bir Finli araştırmacı tarafından üzerinde ‘Eski Türkçe’ yazıları olduğu tespit edilen ‘Orhun Kitabeleri’ nin keşfedilmesi, 6.yüzyıl’ın ortalarında Altay Dağı’nın güneybatı istikametinde tarih sahnesine çıkan Göktürkler’in Türk ulusunun atası olduğunun kabul edilmesine dayanak olmuştur.¹⁸⁴ Asya içlerinde yer alan Göktürkler, Batı’ya doğru yönelerek, Türk milletine Anadolu’nun kapılarını açacak tarihi süreci başlatmışlardır. Birçok Türk boyu bu şekilde Orta Asya’dan çıkarak Batı’ya yönelmiştir. Japon kültürü incelendiğinde de Orta Asya’dan gelme izlerinin bulunduğu görülmektedir. İki ülkenin atalarının aynı olduğuna inanılmaktadır.¹⁸⁵ Türklerin Japonlara karşı hissettiği yakınlığın bir sebebi de bu görüştür.¹⁸⁶ Ayrıca, Japonların yerli inançları olan ‘Şintoizm’, Türklerin atalarının dini olan ‘Şamanizm’ ile büyük benzerlikler göstermektedir. Japon halkı da tıpkı Şamanizm’de olduğu gibi; ağaç,

¹⁸⁴ Atsuko Toyama, *Yüzyılın Dönemecinde Türkiye*, Türk-Japon Vakfı Yay., Ankara, 2004, s.173.

¹⁸⁵ Türkiye ve Orta Asya’da, Türk kültürü üzerine araştırmalar yapan, Osaka Üniv. Öğr. Üyesi Prof.Takashi Osawa’nın Bodrum’da verdiği “Türkler, Japonlar ve Dünya” konulu konferans.

¹⁸⁶ Toyama, a.g.e., s.174.

su, gökyüzü, yıldırım gibi doğa olayları ve objelerine, içinde ‘Tanrı (Ruh)’ olduğu gerekçesiyle ibadet etmektedirler.

İki halkın tarihsel birlikteliğine dair tüm parametreleri destekleyici nitelikte bilimsel araştırmalar da yapılmıştır. Buna en çarpıcı örnek olarak, TÜBİTAK (Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu)’ın ‘Tıp Araştırma ve Geliştirme Projesi’ kapsamında yaptığı araştırma gösterilebilir. 16 ilde yaklaşık 900 bin kişiden alınan kan örneklerinin incelenmesi sonucunda, Türkler ve Japonların aynı kan özelliklerini taşıdıkları, aynı kökten geldikleri bilimsel olarak ortaya çıkmıştır.¹⁸⁷

1.2. Altay Dil Ailesi Aidiyeti

Dil konusunda da bazı ortak özellikler gözlemlenmektedir. Türkçe ve Japonca Altay Dil Ailesi’nde yer almaktadır. İki dil, yapısal benzerlikler göstermektedir. Her iki dilde de ‘cümle dizilişinin aynı olması’, ‘sondan eklemeli diller olmaları’ gibi benzerlikler bulunmaktadır.¹⁸⁸

Altay Dilleri Uzmanı Roy Andrew Miller; “Japonca’nın Kadim Türkçe ile olan ses, sözcük ve cümle yapısı benzerlikleri o kadar belirgindir ki, başka kanıt bulunmasa dahi, bu benzerlikler Japonca ile Türkçe’nin ortak bir kök dilden geldiğini kanıtlamak için yeterlidir”¹⁸⁹ diyerek söz konusu durumu açıkça belirtmiştir.

Japonca’nın Türkçe ile benzerliklerinden bahseden Talat Tekin’in çalışması da oldukça önemlidir.¹⁹⁰

İki dil arasındaki bariz benzerlikleri detaylandırırsak, örneğin; ‘Watashi wa kakimasu (Ben yazıyorum)’ cümlesinde, Watashi ‘Ben’ demektir. ‘Wa’ ise Türkçe’deki ‘Var’ ile hem ses hem de anlam olarak aynıdır. Japonca’da tüm fiiller ‘U’ sesiyle biter. Bu harfi dışlarsak ‘Kakimas’ sözcüğü Türkçe’deki ‘Kakmak’ mastar şekliyle aynı olmaktadır. Japonca ‘-Mas’ ile Türkçe ‘-Mak’ takılarının benzerliği ortak bir kök dile işaret eder. Türkçe’de yaygın olan ‘K’ sesi, Japonca’da ‘S’ sesine dönüşmüştür. O halde,

¹⁸⁷ *Türkler ile Japonlar Akraba mı?* , www.asialogy.com, (09.10.2017).

¹⁸⁸ Prof. Dr. Ayşe Nur Tekmen, *Japon Dili İncelemeleri*, Türk-Japon Vakfı Yay., Ankara, 2015, s.115.

¹⁸⁹ *Kadim Diller ve Yazılar/Türkçe ve Japonca* (Japanese and Other Altaic Languages, R. Andrew Miller, University of Chicago Press,, 1971, ABD, s.135), www.halukberkmen.net, (12.05.2019).

¹⁹⁰ *Kadim Diller ve Yazılar/Türkçe ve Japonca* (Japonca ve Altay Dilleri, Talat Tekin, Doruk Yayınları, 1993, Ankara), www.halukberkmen.net, (12.05.2019).

cümleyi tam olarak çevirmek gerekirse; ‘Ben var kakmak’ ifadesi, ‘Kakmak’ fiilinin kadim dönemde taş üstüne kakarak yazı yazıldığıının kanıtıdır. Orta Asya’nın tüm kitabeleri taşa kakılarak yazılmışlardır. ‘Kak’ emrini belirten Japonca sözcük ise ‘Kake’ sözüdür. Fiillerin geçmiş zamanları arasında da belirgin benzerlikler bulunmaktadır. Özellikle ‘-Mış’ takısı Japonca’da ‘-Maşıta’ şeklinde tezahür etmiştir. Örneğin; ‘Kakimaşıta (Yazmış)’, ‘Tabemaşıta (Yemiş)’ gibi birçok benzerlik sıralanabilir.

Japonca soru takısı ‘-Ka’ hecesidir ve soru cümlelerinde ‘Kirei desu ka ? (Güzel mi ki?)’, ‘Tabe desu ka? (Yiyor mu ki?)’ vs. örneklerinde olduğu gibi yer alır. Hem modern hem de Kadim Türkçe’de aynı hecenin soru şekilleri ile ilişkili olduğunu görürüz. ‘Desu’ edatı Türkçe’deki ‘-Dır’ takısı ile eşdeğer olan bir sözcüktür. ‘Desu ka?’ ifadesi ise, Türkçe’ye ‘Dır ki?’ şeklinde çevrilebilir. ‘Ka’ soru ekinin kadim Japonca’da ‘Ki’ olarak karşılık bulduğunu ve hem ses hem de anlam olarak Altay dillerindeki ‘Ki?’ ile eşdeğer olduğunu Miller de onaylamaktadır.

İki dil birçok ortak kelimeye sahiptir. Bunlara; Kami (Kam, Şaman, Kutsal), Kuro (Kara, Siyah), İi (iyi), Yama (Yamaç, Dağ), Teppen(Tepe), Tooi (Taa uzakta), Sui (Meyve suyu), Ten (Gök, Tan yeri) başlıca örnekler olarak verilebilirler.¹⁹¹ Ayrıca; Baba (Chichi), Anne (Haha) gibi,anlamca farklı olup, ses benzerliğine sahip kelimelerin bulunması da dikkat çekicidir. Ulus özelliklerinin temelinde dilin olduğu düşünülürse, dil açısından benzer yapıların varlığı, iki ülkenin insanların tarihteki ilişkilerinin derinliğini akla getirmektedir.¹⁹²

1.3.Sosyal Yapı Benzerlikleri

Türk ve Japon halklarının sosyal dokularındaki ortak noktaların fazlalığı dikkat çekicidir. Özellikle, toplumun en küçük birimi olan aile yapısına her iki ülkede de büyük önem atfedilmektedir. ‘Aile Bağları’ ve ‘Yaşlılara Saygı’ gibi hususların benzerlik gösterdiği iki ülkede ‘Eve Girişte Ayakkabıların Çıkarılması’, ‘Yer Sofrası’ gibi kültürel unsurlar da halen yaşatılmaktadır. Bu tür yapısal benzerlikler, iki halkın birbirine karşı yakınlık hissetmesini beraberinde getirmektedir.

¹⁹¹ *Kadim Diller ve Yazılar/Türkçe ve Japonca*, www.halukberkmen.net, (12.05.2019).

¹⁹² Toyama, a.g.e., s.174.

Küreselleşmenin etkileriyle oluşan her türlü kültürel yozlaşmaya rağmen Asya'nın iki kadim milleti, geleneklerini muhafaza etmişlerdir. Bu başarının temelinde ise, güçlü aile yapıları yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun her iki halktaki karşılığı ise 'toplum bilinci' olarak tezahür etmektedir. Batı dünyasındaki 'bireycilik' fikrinin aksine, toplumu merkeze alan düşünce öncelenmekte ve farklılıklarının arka planda bırakılarak, uyumlu olmanın benimsendiği toplum modeli varlığını sürdürmektedir.¹⁹³

Her iki ülkenin sosyal yapılarına tarihsel perspektiften bakıldığında, Liderin toplumu birleştirici misyon üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda, Padişah'a; 'Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi', 'Müminlerin Emiri' İmparator'a ise; 'Güneşin Oğlu' gibi sıfatlarla kutsallık atfedilerek, lider üzerinden ulusal bilinç oluşturulmuştur.

Aynı şekilde bir diğer tarihi boyutu da, her iki toplumun feodal geçmişe sahip olmalarından kaynaklanan siyasi kültür benzerlikleridir. Asırlar boyunca süren ve derin anlamlar yüklenen hükümdarlık geleneklerinde, Batılı ülkelerdeki örneklerin aksine, ataerkil toplumlar olma özelliklerinin de etkisiyle 'Tahtın Babadan Oğula Geçmesi' geleneği korunmuştur. Bu geleneğin uzantıları, modern Japon siyasetinde de görülmektedir. Günümüzdeki Japon siyasi liderlerinin birçoğu geçmiş dönemlerdeki siyasetçilerin oğulları, torunlarıdır. Buna en çarpıcı örnek olarak; 1958 yılında Japonya'yı ziyaret eden Başbakan Menderes'i, Japonya Başbakanı Shinzo Abe'nin dedesi Shintaro Abe'nin karşılamış olması gösterilebilir.

1.4.Savaşçıların Efendileri: “Yeniçeri” ve “Samuray”

Zaferlerle dolu tarihleriyle ve onurlarına düşkün olmalarıyla bilinen Türk ve Japon halkları, dünyadaki birçok ulus gibi istiklal mücadelesi vermiş olmanın ötesine geçerek, vatanları için gerektiğinde hiç tereddüt etmeden canlarını feda etmeyi göze almışlardır. Bu motivasyonun kaynağı incelendiğinde; kökende 'Şehitlik' inancı ile 'Kamikaze' anlayışlarının olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 'Yüce Duygular'dan beslenen milli hassasiyetler bağlamında, iki millet arasındaki zihniyet yakınlığı dikkate değerdir.

¹⁹³ Lafcadio Hearn, *Japonya*, çev. Oğuz Adanır, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2016, s.60.

Tarih boyunca ülkeleri için mücadele vermiş Türkler ve Japonların savaşçı ruhları ‘Yeniçeri’ ve ‘Samuray’ ünvanlarında sembolleşmiştir. Bu seçkin askerler doğrudan hükümdarlarına bağlı olup, orduları içindeki en üst sınıfı oluşturmaktaydılar.

‘İki Doğu’nun efsaneleşmiş savaşçıları, ülkelerinin en gözde birlikleri olarak cesaretlerini ve erdemlerini kadim öğretilerden alıyorlardı. Bunlar; yiğitliğin öğütlendiği ‘Fütüvvet’¹⁹⁴ anlayışı ile korkusuzluğu simgeleyen ‘Bushido’¹⁹⁵ felsefesi idi. Her iki öğretilerde; iyilikseverlik, dürüstlük, adalet, cesaret, onur, tevazu ve insana değeri ön planda tutmuşlardır. Samuraylar ve Yeniçeriler ‘Ölmeden Önce Ölme’yi seçmişler ve bunu uygulamışlardır. İnsanoğlunun oluşturduğu her bir topluluk ve olgu gibi, bu savaşçılar da zamanla deformasyona uğramış, kuruluşlarındaki değerler anlamını yitirerek sadece bir ritüele dönüşmüş, değişim ve dönüşüm çarkları arasında miadını doldurmuştur.¹⁹⁶

Yeniçeri Ocağı; Sultan 2. Mahmud’un fermanıyla ‘Vaka-i Hayriye’ adı verilen hadise sonucunda 1826’da, Samuraylar ise; İmparator Meiji’nin oluşturduğu modern ordu tarafından 1877 yılında ortadan kaldırılmıştır.¹⁹⁷

1.5.Baharın Müjdecileri: “Erguvan” ve “Sakura”

Eşsiz güzellikteki görünüşleriyle doyumsuz bir seyir zevki sunarak baharı müjdeleyen ‘Erguvan’ ve ‘Sakura’, her iki kültürde özel bir yere sahiptir.

Uludağ’ın doğal bitki örtüsü içinde yer alan erguvanların çiçek açtığı günlerde, Emir Sultan Dergâhı çevresinde kutlanan ‘Erguvan Bayramı’ asırlarca nesilden nesile aktarılarak köklü bir gelenek halini almıştır.¹⁹⁸

Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinde; Bursa’daki erguvan ağaçlarından, her yıl Emir Sultan’ın erguvan cemiyetinin olduğundan ve her diyardan insanların akın akın gelerek coşkulu bir buluşmayı gerçekleştirdiklerinden bahsedilmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Ehl-i Beyt’e ve Hacı Bektaş-ı Veli’ye olan manevi bağ üzerine kurulu anlayıştır.

¹⁹⁵ Samuray’ın yaşam felsefesini ifade eden kavramdır.

¹⁹⁶ *Yeniçeriler ve Samuraylar*, www.santigrat.com.tr, (10.09.2017).

¹⁹⁷ Radikal, *Kılıcın Efendileri: Yeniçeri ve Samuray*, www.radikal.com.tr, (19.08.2018).

¹⁹⁸ Prof. Dr. Mustafa Kara, *İsmi Erguvanla Özdeşleşen Derviş Emir Sultan Buhari*, Erguvan Muhabbeti, BBB Yerel Gündem 21, s.43.

¹⁹⁹ Ramis Dara, Erguvan Muhabbeti, s.7.

Boğaziçi'ni de yüzyıllar boyunca süsleyen erguvanlar; gözden kaybolmaya başladığı fark edildiğinde, çevrenin erguvan fidanlarıyla donatılmasının emredildiği padişah fermanlarına konu olmuştur.²⁰⁰

Bu nadide çiçek, Türk edebiyatının önde gelen isimleri tarafından da birçok eserde dile getirilmiştir.

İlkbahar aylarında açan sakuralar ise, Japonya'yı pembe-beyaz'a boyamaktadır. 'Kiraz Çiçeği' anlamına gelen sakura; sanata ilham kaynağı olan, adına festivaller düzenlenen bir ağaçtır. En güzel ve olgun zamanında solmadan dökülen sakura, Japonlar için derin anlamlar ifade eder. Zira, genç ve güzelken bile ömrün bitebileceği mesajını verir.²⁰¹

Birbirlerine benzer görünüşleriyle dikkat çeken ve bahar aylarında ilgi odağı haline gelen sakura ve erguvan; muhteşem görüntüler sunmanın yanında, yakın manalar içeren bir anlam bütünlüğü de oluşturmaktadır.

1.6.Yazının Estetiği: “Hat” ve “Shodo”

Geleneksel sanatlar, toplumların kültürel özelliklerini yansıtan unsurlar arasında yer almaktadır. Geleneksel Türk Sanatları'nın bize sunduğu estetik deneyimin başında 'Hüsn-i Hat (Güzel Yazı)' gelmektedir. Dünyaca ünlü ressam Picasso'nun; “Sanatın ulaşabileceği en doruk noktahat eserleridir”²⁰² sözü de bu gerçeği doğrular niteliktedir.

Hüsn-i Hat, İslam kültürünün ortak değeri olmasıyla birlikte Türk sanatında zirveyi bulmuştur. Yabancı kültürlerin etkilerine karşı muhafaza edilen hat sanatı, özgün üslubu ile Geleneksel Türk Sanatları'na dahil olmuştur.

Hat sanatında her yazı türünün kendine ait özellikleri, hassasiyetle belirlenmiş kuralları vardır. Yazı ile estetiğin bütünleşmesiyle meydana gelen hat sanatı; 'Kûfi', 'Sülüs', 'Tâlik' gibi birçok yazı türüne sahiptir.

²⁰⁰ Ramis Dara, a.g.e., s.13.

²⁰¹ *İki Büyük İmparatorluğun Benzer İzleri*, www.santigrat.com.tr, (05.03.2016).

²⁰² MEB El Sanatları Teknolojisi, Geleneksel Türk Süsleme Sanatları, Ankara, 2012, s.16.

Güzel yazı, levhaların yanı sıra; el yazması kitaplarda, fermanlarda, diplomalarda vs. birçok yerde de kullanılmıştır.²⁰³

Günümüzde Hüsn-i Hat levhalarının yer aldığı merkezlerin başında, Bursa'daki Ulu Cami gelmektedir. Hat sanatının eşsiz örneklerine ev sahipliği yapan bu mabed, Japon öğrencilerin de içinde yer aldığı turist kabilelerinin ziyaret ettikleri dev bir 'Hat Sergisi' görünümündedir.

Hüsn-i Hat'ın Türk sanatında ulaştığı nokta, tüm İslam dünyasınca kabul gören 'Kur'an-ı Kerim Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı' şeklindeki tarihi ifadeye en net şekilde ortaya konmuştur.

Hat sanatına Japon sanatçılar da ilgi göstermişlerdir. Bunların içinde en önde gelen isim, dünyanın en iyi hattatları arasında gösterilen Fuad Kuşi Honda'dır. 2000 yılında yazdığı 'Fatiha Suresi' ile Hasan Çelebi'den icâzet alan ve Londra'dan Tokyo'ya birçok müzede eserleri sergilenen Japon hattat, 'Japon Hat Derneği'nin başkanlığını da yapmıştır.2006 yılında IRCICA (İslam Tarih Sanat ve Kültürü Araştırma Merkezi) tarafından, İstanbul'da düzenlenen yarışmada, büyük kısmını Honda'nın öğrencilerinin oluşturduğu Japon Hattatlar da ödül kazanmışlardır.²⁰⁴

Japonların hat sanatında başarılı olmaları şaşırtıcı bir durum değildir. Bu başarının altında yatan sebepler incelendiğinde, Türk kültüründe olduğu gibi Japonların da yazı sanatına ilgisi karşımıza çıkmaktadır.

İki zengin kültür arasındaki benzerlik, sanat anlayışlarında da açıkça görülmektedir. 'Yazının Yolu' anlamına gelen ve Japonca karakterlerin özel tekniklerle sanatsal ifadeye dönüşmüş hali olarak nitelendirebileceğimiz 'Shodo', kişisel ve ruhsal gelişimin doruğuna ulaşmayı simgelemektedir. Hüsn-ü Hat'ın gelişmesinde olduğu gibi, Japon yazı sanatında da özgün bir tarz geliştirilmiş ve 'Kanji' adı verilen, Japonca'ya uygun bir yazı sistemi oluşturulmuştur.²⁰⁵

²⁰³ MEB El Sanatları Teknolojisi, Geleneksel Türk Süsleme Sanatları, Ankara, 2012, s.38.

²⁰⁴ Fuad Kuşi Honda örneğinden hareketle Japonlar hat sanatında neden başarılı, www.dunyabizim.com (08.12.2018).

²⁰⁵ Shodo nedir?, www.turkjapondostluktoplulugu.com, (08.10.2017).

1.7.Renklerin Ahengi: “Ebru” ve “Suminagashi”

Kültürel varlıklarımız içerisinde müstesna bir yere sahip olan ‘Ebru’, özel malzemelerle hazırlanmış suyun yüzeyine kağıtların yatırılması ile, sıvı üzerinde oluşturulan desenlerin kâğıt üzerine aktarılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ebru sanatı, hat levhalarının zemini ve kenarlıkları ile kitapların cilt süslemelerinde kullanılır. Ebru’ya, üzerinde oluşan desenlere göre; ‘Taraklı Ebru’, ‘Battal Ebru’ ve ‘Hatip Ebrusu’ gibi isimler verilmiştir.

Ebru sanatkârları, Ebruculuğun Buhara’dan başladığını rivayet etmişlerdir.²⁰⁶ Ebru sanatı, Batı dünyasında da ‘Türk Kâğıdı’ olarak adlandırılmıştır.²⁰⁷

Ebruculuk geleneğini günümüze ulaştıran sanatkârlar arasında Necmeddin Okyay, Mustafa Düzgünman, Uğur Derman gibi Ebru ustaları bulunmaktadır. Bu önemli isimler içinde özellikle Mustafa Düzgünman, hem eserleriyle hem de yetiştirdiği öğrencilerle bu sanatın tanınmasına ve yayılmasına hizmet ederek ebruculuğa adeta damgasını vurmuş bir sanatkardır.²⁰⁸

Japonya’da da tarihsel süreç içinde ebru sanatına benzer bir teknik kullanılmıştır. Sumi ressamı, tuval üzerinde kullandıkları fırçaları temizlerken suyun üzerinde biriken boya başka kâğıda aktarmışlar ve ‘Suminagashi’ adı verilen boyama tekniğini bulmuşlardır. Ebru’ya çok benzeyen bu sanat hâlen yaşatılmaktadır.²⁰⁹

Günümüzde her iki sanatı icra eden Japon sanatçılar da bulunmaktadır. Bunların içinde en bilinen isim, ülkemizde yaşamını sürdüren Japon suminagashi ve ebru sanatçısı Miki Oshita’dır. Çocukluğundan itibaren Türkiye’ye ilgi duyan Oshita, Japon geleneksel sanatı suminagashi ile benzerlik gösteren ebru sanatını öğrenmek için Türkiye’de uzun yıllar ebru dersleri almıştır. Miki Oshita, Japonya’da engelli çocuklarla terapi olarak ebru çalışmalarını sürdürmektedir. 2016 yılında Uluslararası Ebru Kongresi’ne katılan, Londra’daki Yunus Emre Enstitüsü’nde Ebru gösterimi yapan ve 2018 yılında Ankara’da Japonya Büyükelçiliği tarafından düzenlenen ‘Japonya Matsuri’ programı kapsamında eserlerini sergileyen Japon sanatçı, 14 Şubat – 2 Mart 2019

²⁰⁶ Ebru, www.ktsv.com.tr, Prof. Dr. M. Uğur Derman, (07.06.2018).

²⁰⁷ Ebru, www.yazmanadir.yek.gov.tr, (19.08.2018).

²⁰⁸ Mustafa Duzgunman, www.muzafferozak.com, (25.10.2019).

²⁰⁹ Ebru ve Suminagashi Sergisi “Nereden Nereye”, Miki Oshita, Hünkar Kasrı, İstanbul,(14.02.2019).

tarihleri arasında da İstanbul'daki Hünkâr Kasrı'nda, 'Nereden Nereye' adlı ebru ve suminagashi sergisinde her iki sanatı bir araya getirdiği eserlerini sanatseverlerin beğenisine sunmuştur.²¹⁰

1.8.Uzakdoğu'dan Anadolu'ya Müziğin Uyumu: “Ney” ve “Koto”

Türk ve Japon müziği arasındaki ilişki incelendiğinde de, şaşırtıcı benzerliklere rastlanmaktadır. Bu çerçevede; en önemli başlık olarak, iki ülkenin 'Aynı musiki formuna sahip ülkeler' olmaları gösterilebilir. Bir nota dizisinin tek nefeste okunmasıyla oluşan ve Türkiye'de 'Uzun Hava' olarak nitelendirilen müzik tarzına Japonya'da 'Nagai Uta' adı verilmektedir. Bu uzun soluklu şarkı tarzı sadece; Türkiye, Japonya ve tarihi perspektiften bakıldığında, Türk halkıyla yüzyıllarca kültürel etkileşim içinde bulunmuş Moğollarda tespit edilmiştir.²¹¹

Benzer durum müzik enstrümanları için de geçerlidir. Etkileyici sesleriyle dinleyenlerde ilahi çağrışımlar uyandıran 'Ney' ve 'Koto' birbirini tamamlayıcı özellikleriyle, uyum içerisinde bir müzik dinletisi sunar. Bu enstrümanlardan çıkan ezgiler, iki ülke arasında mistik bir bağ olduğu hissini vermektedir.

Nefsinden arınmış olgun insanı temsil ederek Hazreti Mevlâna ile özdeşleştirilen Ney ile Uzakdoğu'nun egzotik dünyasını müzik notalarına yansıtan Koto'nun, her iki ülkede yapılan konserlerde bir araya getirilmesi, iki toplumun birbirine yakınlaşma vesilelerine bir başka örnek teşkil etmektedir. Toplumlar arasındaki iletişimi güçlendiren önemli bir araç olarak müzik, Uzakdoğu ile Anadolu arasındaki dostluk bağlarına katkı sunmaktadır.

Türkiye'de yaşamını sürdüren ünlü Japon koto sanatçısı Atsuko Suetomi, Japon müziğinin Türkiye'deki temsilcisi olarak görülmektedir. Japon sanatçı 'Türk-Japon Dostluk Etkinlikleri' gibi birçok program kapsamında konserler vererek, Türkiye ve Japonya arasındaki köprülerinin, müzik vasıtasıyla güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.²¹²

²¹⁰ Ebru ve Suminagashi Sergisi "Nereden Nereye", Miki Oshita, Hünkâr Kasrı, İstanbul,(14.02.2019).

²¹¹ ORSAM Raporu, "Japonya - Türkiye arasındaki bağlar ve karşılıklı etkileşimin geleceği", No:37, 2014, s.26.

²¹² Japon Müziğinin Türkiye'deki Elçisi, www.aa.com.tr, (27.03.2019).

1.9.Motif ve Figürlerdeki Etkileşim: “Ukiyo-e” ve “Minyatür”

‘Fani Dünya Resimleri’ anlamına gelen ‘Ukiyo-e’ Japon geleneksel resim sanatıdır. Ukiyo-e’de; manzara ve çiçek motifleri, kadın ve Sumo Güreşçisi figürleri gibi birçok tema işlenmektedir. İlk dönemlerinde kağıda uygulanan Ukiyo-e, ileriki aşamalarda ahşap baskılar ile yeni bir tarz kazanmıştır.²¹³ Derin bir felsefenin günümüzdeki yansımaları olarak da görülen ‘Fani Dünya Resimleri’, bir sanat dalı olarak kendi başına taşıdığı değerlerin yanı sıra, Japon tarihine ışık tutması bakımından da büyük önem taşımaktadır.²¹⁴

Geleneksel Türk Sanatları içinde yer alan ‘Minyatür’ ise, çok ince işlenmiş küçük boyutlu resimlere ve bu tür resim sanatına verilen addır. Kâğıt ve benzeri malzemelere uygulanan minyatür, konularını; insan, mekân, hayvan, bitki vs. gibi yaşamın içinden alan tasvirleri içeren bir sanat dalıdır.²¹⁵

Sanatçıları anonim olan Ukiyo-e ile sanatçının imzasını atmadan ortaya çıkardığı Minyatür, en parlak dönemlerinde bile mütevaziliği elden bırakmayan, ince işçilik ürünü sanatlardır.²¹⁶ Bu sanatlar; motiflerinden, konu ve figürlerine, boyama tekniklerinden, kullanılan malzemelere kadar birçok benzerlikler taşımaktadır.

Minyatür sanatında iki kültürün ortak değeri olarak ‘Günseli Kato’ ismi öne çıkmaktadır. Sıradışı tarzıyla minyatürde ezberleri bozan Kato, ilk eğitimini geleneksel sanatların duayeni Ord. Prof. Süheyl Ünver’den almıştır. Bunun yanında; Hocasının Topkapı Sarayı, Süleymaniye ve Beyazıt kütüphanelerindeki çalışmalarına da eşlik etmiştir. Sanatçının, Tokyo’daki Güzel Sanatlar Fakültesi’nden kazandığı burs, hayatının dönüm noktası olmuştur. Japonya’da yaşamını sürdürdüğü yıllarda, seramik sanatçısı Noahiko Kato ile hayatını birleştiren Günseli Kato, ülkenin dört bir yanındaki sergi ve konferansları ile ün kazanmıştır. Tokyo’da kendi adını taşıyan bir minyatür

²¹³ Japonya, www.siamtur.com, (02.04.2018).

²¹⁴ Ukiyo-e, <https://earsiv.anadolu.edu.tr>, Yrd. Doç. Dr. Gülbin Koçak, 2002.

²¹⁵ MEB El Sanatları Teknolojisi, Geleneksel Türk Süsleme Sanatları, Ankara, 2012, s.38.

²¹⁶ İki Büyük İmparatorluğun Benzer İzleri, www.santigrat.com.tr, (05.03.2016).

okulu açan sanatçı, buradan mezun olan Japon öğrencilerle birlikte, Japonya ve Türkiye’de eserlerini sergilemiştir.²¹⁷

Günseli Kato’nun, Türkiye’ye dönüşünde yaptığı ve kültürümüzde önemli bir yere sahip olan ‘Mehter’ ile Japon davulları ‘Taiko’yu çağdaş müzik eşliğinde bir araya getirdiği ‘Cenk Ahenk’ adlı gösteri, her iki kültürden de izler taşıyan performansları arasında seçkin bir çalışma olarak yerini almıştır.²¹⁸ Japonya’da edindiği tecrübesiyle, eserlerinde Türk ve Japon kültürlerini sentezleyen Kato, özgün yorumlarıyla minyatür sanatına yeni bir anlayış kazandırmıştır.

1.10.Ortak İmge: “Turna”

Manevi değerler ile ilişkilendirilmesi sebebiyle ‘Turna’, günümüze kadar önemli bir sembol olarak varlığını sürdürmüştür.

UNESCO’nun ‘Dünya Mirası Listesi’ne aldığı Şanlıurfa’nın ‘Göbeklitepe’ mevkinde yapılan arkeolojik kazı çalışmaları ile gün yüzüne çıkarılan insanlık tarihinin varsayılan ilk mabedi içerisindeki sütunların üzerinde turna kabartmalarının da bulunması, onun kadim bir sembol olduğunun ispatı niteliğindedir.²¹⁹

Turna’ya her iki ülkede de özel ve derin anlamlar yüklenmektedir. Türk kültüründe Turna imgesi; şiirlerde, türkülerde, halk hikayelerinde, atasözlerinde, Alevi Semahında vs. birçok yerde kullanılmaktadır. Anadolu’da ‘Âşık ile Mâşuk arasında haberci’ olduğuna inanılan Turna, Divan Edebiyatı’nda; Âşıklar için ‘Gönül’dür.²²⁰Şeyh Galip’ten Pir Sultan Abdal’a, Bâki’den Karacaoğlan’a, Aşık Veysel’den Koroğlu’na bir çok şair, bilge ve halk önderinin eserlerinde yer almıştır. Turna; ‘Horasan Erenleri’ ve ‘Hoca Ahmed Yesevi’ ile özdeşleştirilmiştir. Turna’nın sesi ise Hazreti Ali’nin sesine benzetilmiştir.

Osmanlı döneminde derin etkileri görülen Yeniçeri Ocağı’nda da Turna’ya çok büyük değer atfedilmiştir. Yeniçeriler; başlıklarının önünde, alınlarının üzerindeki bir haznede ‘Turna Tüyü’ taşırlardı. Turna simgesi, yeniçerilerin yalnızca başlıklarının

²¹⁷ *Minyatürün Ezber Bozunu: Günseli KATO*, www.ismek.ist, (11.02.2019).

²¹⁸ *Minyatürün Ezber Bozunu: Günseli KATO*, www.ismek.ist, (11.02.2019).

²¹⁹ *Göbeklitepe ve Turna Kuşu Sembolizmi*, www.akademyadergisi.com, (23.08.2019).

²²⁰ *Göbeklitepe ve Turna Kuşu Sembolizmi*, www.akademyadergisi.com, (23.08.2019).

üzerinde taşıdıkları bir rütbe işaretinden ibaret olmayıp, ocak hayatının başka bazı yönlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Ocağın önemli subaylarından biri ‘Turnacıbaşı’ olup, turnaların beslenmesinden olduğu gibi, devşirme işinden, yani bir anlamda yeni turnaların toplanmasından da sorumluydu. Devşirilen çocuklar kayıtları yapıldıktan sonra ‘Turna Katarı’ düzenine sokularak başkente götürülürlerdi.²²¹ ‘Turna’ ile ‘Ocak’ arasındaki bağ anlaşıldığında, Bektaşî yolunda yürüyen ve birbirlerine ‘Yoldaş’ diyen Yeniçerilerin oluşturdukları ‘Yeniçeri Yoldaşlığı’nın, bir tür ‘Turna Yoldaşlığı’ olduğu görülür.²²²

Japon kültüründe de Turna önemli bir figür olarak yer almaktadır. Japonca‘da ‘Turu’ olarak ifade edilen turnanın bu kelimedenden evrildiği düşünülmektedir.²²³ Japonya’nın kuzeyindeki Hokkaido adasında, etnik Ainu kültürünün folklor geleneğinde ‘Turna Dansı’ vardır.²²⁴ Japon edebiyatında da turna simgesi sıklıkla görülmektedir. Öte yandan, Japon halkının gündelik yaşamında; Kimono²²⁵ desenlerinde, dekorasyonda, porselenlerde vs. birçok yerde Turna motifi kullanılmaktadır.²²⁶

Japonya’da hastalanan bir kişinin 1000 turna Origamisi²²⁷ yapması halinde iyileşeceğine inanılmaktadır. Hiroshima’daki atom bombası faciasının yıkıcı etkileri sonucunda lösemi hastası olan Sadako Sasaki’de, iyileşmek için bu yöntemi denemişti. Ancak, sadece 644 turna yaptığında hayata gözlerini yumdu. Sadako ‘1000 Turna’ hedefine ulaşmasa da sevenleri, kalanları tamamlayıp turnaları onun mezarına götürdüler. Bu dramatik hikâyeden sonra ‘1000 Turna’nın Uğur Getirdiği’ inancı Sadako Sasaki ile sembolleşmiştir. Yaşanan bu acı hadisenin hafızalarda tazeliğini koruması için de Sadako’nun heykeli yapılmıştır. Her yılın 6 Ağustos günü, Sadako’nun anısına ‘Dünya Çocuk Barış Günü’ olarak kutlanmaktadır. Dünyanın dört bir yanındaki çocuklar tarafından Hiroshima’ya turna origamileri gönderilmektedir.²²⁸

²²¹ Dr. Erdal Küçükyağın, *Turna’nın Kalbi*, s.20.

²²² Küçükyağın, a.g.e., s.22.

²²³ *Türk ve Japon kültüründe sadakat sembolü olarak turna* , Prof. Dr. Mehmet KARA, Yrd. Doç. Dr. Ersin TERES, www.millifolklor.com, (20.03.2019).

²²⁴ Takashi Sashima, Japon Kültüründe Turna Simgesi, Hacı Bektaş Veli Dergisi, S.28, 2003, s.58.

²²⁵ Japon kadınlarının geleneksel elbisesi.

²²⁶ *Türk ve Japon kültüründe sadakat sembolü olarak turna* , Prof. Dr. Mehmet KARA, Yrd. Doç. Dr. Ersin TERES, www.millifolklor.com, (20.03.2019).

²²⁷ Japon kağıt katlama sanatı.

²²⁸ *Türk ve Japon kültüründe sadakat sembolü olarak turna* , Prof. Dr. Mehmet KARA, Yrd. Doç. Dr. Ersin TERES, www.millifolklor.com, (20.03.2019).

1.11. İnanç Köprüsü: “Tasavvuf” ve “Zen”

“Tasavvuf, güzel ahlâktır.”²²⁹ Bir başka ifadeyle; insanın iç boyutunu ele alan, ahlaki güzellikleri benimseten, dini tecrübeleri zenginleştiren bir yaşama, düşünme ve yorumlama şeklidir.²³⁰ ‘Zen’ ise; insanın iç alemine yaptığı ruhsal yolculuk olup, ‘Manevi arınma hali’ olarak ifade edilebilir.²³¹ Her iki inanç dünyasında da kişinin özü ile irtibatı esas alınır; ‘Sadelik’, ‘Dinginlik’ gibi kavramlara önem verilmektedir. Tasavvuf yolundaki ‘Alemden ne varsa insanın özünde de mevcuttur’ anlayışı, Zen ile de bağdaşmaktadır.²³²

Tasavvuf ve Zen inançlarında birçok benzerlikler vardır. Her ikisinde de insanın özüne odaklanmasını kolaylaştırıcı; ‘Nefes Pratiği’ ve ‘Müzik Ritmi’ gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bunun yanında, farklı isimlendirme ve tanımlamalar üzerinden benzer kavramların ifade edildiği görülmektedir. Örneğin; ‘Zen Ustası’ denilen Bilge’ler, Tasavvuf Edebiyatı’nda ‘Mürşid-i Kâmil’ olarak isimlendirilmekte, ‘Meditasyon’ olarak adlandırılan yoğunlaşmaya, tasavvuf inancında ‘Râbıta’ denilmektedir. Tasavvuf’ta ‘Kalp Gözünün Açılması’ ile nihâyet bulan ruhsal uyanış ise, Zen anlayışında ‘Üçüncü Gözün Açılması’ ifadesinde karşılık bulmaktadır.

İki inancın ruhsal uyumunun gündelik hayattaki yansımalarının bir başka boyutu da, söylemlerdeki benzeşmedir. Tasavvuf çevrelerinde ve Japon toplumunda kullanılan cümlelerde, kişide olumlu hisler uyandıracak kelimeler tercih edilmekte, kalpte daralmaya sebep olacak sözlerden kaçınılmaktadır.²³³

Genel olarak; dünyevi duygu ve düşüncelerden arındırılmış temiz bir kalp ile manevi anlamda derinlik kazanma amacı güdülen her iki inanç dünyasında da, farklı perspektiflerden aynı gerçeğe yönelme durumu söz konusu olup, ‘Öz’ de birliğin olduğu görülmektedir.²³⁴

²²⁹ Ken’an Rifâi, *Sohbetler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2000, s.529.

²³⁰ Prof. Dr. Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2003, s.5.

²³¹ Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1989, s.153

²³² Mulay el-Arabi ed-Darkavi, *Bir Mürşidin Mektupları*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s.18.

²³³ Esin Esen, *Kotodoma İstanbul*, “İstanbul ve Kotodama”, haz. Esin Esen - Ikuko Suzuki, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s.215.

²³⁴ Annemarie Schimmel, *Tasavvufun Boyutları*, Adam Yayınları, İstanbul, 1982, s.17.

2. Tarihi Süreçlerdeki Benzerlikler

2.1. Anadolu ve Japon Denizi'nde Kader Birliği: “Moğol İstilaları”

Asya'yı kasıp kavuran Moğol saldırıları, aynı dönem içerisinde kıtanın doğu ucundaki Japon adaları ile batı ucundaki Anadolu'da son bulmuştur. Geniş bir coğrafyaya yayılan ve Müslümanların yaşadıkları şehirlere yaptıkları saldırılarla, İslam medeniyetini derinden sarsan Moğol orduları, 1242 yılında Anadolu topraklarını işgal etmişlerdir. Türk-İslam varlığına karşı bir tehdit haline gelen Moğollar, hükümdarlarının ölüm haberinin gelmesiyle, ülkelerindeki güç mücadelesi ihtimalini düşünerek büyük ölçüde geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Böylelikle, zayıf düşen Moğol güçleri bir süre sonra tamamıyla püskürtülmüş, tehlike bertaraf edilmiştir.²³⁵

Moğol tehlikesini Japon halkı da derinden hissetmiştir. Moğollar, 1284 yılında Japonya'ya asker çıkarmışlardır. Japonlar bu saldırı karşısında panik halinde beklerken istilânın ilk gecesini gemilerinde geçirmeyi tercih eden Moğol birlikleri, o gece büyük bir fırtınanın çıkmasıyla binlerce asker ile gemilerinin çoğunu kaybetmişler ve bunun üzerine geri çekilmişlerdir. Moğollar çok daha büyük bir ordu ile ikinci işgal girişimini başlatmışlardır. Ancak Moğol orduları, ilk seferlerinde olduğu gibi yine okyanus fırtınaları sebebiyle bozguna uğramışlardır. Bunun üzerine, üçüncü sefer hazırlığı emri verildiyse de üst düzey bir devlet yetkilisinin karşı çıkmasıyla bu saldırı gerçekleşmemiştir. Japonlar, kendilerini Moğol istilâlarından kurtaran bu fırtınalara Kamikaze (İlahi Fırtına) adını vermişlerdir.²³⁶ Moğol istilâları, Türk ve Japon halklarının ortak kaderlerine çarpıcı birer örnek olarak gösterilebilir.

²³⁵ *Hülagü Han*, www.wikizero.com, (02.01.2017).

²³⁶ Mehmet Özgen Kavak, *Japonya'nın On Bin Yılı*, Avrasya Dosyası - Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Ankara, C.5, S.2, 1999, s.157.

2.2.Latin Amerika’da Kader Birliği:

“El Turko”lar ve “Japon Diasporası”

İki ülkenin toplumlarını bir araya getiren ortak noktalardan birisi de, her iki ülkeden Latin Amerika’ya yapılan göçlerdir. 19.yüzyıl’da Brezilya’da kölelik yasaklanmış ve bundan dolayı da ülkede işgücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Brezilya Kralı Pedro, İstanbul’a gelerek Sultan Abdülhamid Han ile bu konuyu görüşmüş, ülkesinin işgücü açığına kapatmak için Padişah’tan yardım talebinde bulunmuştur. Osmanlı Sultanı’nın Kral Pedro ile görüşmesinin ardından, Latin Amerika’ya Osmanlı göçü başlamıştır.²³⁷

1850 yılında başlayan göç hareketi ile Osmanlı vatandaşları, Brezilya’nın yanı sıra özellikle; Arjantin, Şili ve Meksika’ya yerleşmişlerdir. Bölgeye yerleşen göçmenler Osmanlı Pasaportu taşıdıkları için ‘El Turko (Türk)’ olarak adlandırılmışlardır. 20 milyon dolayındaki nüfuslarıyla El Turko’lar, Türkiye ile Latin Amerika arasındaki tarihi bağları oluşturmaktadırlar. Günümüzdeki dünya çapında tanınmış birçok ünlü isim El Turko’ların torunlarıdır. Arjantin’in eski Devlet Başkanı Carlos Menem, 1992 yılında Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyarette, babasının Osmanlı vatandaşı olduğunu, kendisinin de Arjantin’de ‘El Turko’ lakabıyla çağrıldığını belirtmiş ve Türk pasaportu talep etmiştir. Bunun üzerine 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, kendisine Türk pasaportu hediye etmiştir.²³⁸

Japonya’da aynı dönemde gerçekleşen ekonomik dönüşüm sürecinde, yaşanan bazı zorluklar sebebiyle, Brezilya’daki işçi talebine Japonlar da ilgi göstermişlerdir. 1908 yılında bu ülkeye göç etmeye başlayan Japonlar, genellikle kahve ekim alanlarının yoğun olduğu Sao Paulo şehrinin etrafında konumlanmışlardır.²³⁹

Günümüzde Brezilya’da 1,5 milyonluk ‘Japon Diasporası’ bulunmaktadır. Brezilya’da yaşayan Japonlar, ülkeleri dışındaki en büyük Japon topluluğunu

²³⁷ Amerika’daki Osmanlı izi “El Turco”lar, www.tarihkomplo.com, (09.11.2019).

²³⁸ Amerika’daki Osmanlı izi “El Turco”lar, www.tarihkomplo.com, (09.11.2019).

²³⁹ Kahve Tarlalarında Japonlar, www.sanatkaravani.com, (12.11.2018).

oluşturmaktadırlar. Son yıllarda Japon kültürü, Brezilya’da çok popüler hâle gelmiştir. Ülkede her yıl Japon festivalleri yapılmaktadır.²⁴⁰

Japon göçmenlerin yerleştikleri bir başka Latin Amerika ülkesi ise Peru’dur. Bu ülkede yaşayan Japonların nüfusu 90 bin civarındadır. Peru’nun Japonya ile çok yakın ilişkileri bulunmaktadır. Japonya’da yaşanan Tsunami faciasının ardından, hayatını kaybedenlerin anısına Peru’da ulusal yas ilan edilmiş, tüm kamu binalarında bayraklar yarıya indirilmiştir.1990-2000 yılları arasında ülkeyi yöneten eski Peru Devlet Başkanı Alberto Fujimori de Japon asıllıdır.²⁴¹

21.yüzyıl’da kader, iki ülkeyi yine aynı coğrafyada buluşturmuştur. Arjantin’in başkenti Buenos Aires’te 7 Eylül 2013 tarihinde, 2020 yılında düzenlenecek Olimpiyat Oyunları’nın oylaması yapılmıştır. Finale kalan İstanbul ve Tokyo arasındaki mücadelede kazanan şehir ‘Tokyo’ olarak belirlenince, Japonya Başbakanı Shinzo Abe’yi ilk tebrik eden kişi Cumhurbaşkanı Erdoğan olmuştur. Böylece Türkiye ile Japonya arasındaki dostluk ilişkilerine bir yenisi daha eklenmiştir.

2.3. Tarihin Seyrini Değiştiren Savaşlar:

“Rus-Japon Savaşı” ve “Çanakkale Savaşı”

20.yüzyıl’ın başlarında, 10 yıl arayla dünya tarihinde kırılma noktası oluşturan ve tarihin en kanlı çarpışmaları arasında yerini alan iki büyük savaş yaşanmıştır. Pasifik’te gerçekleşen Rus-Japon Savaşı; tüm dünyada dikkatle takip edilmiştir. Japonya, savaşın kazananı olarak Uzakdoğu rekabetinde üstünlük kurmanın ötesinde, küresel güçler arasındaki yerini almıştır.

Rus-Japon Savaşı sonrasında, Japonlar çok büyük takdir toplamışlardır. Japonların başarısının; dürüstlük, çalışkanlık, temizlik ve vatanseverlik gibi erdemlerinden kaynaklandığını, milli ve mânevi duygularının çok güçlü olduğunu öne süren eserler yayınlanmıştır.²⁴²

²⁴⁰ Japonya dışında yaşayan 6 büyük Japon topluluğu, www.japonsineması.com, (01.03.2019).

²⁴¹ Peru Japonların yasını tutacak, www.aa.com.tr, (17.03.2011).

²⁴² Pertev Demirhan, *Japonların Asıl Kuvveti (Japonlar Niçin ve Nasıl Yükseldi)*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1937.

Dünya tarihine damgasını vuran ve hafızalardaki tazeliğini korumaya devam eden bir başka muharebe de Birinci Dünya Savaşı'nın Çanakkale Cephesi'nde gerçekleşmiştir. Türk milletinin istiklâl mücadelesi verdiği bu çetin muharebe tarih sayfalarına altın harflerle yazılmıştır.

Gelibolu Yarımadası'nda ve Pasifik'te elde edilen başarılar, Asyalı milletlerin Batılı güçleri mağlup edebileceği inancını güçlendirmiştir. Her iki millet de verdikleri mücadeleler ile uluslararası düzendeki itibarlı yerlerini almışlardır.

2.4.“Kore Savaşı” Kazanımları

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan 'Soğuk Savaş' döneminde, uluslararası güçlerin karşı karşıya geldikleri ilk sıcak çatışma olarak tarihe geçen Kore Savaşı (1950), Japonya'ya içinde bulunduğu durumdan kurtulmak adına eşsiz bir fırsat sunmuştur.

1945 yılında Hiroşima ve Nagazaki'de yaşanan trajedi sonucunda teslim olmak zorunda kalan Japonya'ya ABD tarafından dayatılan antlaşmanın imzalanmasıyla, Japon adaları General MacArthur komutasındaki Amerikan işgal yönetiminin kontrolü altına girmiştir.

Kore Yarımadası'nda savaşın patlak vermesiyle, küresel konjonktürdeki değişime bağlı olarak, Japonya'nın stratejik konumu ABD için daha önemli hâle gelmiştir. Bu bağlamda, iki ülke arasında 1952 yılında Güvenlik Anlaşması imzalanmıştır.²⁴³ Böylece, ABD işgali sona ermiş ve zorlu süreç Japon siyasilerin ülke yönetimini devralmasıyla sonuçlanmıştır.

Uluslararası mücadelenin Uzakdoğu cephesindeki savaş, Türkiye için de bir fırsat oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet tehditlerine maruz kalan Türkiye, ulusal güvenlik sorunu haline gelen baskılar karşısında, Kore Savaşı'nı bir çıkış yolu olarak görmüştür. Yerel güçlerin çatışması olarak başlayan süreç, uluslararası boyut kazanınca, 'BM Barış Gücü' oluşturulması için tüm dünyaya yapılan çağrıya, Türk Hükümeti tarafından olumlu yanıt verilmiş ve Türkiye, Batı bloğunun yanında

²⁴³ ORSAM Raporu, “Uluslararası Toplumda Japonya ve Türkiye: İşbirliği ve Potansiyel”, No.193, 2014, s.27.

savaşa girmiştir.²⁴⁴ Türk ordusu, savaşın seyrini değiştiren başarısı ile göz doldurmuştur. Sonuç olarak; Türkiye, Kore Savaşı'nda ödediği bedelle, 1952 yılında NATO'ya katılım hakkını elde ederek Batı ittifakının güvenlik şemsiyesi altına girmiş ve sınırlarını güvence altına almıştır.

²⁴⁴ ORSAM Raporu, "Uluslararası Toplumda Japonya ve Türkiye: İşbirliği ve Potansiyel", No.193, 2014, s.38.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE JAPONYA ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ ALANLARI, FIRSATLAR ve POTANSİYELLER

İlk iki bölümde; Türkiye ile Japonya arasındaki dostluk ilişkisi, tarihi ve kültürel bağlar üzerinden ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çalışmanın son kısmını oluşturan üçüncü bölümde ise; iki ülke arasındaki mevcut işbirliği alanları ile birlikte işbirliği fırsatları ve potansiyeller belirtilmiştir.

1. Siyasi İşbirliği

Siyasi ilişkilerini ‘Stratejik Ortaklık’ seviyesine yükselterek taçlandıran Türkiye ile Japonya arasında küresel gelişmelerin ve ikili ilişkilerin ele alındığı karşılıklı üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmektedir.

Küresel siyasette, ülkeler arasındaki ilişkilerin sağlam temellere oturtulması için gerekli unsurlardan birisi, ‘Psikolojik Engel’ in bulunmaması gerekliliğidir.²⁴⁵

Türk-Japon ilişkilerinde tarihi gerekçelerle güvensizliğe sebep olabilecek bir unsur bulunmamaktadır. Coğrafi uzaklığın da etkisiyle iki ülke arasında herhangi bir gerilim ya da çatışmanın yaşanmamış olması, işbirliği için de uygun bir zemin oluşturmaktadır.²⁴⁶

Her iki ülkede uzun yıllardır süre gelen siyasi istikrar dönemi de ilişkiler adına önem arz etmektedir. Türk siyasetinde 2002 yılından beri Ak Parti iktidarı yer alırken, Japonya’da ise Liberal Demokrat Parti, kurulduğu 1955 yılından günümüze kadar

²⁴⁵ Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu ile yapılan mülakattan alınmıştır, 26.04.2019.

²⁴⁶ *Turkey-Japan Relations: Images and Reality*, www.foreignpolicynews.org, (30.12.2019).

sadece iki yıllık kesinti dışında iktidardaki varlığını sürdürmüştür.²⁴⁷ Ayrıca; Japonya Başbakanı Shinzo Abe ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da iktidar partilerinin liderleri olarak uzunca bir süredir ülkelerini yönetmeleri ve aralarında dostane ilişkiler tesis etmeleri, söz konusu durumu pekiştirmektedir.

İki ülkenin siyasi ilişkilerindeki bir başka önemli husus da 'Çavuşoğlu' faktörüdür. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun siyasi kariyerinde Japonya, özel bir yer tutmaktadır. Türk Dışişleri Bakanı, 2003-2008 yılları arasında TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)'de, 'Türkiye-Japonya Parlamentolar Arası Dostluk Grubu'nun başkanlık görevini üstlenmiştir. Öğrencilik yıllarında yaptığı çalışmalar esnasında Japonca öğrenen ve bu dili orta düzeyde konuşabilen Çavuşoğlu, Japonlar tarafından büyük sempatiyle karşılanmaktadır. Dışişleri Bakanı, Japon kültürü hakkında derin bilgi birikimine sahip olması ve iki ülke ilişkilerine değerli katkılarından dolayı, İmparator Naruhito tarafından, Japonya'nın yabancılara verdiği en yüksek düzeydeki nişan olarak bilinen 'Yükselen Güneş Nişanı ve Büyük Kordonu' ile taltif edilmiştir.²⁴⁸ Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde düzenlenen törende, Çavuşoğlu'na devlet nişanını Japonya'nın Ankara Büyükelçisi Akio Miyajima takdim etmiştir.

1.1.İkili İlişkiler

Japonya, Türkiye'nin Asyakıtındaki en uzun süreli ve en istikrarlı ilişkilere sahip olduğu ülkedir. Her iki taraftaki bürokratların ortak değer ve beklentiler içinde olması,iki ülke arasındaki işbirliğini kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır.Japon ve Türk hükümetleri birbirlerini küresel konularda ortak olarak görmeye başlamışlardır.²⁴⁹ Bu çerçevede, bir Türk diplomatın özetlemesiyle; Türk Dışişleri Bakanlığı 'Ortadoğu hakkında bilgi edinmek isteyen Japon görevlilerin Mekke'si' haline dönüşmüş durumdadır. Japon diplomatlar ve hükümet ile bağlantılı araştırma kurumlarının yetkilileri, bölgesel konularda brifing almak için Türk makamlarını sıklıkla ziyaret etmektedirler. Tokyo'da, Japon Dışişleri Bakanlığı görevlileri ve yine Japon Hükümet

²⁴⁷ *Japonya'da Liberal Demokrat Parti'nin İktidara Dönüşü*,Yrd. Doç. Dr. Emine Akçadağ Alagöz, www.bilgesam.org, (10.12.2012).

²⁴⁸ *Çavuşoğlu, Japonya'nın Yabancılara Verdiği En Yüksek Nişan İle Taltif Edildi*, www.aa.com.tr, (08.08.2019).

²⁴⁹ *Japan's Strategic Push with Turkey*, www.thediplomat.com, (30.12.2019).

çevrelerine yakın araştırma kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerde de, Türkiye ile yakın işbirliğinin ve stratejik ilişkilerin derinleştirilmesinin kuvvetle savunulduğu belirtilmiştir.²⁵⁰

1.2.Uluslararası Kuruluşlarda İşbirliği

Demokratik değerleri benimseyen iki ülke, BM ve G-20 gibi uluslararası platformlarda birlikte hareket etmektedirler. Türkiye ile Japonya arasındaki siyasi işbirliğinin en etkin ve görünür olduğu alan, küresel yönetim platformlarıdır.

BMGK'ye 'Geçici Üyelik' için yapılan seçimlerde her iki ülke birbirini desteklemiştir. BMGK bünyesinde farklı kıtalara ayrılan kontenjanlar çerçevesinde belirli sayıda sabit pozisyon mevcut olduğundan, Türkiye ve Japonya ileriki yıllarda aynı koltuk için mücadele vermeyecek olmanın da avantajını yaşamaktadır. Bu durumda, BMGK geçici üyeliğine yönelik olarak yapılacak seçimlerde Tokyo ve Ankara arasında kurulacak olası bir ortaklık, ilişkilerdeki güven unsurunu daha da peçinleyecektir.²⁵¹

BM'deki işbirliği, Güvenlik Konseyi komitelerinin başkanlıkları konusunda da kendini göstermiştir. Örneğin, her iki ülkede başlıca yardım sağlayıcı konumunda oldukları Afganistan'a özel ilgi duymaktadır. Ayrıca; Afganistan ile ilgili komite başkanlığı için rekabet ettiklerinde, bu görevi sırayla paylaşmış ve bir diğerinin döneminde işbirliğini sürdürmüşlerdir. Japonya, Afganistan'ın silahsızlanması ve entegrasyonu konusunda başkanlık ederken; Türkiye ise Japonya için çok büyük önem arz eden Kuzey Kore'ye yaptırımlarla ilgili komiteye başkanlık etmiştir. Komitelerdeki diplomatlar ise birbirleriyle hep iletişim halinde olmuşlardır. Diğer uluslararası forumlarda da Türk ve Japon diplomatlar uyum içerisinde çalışıp işbirliğini yürütebilmişlerdir.²⁵² Ayrıca, iki ülke de günümüzde yetersiz gördükleri BMGK mekanizmasının, yapısal ve fonksiyonel anlamda reformdan geçmesini savunmaktadır. Japonya ve Türkiye'nin BMGK'ye yönelik eleştirileri; mevcut sistemin meşruiyet ve

²⁵⁰ Dr. Bahadır Pehlivan Türk, *Türkiye'de Japonya Çalışmaları-2*, "Romantizm'den Gerçekçiliğe: Türk-Japon İlişkileri", Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s.261-262.

²⁵¹ Kohei Imai, *Analist Dergisi*, Kasım 2014, Türk-Japon İlişkileri "Söylemi Eyleme Dönüştürmek", s.60.

²⁵² Dr. Bahadır Pehlivan Türk, *Türkiye'de Japonya Çalışmaları-2*, "Romantizm'den Gerçekçiliğe: Türk-Japon İlişkileri", Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s.261.

temsiliyet krizi yaşadığına, bazı daimî üyelerin siyasi manipülasyonlarına sahne olduğuna, yine bu daimî üyelerin mevcut sistemde hak ettiklerinden daha fazla itibar ve karar verme yetkisiyle donatıldığına dair birçok ortak saptamada birleşmektedir.²⁵³

Japonya, BM'nin yeniden yapılandırılması çabalarında çoğunlukla; Almanya, Hindistan ve Brezilya ile birlikte hareket etmektedir. Ancak, söz konusu ülkelere, kendi siyasi coğrafyalarında rekabet halinde oldukları diğer ülkelerin karşı çıkmaları nedeniyle görüşmeler çıkmaza girmektedir. Bu minvalde, Japonya, uluslararası desteğini artırmak için gayret etmektedir. Türkiye de, 'Dünya Beşten Büyüktür' sloganı ile başlattığı çalışmalar çerçevesinde, 'En azından Müslüman çoğunluklu bir ülkenin platformda temsil edilmesi' söylem ve talebiyle BM reform sürecini desteklemektedir.²⁵⁴

Uluslararası düzende kendilerini yeniden konumlandırma çabası içinde olan her iki ülkenin de, BMGK'nin reforme edilmesiyle oluşturulması hedeflenen küresel sistemde 'İnsani Güçler' olarak yerini alması, dünya barışına çok önemli katkılar sağlayacaktır.

Evensel değerleri benimseyen Türkiye'nin, bir diğer uluslararası kuruluş olan AB'ye üyelik süreci de Japonya tarafından desteklenmektedir. Japon liderliği, Türkiye'nin 'Tam Üye' statüsü kazanması ile sonuçlanacak olası üyeliğini, Türkiye üzerinden AB pazarı ve yakın coğrafyalara erişim imkânı olarak görmektedir.²⁵⁵

1.3.Türk Dış Politikasında “Yeniden Asya” Açılımı

Uluslararası ilişkilerde gittikçe daha fazla söz sahibi olan Asya ülkelerinin siyasi ve ekonomik öneminin artmasıyla birlikte, küresel güç dengeleri değişmeye başlamıştır. Asya kıtasının yeni bir güç merkezi haline gelmesi, Türkiye'nin Asya ile ilişkilerine de dinamizm kazandırmaktadır. Yeni oluşan konjonktür doğrultusunda 5 Ağustos 2019 tarihinde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından 'Yeniden Asya' açılımı ilan edilmiştir.

²⁵³ Kohei Imai, Analist Dergisi, Kasım 2014, Türk-Japon İlişkileri “Söylemi Eyleme Dönüştürmek”, s.60.

²⁵⁴ *Türk-Japon ilişkilerinde çok boyutlu işbirliğine doğru*, scolakoglu.blogspot.com, (03.03.2016).

²⁵⁵ Sn. Takumi Suemitsu ile yapılan mülakattan alınmıştır, 15.08.2019.

Asya'nın yükselişi Türkiye için fırsatlar sunmaktadır. Japon yetkililer de bu açılımın iki ülke arasındaki işbirliğini güçlendireceğini belirtip, desteklerini açıklamışlardır.²⁵⁶

Bu bağlamda; 'Ekonomi, Savunma Sanayi, Yerli Para ile Ticaret, Eğitim, Asya Merkezleri Açılması, Asya Uzmanlarının Yetiştirilmesi, Araştırma Bursları' gibi birçok maddenin yer alacağı 'Yeniden Asya' açılımıyla, Japonya ile ilişkilerde ivme yakalanması arzu edilmektedir.²⁵⁷

1.4. Arabuluculuk Misyonu

Osaka'da gerçekleştirilen G-20 Liderler Zirvesi sonrasında yapılan ikili görüşmede, Japonya Başbakanı Shinzo Abe tarafından Cumhurbaşkanı Erdoğan'a, ABD ile İran arasında yaşanan gerginliğin sonra erdirilmesi için 'Ortak Arabuluculuk' yapılması teklif edilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, teklifi olumlu karşılamış, barış ve istikrarın sağlanması adına birlikte çalışılabileceğini belirtmiştir. İki ülkenin ortak girişimi için planlama yapılması kararı alınmıştır.²⁵⁸

Japonya ile Güney Kore arasında, Takeshima/Dokdo Adası ihtilafı ile Japon Denizi/Doğu Denizi isimlendirme sorunları bulunmaktadır. İki ülkenin anlaşmazlıklarının çözümü hususunda, Tokyo ve Seul arasında şimdiye kadar mesafe kaydedilememiştir. Japonya ve Güney Kore ile köklü dostluk ilişkileri bulunan Türkiye, bu sorunlarda şimdiye kadar tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Bu açıdan Tokyo-Seul ilişkilerinin gerilmesinden en fazla rahatsızlık duyan merkezlerin başında Ankara gelmektedir.²⁵⁹

Türkiye, Ortadoğu ve Uzakdoğu'daki anlaşmazlıkların çözümü için diplomatik atağa geçerek, 'Yeniden Asya' açılımını proaktif dış politikaya dönüştürebilir. İhtilafli ülkelerin arabuluculuk girişimine olumlu yaklaşımları durumunda, Türkiye'nin

²⁵⁶ Sabah, *Türkiye'nin "Yeniden Asya" açılımına Çin ve Japonya'dan tam destek*, www.sabah.com.tr, (07.08.2019).

²⁵⁷ Cnn Türk, *"Yeniden Asya" açılımında 70'den fazla araç olacak*, www.cnnturk.com.tr, (06.08.2019).

²⁵⁸ *Cumhurbaşkanı Erdoğan Pekin'deki programın ardından basın mensuplarının sorularını yanıtladı*, www.iletisim.gov.tr, (04.07.2019).

²⁵⁹ *Türk-Japon İlişkilerinin Altın Yılı*, scolakoglu.blogspot.com, (04.01.2017).

Balkanlar’da oluşturduğu²⁶⁰ ‘Türkiye - Bosna Hersek- Sırbistan’ ve ‘Türkiye - Bosna Hersek- Hırvatistan’ üçlü mekanizmalarına benzer şekilde ‘Türkiye - Japonya - Güney Kore’ oluşumu için müzakere takvimi belirlenip, çalışmalara başlanarak her iki ülke nezdindeki dostluk ilişkileri fırsata dönüştürülebilir.

Küresel yönetim mekanizmalarında etkili bir aktör olarak, farklı kültürler arasındaki sorunları gidermek için İspanya ile oluşturulan “Medeniyetler İttifakı Girişimi”²⁶¹ ve Finlandiya ile oluşturulan “Barış için Arabuluculuk Girişimi”²⁶² gibi roller üstlenen Türkiye, Asya-Pasifik bölgesinde de alabileceği inisiyatifler için gerekli tecrübeye ve stratejik vizyona sahiptir. Asya’daki arabuluculuk misyonunun başarıyla yerine getirilmesi durumunda Türkiye’nin uluslararası alandaki prestiji de artacaktır.

1.5.İnsani Yardımlar

Günümüzde uluslararası aktörlerin dış politika aracı olarak ‘İnsani Yardımlar’ konusu, önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda da Türkiye ve Japonya ortaklığında birçok proje hayata geçirilmektedir.²⁶³

Uluslararası insani yardımlar sağlayan ülkeler arasında Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Buna karşılık, Japonya da dünyanın en büyük insani yardım sağlayıcı ülkeleri arasındadır.²⁶⁴

Yardımseverlik ve dayanışma iki ülkenin de ortak ahlaki özelliğidir. Dış yardımları siyasi çıkar aracı olarak kullanan ülkelerin aksine, iki ülkenin de insani yardımlar açısından samimiyeti ve temiz sicili ortadadır. Türkiye ve Japonya’nın yardım anlayışları birbirine çok benzemektedir. Ayrıca, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) kurulduğu dönemde, birçok ülkenin yardım kuruluşu incelenmiş ve esas itibariyle JICA (Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı) örnek alınmıştır.²⁶⁵

²⁶⁰ Davutoğlu’nun Bosna’yi kurtarma turları, www.milliyet.com.tr, (10.12.2017).

²⁶¹ Medeniyetler ittifakı girişimi, www.mfa.gov.tr, (06.05.2018).

²⁶² Barış için arabuluculuk girişimi, www.mfa.gov.tr, (06.05.2018).

²⁶³ Doç. Dr. Emin Özdamar ile yapılan mülakattan alınmıştır, 18.08.2016.

²⁶⁴ Türkiye İnsani Yardımında Dünya Lideri , www.tr.euronews.com, (21.06.2018).

²⁶⁵ ORSAM Raporu, “Japonya ve Türkiye: İnsani Güçler” No: 212, 2017, s.14.

TİKA ve JICA, aralarında iki ülkenin birlikte yapacakları çalışmalara zemin oluşturacak bir işbirliği anlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşma ile, iki ülkenin ‘İnsani Yardım’ alanında öncü kuruluşları konumundaki TİKA ve JICA’nın, dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirecekleri işbirliğinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. İki kurum arasındaki işbirliği 1998 yılında ‘Aile Sağlığında Görsel İşitsel İletişim’ projesi ile başlamıştır.²⁶⁶

Türkiye ile Japonya arasındaki ortak projelere somut bir örnek olarak, Afgan Polis Gücü’nün Japon fonlarıyla Türkiye’de eğitim alması gösterilebilir. Afganistan tarafından, Türkiye’den, 15 bin polis okulu öğrencisini 5 yıl boyunca eğitmesi talep edilmiştir. Bu eğitim projesi JICA ile işbirliği için de gerçekleştirilmiştir.²⁶⁷

İki ülke arasındaki en önemli işbirliği konularından birisi de Suriyeli mültecilere sağlanan destek projeleridir. JICA, Türkiye’nin güneydoğu bölgesindeki yerel yönetimler için altyapı iyileştirme projelerine yönelik olarak, 420 milyon dolarlık Japon ODA kredisi sağlamaktadır. Japonya’nın yardımları toplamda 522 milyon dolara ulaşmıştır.²⁶⁸

Japon STK (Sivil Toplum Kuruluşları)’lar tarafından bölgede; ‘Engellilere Yönelik Destek Projesi’, ‘Kadının Güçlendirilmesine Yönelik Kapasite Geliştirme Projesi’, ‘Yiyecek ve Kışlık Malzemelerin Dağıtım Projesi’ gibi uygulamalar hayata geçirilmektedir. Ayrıca, uluslararası örgütler vasıtasıyla mesleki eğitim ve ulaştırma desteği sağlanmakta, gıda yardımları yapılmakta, toplum ve gençlik merkezleri kurulmaktadır.²⁶⁹

Ortak projeler ve faaliyetlerin yanında, iki ülke arasında oldukça geniş bir işbirliği potansiyeli bulunmaktadır. Bu bağlamda; Japonya, mülteci kamplarının inşası ve masrafları için ihtiyaç duyulan finansmanı karşılayabilir. Mülteciler için sağlık hizmetlerinin ve mülteci kamplarına yakın hastanelere ilgili donanımın sağlanması, mülteci bölgelerinde iş güvenliği eğitimi, mültecilere yönelik yaşlı ve çocuk bakımı gibi konularda destek verebilir. Hatta, mülteci kamplarını inşa edebilir ve bu kampların

²⁶⁶ TİKA ve JICA arasında işbirliği anlaşması imzalandı, www.tika.gov.tr, (11.04.2018).

²⁶⁷ Dr. Bahadır Pehlivan Türk, *Türkiye’de Japonya Çalışmaları-2*, ‘Romantizm’den Gerçekçiliğe: Türk - Japon İlişkileri”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s.261.

²⁶⁸ *İnsani sorunlarda Japonya ve Türkiye gibi ülkelerin daha fazla sorumluluğu var*, www.aa.com.tr, (19.02.2018).

²⁶⁹ Japonya İstanbul Başkonsolosluğu Özel Bülteni, www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp, (07.09.2018).

yönetimini Türk yetkililerle paylaşabilir. Türk ve Japon bayraklarının birlikte dalgalandığı kamplarda iki ülkeden uzmanlarda uyum içinde çalışabilirler. Böyle bir çalışma, ikili ilişkilerde güven zeminini güçlendirecek, pratik konularda bilgi ve tecrübe alışverişini kolaylaştıracak, farklı alanlarda derinlemesine işbirliğinin önünü açacaktır.²⁷⁰

2. Ekonomik İşbirliği

Türk-Japon ilişkilerinin siyasi alanında yaşanan memnuniyet verici gelişmeler, ne yazık ki ekonomik ilişkilere yansımamaktadır. Türkiye, Japonya ile ticaretinde önemli miktarda açık vermektedir(bkz.tablo). Bu durum, büyük potansiyele sahip olduğuna inanılan iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde hayal kırıklığına sebep olmaktadır. Japonya gibi ‘teknoloji yoğun’ ihracat yapan ülkelerle ticaret dengesini sağlamak oldukça zordur. Bu dengeyi kurmanın yollarından birisi, Japon turistlerin Türkiye’ye daha fazla gelmelerinin sağlanmasıdır. Bunun için; Japonya nezdinde çok etkin çalışmalar yapılması, Türkiye’nin en iyi şekilde tanıtımının sağlanması gerekmektedir. Diğeri ise; Orta Asya, Orta Doğu, Afrika gibi bölgelerdeki üçüncü ülkelerde ortak yatırım yapmaktan geçmektedir.²⁷¹ Özellikle; Orta Asya’da yaşanan Rus-Çin-Hint rekabetine karşın, Asya’nın doğusunda ve batısında yer alıp, bölgeye doğrudan komşu olmayan ama bölgede büyük çıkarları söz konusu olabilecek iki ülke sağlam bir zemine sahiplerdir. Bunun için ortak bölgesel politikalar belirlemeleri gerekmektedir.²⁷²

Türkiye ve Japonya birbirini tamamlayıcı coğrafi konumlara sahip ülkelerdir. Birbirlerinin bölgelerinde oynadıkları rollerle diğerine alan açabilecek konumdadırlar. Türkiye, Afro-Avrasya’nın merkezinde bir ülke, Japonya ise Asya’nın doğusundaki bir adalar ülkesidir(bkz.resim). Türkiye açısından, Asya’nın yükselen ekonomileri ile işbirliği için büyük bir imkan varken bunu yeterince değerlendirememektedir. Oysa ki Türkiye’nin Asya politikalarında en rahat işbirliği yapabileceği ülke Japonya’dır.²⁷³ Japonya, yatırımları için Türkiye’yi lojistik bir üs olarak kullanarak büyük avantaj

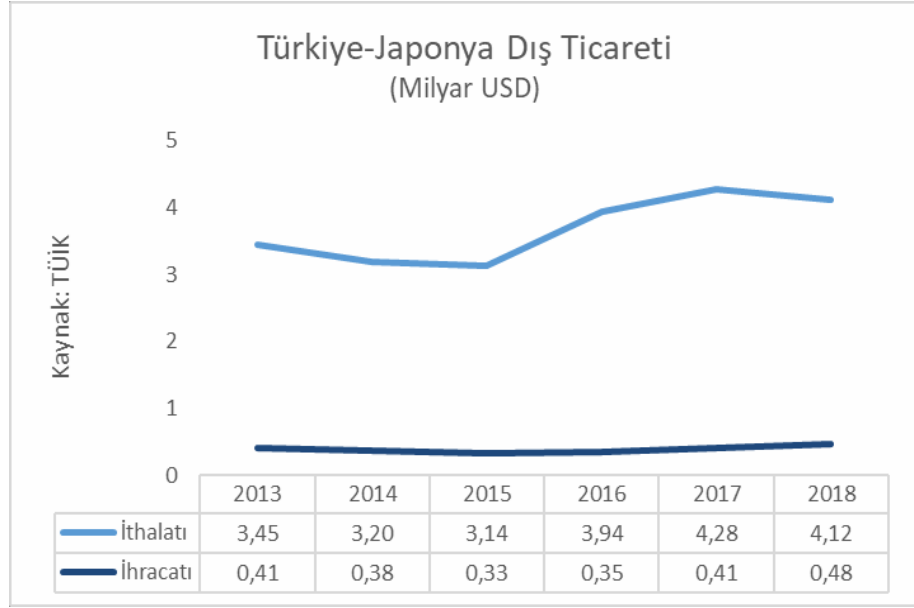
²⁷⁰ Kohei Imai, Analist Dergisi, Kasım 2014, Türk-Japon İlişkileri “Söylemi Eyleme Dönüştürmek”, s.60.

²⁷¹ *Türk-Japon işbirliği Sakura açtıracak*, www.aksam.com.tr, (23.12.2019).

²⁷² Davutoğlu, a.g.m.

²⁷³ Davutoğlu, a.g.m.

sağlamaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren 200’ün üzerindeki Japon firması, Türk ekonomisine güç katmaktadır. Bu firmalar Türkiye’deki birçok nitelikli altyapı projesini hayata geçirmişlerdir.

Tablo

Kaynak: TÜİK

<https://www.tuik.gov.tr/turkiye-japonya-dis-ticareti/>, (05.04.2019).

Resim

Kaynak: Asialogy

<https://www.asialogy.com/japonya-haritasi/>, (27.12.2019).

Japonya'daki Türk girişimciler; restaurant, dönerci gibi küçük işletmelerde faaliyet göstermektedirler. Bunun yanı sıra, otomotiv ve inşaat alanlarında çalışan Türk işçilerde bulunmaktadır.

Öte yandan; İki ülke arasındaki iktisadi bağların gelişmesi için, toplumlar arasındaki etkileşimin artırılması gerekmektedir. Bu noktada karşılaşılan başlıca engel, yabancı dil sorunudur. Türk vatandaşları, İngilizce seviyeleri çok düşük düzeyde olduğundan ve Japonca'yı bilmediklerinden bu ülke ile temas kuramamaktadırlar. İki ülke gençliğinin paylaştıkları kültürel yakınlık duygusuna rağmen, iletişim kurmalarını ve hayat boyu sürebilecek bağlar oluşturmalarını engelleyen bir diğer sorun ise, Japon üniversitelerinin Türk öğrencilere uygun imkanlar sunmamasıdır. Japonya, özellikle; Türk mühendisler, muhasebe uzmanları, sağlık personeli, rehabilitasyon ve bakım görevlileri gibi bir çok meslek grubu açısından oldukça cazip bir ülke haline gelebilir.²⁷⁴ Ancak, bu noktada; Japonya'nın sosyal yapısı, yabancılara karşı önyargılı tutumu engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu konu doğrudan, Japonya'daki

²⁷⁴ Kohei Imai, Analist Dergisi, Kasım 2014, Türk-Japon İlişkileri "Söylemi Eyleme Dönüştürmek", s.58.

yerleşik kültür ile ilgilidir. ‘Yabancı İşçi’ konusu gündeminde önemli bir yer tutan Japonya’nın yaşlı nüfusunun²⁷⁵ sağlığıyla ve bakımıyla ilgilenecek; ayrıca “sermaye yoğun” sanayi altyapısını, ekonomisini canlı tutacak daha fazla kalifiye işgücüne ihtiyacı vardır. Türkiye ise, ekonomisinin mevcut ihtiyacının üzerinde nitelikli işgücü ve genç nüfusa sahiptir.²⁷⁶ Dolayısıyla, Japonya’nın bu alandaki açığı Türkiye’nin nitelikli işgücü açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır.

İki ülke arasında sürdürülen STA müzakereleri hızlandırılmıştır.²⁷⁷ Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle, 21.yüzyıl’da stratejik bir sektör haline gelen tarım alanında da işbirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak, Japon yetkililer, yüksek standartlara sahip tarım politikaları doğrultusunda tavizsiz bir tutum sergilemektedirler. Türkiye’deki tarım ürünlerinin bu ülkeye ihracının önünün açılması, iki ülkenin ticari ilişkilerinde dengenin sağlanmasına yönelik önemli bir adım olacaktır.

3. Askeri İşbirliği

İki ülke arasındaki ilişkilerin bir başka boyutunu da askeri işbirliği konuları oluşturmaktadır. Türkiye ve Japonya’nın stratejik ilişkileri, deniz güvenliği konusunda örtüşmektedir. Bu bağlamda iki ülke, Türk ve Japon ticaret gemilerinin de korsan saldırılarına maruz kaldığı Aden Körfezi’nde ortak tatbikat gerçekleştirmiştir. İki taraf, sahil güvenliği konusunda da diyalog başlatmış ve uluslararası denizcilikle ilgili kurumlarda birbirini desteklemeye başlamıştır.²⁷⁸

Suriye’de kaçırılan Japon gazeteci Jumpei Yasuda’nın 2018 yılında kurtarılması da ortak operasyon ile gerçekleşmiştir. Askeri-İstihbarat işbirliği ile düzenlenen operasyonla Japon gazeteci terör örgütünden kurtarılarak Türkiye’ye getirilmiştir.²⁷⁹

İki ülke arasında, özellikle savunma sanayi altyapısı için işbirliği potansiyeli bulunmaktadır. Teknoloji transferi konusunda da imkanlar oluşturulması arzu

²⁷⁵ Uluslararası Eğitim Enformasyon Merkezi, *Bugünkü Japonya*, Ankara, 1989, s.98.

²⁷⁶ Kohei Imai, *Analist Dergisi*, Kasım 2014, Türk-Japon İlişkileri “Söylemi Eyleme Dönüştürmek”, s.59.

²⁷⁷ *Türkiye ve Japonya arasındaki STA hızlandırıldı*, www.aa.com.tr, (25.09.2018).

²⁷⁸ Dr. Bahadır Pehlivan Türk, *Türkiye’de Japonya Çalışmaları-2*, “Romantizm’den Gerçekçiliğe: Türk-Japon İlişkileri”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2015, s.262-263.

²⁷⁹ *Kayıp Japon gazeteci Türkiye’ye getirildi*, www.ntv.com.tr, (23.10.2018).

edilmektedir. Ancak, Japonya'nın ABD eksenli politikaları sebebiyle, askeri alandaki işbirliği imkanları sınırlı düzeyde kalmaktadır.

4. Eğitim Alanında İşbirliği

İki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin temelini oluşturan 'Ertuğrul Fırkateyni' hadisesi Japonya'daki genç nesillere aktarılmaktadır. Japon Eğitim Bakanlığı tarafından müfredata dâhil edilen 'Ertuğrul', tüm ilkokul ve lise öğrencilerinin ders kitaplarında yerini almıştır.²⁸⁰

2013 yılında, liderlerin yaptıkları görüşmenin ardından bir 'Türk-Japon Bilim ve Teknoloji Üniversitesi' kurulması kararı alınmıştır. İstanbul'un Anadolu yakasında inşa edilmesi planlanan üniversitede, teknik bilimlerin yanı sıra sosyal bilimler alanında da çalışmalar yapılacaktır.²⁸¹ Bu üniversite ile dünya standartlarında akademisyenlerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir.²⁸²

Japon Hükümeti tarafından sağlanan burslar ile Türk öğrencilere Japonya'daki üniversitelerde eğitim alma imkânı sunulmaktadır. Burslar; Meslek Yüksek Okulu, Lisans, Yüksek Lisans gibi çeşitli düzeylerde verilmektedir.²⁸³

İki ülkenin üniversiteleri arasında, 'Erasmus' benzeri 'Öğrenci Değişim Programları' hayata geçirilmelidir. Bununla birlikte, üniversiteler arasındaki ikili anlaşmalar çerçevesinde, çeşitli programlar ve öğrenci değişimleri gerçekleşmektedir. Bunlara, başlıca olarak; Üsküdar Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nin yaptığı çalışmalar örnek gösterilebilir.

Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü ile Kyoto Üniversitesi arasında, YTB (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı) desteğiyle gerçekleştirilen 'İki Doğunun Köprüsü' adlı proje kapsamında; Master seviyesindeki

²⁸⁰ Sabah, *Ertuğrul Japon ders kitaplarında*, www.sabah.com.tr, (05.11.2017).

²⁸¹ Suemitsu, a.g.m.

²⁸² *Dünya standartlarında öğretim elemanı yetiştirilecek*, www.aa.com.tr, (02.08.2019).

²⁸³ *Monbukagakusho: MEXT bursları hakkında genel bilgi*, www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp, (11.04.2018).

Japon öğrencilere, İstanbul'da 6 hafta süresince 'Tasavvuf' eğitimi verilmiştir.²⁸⁴ Ayrıca, öğrenciler ile Bursa ve Konya gezileri düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, her iki üniversitede karşılıklı olarak sempozyumlar yapılmıştır. Program kapsamında eğitim alan Japon öğrencilerden birisi, mezuniyetten sonra İbn Haldun Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır.²⁸⁵ Kyoto Üniversitesi'nde ise "Kenan Rifai Tasavvuf Araştırmaları Merkezi"²⁸⁶ açılmıştır.

Üniversiteler arasında yapılan bu işbirliği ile radikal eğilimlerin artış gösterdiği günümüz dünyasında, evrensel dil olan tasavvuf üzerinden dostluk köprülerinin kurulması amaçlanmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi ile Mukogawa Üniversitesi arasında yapılan anlaşmayla da Japonya'da, Mukogawa Üniversitesi bünyesinde "Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü"²⁸⁷ açılmıştır. Öte yandan, iki üniversite arasında "Öğrenci Değişim Anlaşması"²⁸⁸ imzalanmıştır.

Boğaziçi Üniversitesi'nde yer alan JAD (Japonya Araştırmaları Derneği) ise, Japonya'ya yönelik araştırmalar yapmaktadır. Bu çerçevede; konferanslar, seminerler yapılmakta, çeşitli eserler yayınlanmaktadır.²⁸⁹

Türkiye'de Japonca eğitimleri yaygınlaşmaktadır. Üniversitelerde, özel eğitim kurumlarında ve belediyelerin kurs merkezlerinde Japonca kursları düzenlenmektedir.

5. Kültür – Turizm İşbirliği

Japonya'da 2019 yılı 'Türk Kültür Yılı' ilan edilmiştir. Bu kapsamda birçok etkinlikler düzenlenmiştir. Tokyo'daki Yunus Emre Enstitüsü'nün öncülüğünde, kültürel tanıtım etkinlikleri çerçevesinde, Mehter Takımı'nın yürüyüşü gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, Tokyo ve Kyoto'da "Hazine ve Osmanlı

²⁸⁴ İki doğunun köprüsü: Tasavvuf kültürü eğitim programı projesi, <https://tasavvuf.uskudar.edu.tr>, (13.08.2019).

²⁸⁵ Prof. Dr. Elif Erhan ile yapılan mülakattan alınmıştır, 28.04.2019.

²⁸⁶ ABD ve Çin'deki İslam araştırmaları kürsülerinden sonra Japonya'da "Tasavvuf Araştırmaları Merkezi" kuruldu, www.kerimvakfi.org, (10.06.2018).

²⁸⁷ Mukogawa Üniversitesi'nde Bahçeşehir esintisi, www.bau.edu.tr, (09.02.2019).

²⁸⁸ Japonya'nın Mukogawa Üniversitesi ile değişim anlaşması imzalandı, www.bau.edu.tr, (01.05.2019).

²⁸⁹ Japonya Araştırmaları Derneği, www.jad.org.tr, (23.08.2018).

İmparatorluğu'nda Lale Geleneği"²⁹⁰ adlı bir sergi açılmıştır. Japon halkı, sergiye büyük ilgi göstermiştir.

İki ülkenin kültürel ilişkileri bağlamında 'Kardeş Şehir' anlaşmaları imzalanmış ve Türkiye'nin birçok yerinde 'Japon Bahçesi' yapılmıştır. Shimonoseki ile kardeş şehir anlaşması yapan İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003 yılında 'Baltalimanı Japon Bahçesi'ni hizmete açmıştır.²⁹¹ Bunun yanı sıra Bursa'nın Nilüfer İlçesinde yer alan bir 'Japon Parkı' da 2010 yılından beri hizmet vermeyi sürdürmektedir. Kardeş şehirler arasındaki ilişkiler geliştirilmektedir.

Türkiye'de, kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, başta 'Türk-Japon Vakfı Kültür Merkezi' olmak üzere, çeşitli noktalarda birçok etkinlik yapılmaktadır. 'Japon Kültür Haftası' temalı gerçekleştirilen organizasyonlarda, ünlü Japon yönetmenlerin film gösterimleri yapılmakta, Japon sanatlarının örnekleri sergilenmektedir.²⁹²

Kültürel ilişkiler bağlamında; Türk yazarların eserlerinin diğer dillerde de yayınlanmasının desteklendiği, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen proje kapsamında, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur', 'Mühütedi' ve Turgut Özakman'ın 'Şu Çılgın Türkler' adlı eserleri Japonca'ya tercüme edilmiştir. Japonya'nın bir çok önemli yazarı gibi Haruki Murakami'nin 'Yağmur' ve 'Cehennem Sıcağı' ile Kenzabura Oe'nin 'Kişisel Bir Sorun' adlı eserleri de Türkçe'ye çevrilmiştir.²⁹³

Öte yandan, iki ülkenin kültürel ilişkileri, arkeoloji alanında da kendini göstermektedir. Japonya Anadolu Arkeoloji Enstitüsü tarafından, Kırşehir'in Kaman-Kalehöyük yerleşiminde gerçekleştirilen kazılar, Japon imparatorluk ailesi tarafından 3 nesildir desteklenmektedir.²⁹⁴

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın etkin çalışması ile birlikte turizm alanında da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Japonya'da yapılan kültür-sanat etkinlikleri sayesinde, Japon halkının internet ortamında yaptığı aramalarda Türkiye'nin ilk sıraya yerleşmesi gündeme oturmuştur.²⁹⁵ Ayrıca, 'Japon Seyahat Acentaları Birliği'nin,

²⁹⁰ Sabah, *Osmanlı eserleri Japonya'da sergileniyor*, www.sabah.com.tr, (11.10.2019).

²⁹¹ *Japonya İstanbul Başkonsolosluğu Özel Bülteni*, www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp, (07.09.2018).

²⁹² "İstanbul Japon Week" başlıyor, www.japonsinemasi.com, (20.02.2018).

²⁹³ ORSAM Raporu, "Japonya - Türkiye arasındaki bağlar ve karşılıklı etkileşimin geleceği", No:37, 2014, s.15.

²⁹⁴ *Japonya İstanbul Başkonsolosluğu Özel Bülteni*, www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp, (07.09.2018).

²⁹⁵ *Atv, Japon turist patlamasında geri sayım başladı*, www.atv.com.tr, (12.06.2019).

Avrupa’da görülmesi gereken yerler arasında; Bursa’daki Uluabat Gölü’nün çevrelediği Gölyazi’yi seçmesi, turizmde iki ülke arasında ivme yakalanması için fırsat doğurmuştur.²⁹⁶ Tatil seçeneklerinde ‘Kültür-Tarih’ konseptini benimseyen Japon turistlerin; Göbeklitepe, Kapadokya, Zeugma vs. gibi tarihi zenginlikleri içinde barındıran Türkiye’ye gelmelerinin önü açılmıştır.

6. Uzay Alanında İşbirliği

‘Mitsubishi Electric’ firması ile ‘Türksat Uydu, Haberleşme, Kablo TV ve İşletme A.Ş’ arasında 2011 yılında yapılan anlaşma ile Türksat 4A ve Türksat 4B haberleşme uydularının üretiminde işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Her iki uydu da başarı ile fırlatılmış olup, hâlihazırda aktif olarak kullanılmaktadır.²⁹⁷

7. Medya İşbirliği

Japonya yolculuğu ile iki ülke ilişkilerine damgasını vuran ‘Ertuğrul’, Türk-Japon ortak yapımı olarak 2015 yılında beyazperdeye yansıtılmıştır.²⁹⁸ Her iki ülkede de gösterime giren ‘Ertuğrul 1890’ adlı filmde, 1985 yılında 215 Japon vatandaşının Tahran’dan kurtarılması operasyonuna da yer verilmiştir. Tarihi dostluk hikayelerinin aktarıldığı film, TV’de de yayınlanmıştır. Öte yandan, Türk-Japon dostluğunu konu alan bir belgesel de gösterime girmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Sibirya’daki kamplarda yaşayan Türk esirlerin, Japon Yarbay Tsumura komutasındaki ‘Hei Mei-Marı’ gemisiyle yaptıkları uzun ve zorlu yolculuğun anlatıldığı ‘Vatana Giderken’ adlı belgesel izleyicilerin beğenisine sunulmuştur.²⁹⁹

Japon medya kuruluşlarının son dönemde Türkiye’ye ilgilerinin arttığı görülmektedir. Japon TV kanalı “Fuji TV” ve Japon haber ajansı “Kyodo”, İstanbul’da

²⁹⁶ Hürriyet, *Japonlar Avrupa’yı adım adım gezdi ve seçti*, www.hurriyet.com.tr, (03.08.2018).

²⁹⁷ Japonya İstanbul Başkonsolosluğu Özel Bülteni, www.istanbul.tr.emb-japan.go.jp, (07.09.2018).

²⁹⁸ *Türk -Japon Dostluğu Beyazperdede*, www.aa.com.tr, (20.09.2017).

²⁹⁹ “Vatana Giderken - Hei Mei Marı” Belgeseli Ankara’da gösterildi, www.haberler.com, (19.04.2019).

ofis açmışlardır. İki ülke arasında yeni köprüler oluşturmayı amaçlayan Kyodo ile AA arasında haber alanında işbirliği anlaşması imzalanmıştır.³⁰⁰

İki ülkenin dostluk bağlarına katkı sunması beklenen “TRT Japonca”, 1 Nisan 2015 tarihinde yayınlarına başlamıştır. TRT Japonca, TSR (Türkiye’nin Sesi Radyosu) bünyesinde radyo ve internet üzerinden yayın yapmaktadır.³⁰¹

Türk-Japon işbirliğinin küresel istikrar açısından önemi şu ifadede en güzel şekilde karşılığını bulmuştur: “Sizin ulusal simgenizde ay, bizimkinde ise güneş vardır. Japon yazısında ‘güneş’ kelimesinin yanına ‘ay’ kelimesi yazılırsa, bu iki kelimenin birlikte anlamı ‘aydın’ demektir. Bundan dolayı ay ve güneş, yani Türk ve Japon ulusları birlikte çalışırsa, bundan hiç şüphemiz olmasın ki, bütün dünya aydınlanacaktır.”³⁰²

³⁰⁰ AA ile KYODO arasında işbirliği anlaşması imzalandı, www.aa.com.tr, (25.10.2017).

³⁰¹ Ryoko Asano, *Kotodoma İstanbul*, “Dünyada ilk ve tek TRT Japonca”, Ed. Esin Esen - Ikuko Suzuki, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s.142.

³⁰² “Prof. Okuba’nın Ertuğrul Şehitleri Anıtı’nın Açılış Töreni Konuşmasından”.

SONUÇ

Japonya'da 'Türk Kültür Yılı' olarak ilan edilen 2019 yılı içerisinde hazırlanan bu çalışmada, Asya kıtasının iki yakasında yer alan Türkiye ve Japonya arasındaki dostluk ilişkileri, tarihi ve kültürel bağlar üzerinden detaylı olarak açıklanmıştır.

İki ülkenin ilişkileri tarihsel perspektiften ele alındığında, Ertuğrul hadisesinin ilişkilerin mihenk taşı teşkil etmesiyle birlikte; Rus-Japon Savaşı ve Türk kamuoyuna etkileri, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal mücadelesi döneminde iki ülke arasında gerçekleşen 'gizli' diplomatik temaslar ve istihbarat çalışmaları, Rusya'daki Türk esirlerin Japon subay komutasındaki 'Hei Mei Maru' vapuruyla yaptıkları zorlu yolculuk, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımları arasında Japon sermayesinin yer alması, her iki ülkedeki deprem felaketlerinde sergilenen güçlü dayanışma gibi önemli gelişmeler de, imparatorluk geçmişine sahip iki ülkenin köklü ilişkilerindeki dönüm noktalarıdır. Bu bağlamda; akademisyen, siyasetçi, diplomat ve araştırmacıların katıldıkları programlarda, ' Ertuğrul Fırkateyni Kazası ' ve ' Tahran Kurtarma Operasyonu ' gibi iki ülke ilişkilerinde sembolleşen belli başlı tarihi hadiseler indirgenerek, yüzeysel şekilde anlatılan Türk-Japon ilişkilerinin, ifade edilenlerin çok ötesinde, derin bağlara sahip olduğu ortaya konulmuş, Türk ve Japon halklarının karşılıklı yakınlık hislerinin temelinde bu gerçeklik olduğu tespit edilmiştir.

Öte yandan; kültürel benzerlikler merceğe altına alındığında, iki kültürün ortak değerlere sahip olduğu ve birçok kültürel unsurda benzeştiği görülmektedir. Bunların içerisinde başlıca olarak, dil özellikleri örnek gösterilebilir. Altay dil ailesi mensubu Türkçe ve Japonca, aynı cümle yapılarına ve birçok ortak özelliğe sahiptir. Ulus özelliklerinin temelinde dilin olduğunu dikkate aldığımızda, dil yapılarındaki benzerlikler, iki ülke halkının tarihteki ilişkisi bakımından derin anlamlar içermektedir.

Türk ve Japon halklarının inanç sistemlerini ele aldığımızda, Türklerin atalarının inancı olan Şamanizm ile Japonların yerel inançları Şintoizm arasında bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. İki ülkenin kadim öğretileri ve toplumsal değerlerinde de benzerlikler

bulunmaktadır. Bunların yanı sıra; müzikte, sanatta ve mistik boyuttaki ruhsal uyum da dikkate değerdir.

Her iki ülkenin sanatlarını icra eden, Türk ve Japon kültürlerinin ortak sembolleri olan, ülkelerinin gönüllü kültür elçileri konumundaki sanatçılar; iki kültürden de izler taşıyan eserleriyle, Türkiye ile Japonya arasında dostluk köprüleri kurarak iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmaktadırlar.

Türkiye ile Japonya herhangi bir psikolojik engelin bulunmaması iki ülke ilişkileri adına büyük avantaj sağlamaktadır. İki ülke yetkilileri uluslararası kurumlarda başarılı çalışmalar yapmaktadır. Arabuluculuk mekanizmalarında derin tecrübeye sahip Türkiye, Uzakdoğu'da bu misyonu üstlenmesi durumunda Japonya ile ilişkilerini geliştirmesinin yanında uluslararası toplum nezdindeki prestijini de artıracaktır. 'Yeniden Asya' açılımıyla birlikte, Türkiye-Japonya ilişkilerinin de ivme kazanması beklenmektedir.

Japonya'nın ülkemizdeki elçileri tarafından 'İki Devlet Tek Yürek' ifadesiyle nitelendirilen Türkiye ve Japonya'nın siyasi ilişkilerinin son yıllarda ivme kazanması memnuniyet verici olmakla birlikte, ekonomik alandaki potansiyel yeteri kadar değerlendirilememektedir. İki ülkenin ticaret hacminin çok düşük seviyelerde kaldığı ve Türkiye aleyhine gerçekleştiği görülmektedir. Üçüncü ülkelerde, Japon teknolojisi ile Türkiye'nin nitelikli ve dinamik işgücünün bir araya getirildiği projeler hayata geçirilmelidir. Japon turistlerin Türkiye'yi daha fazla ziyaret etmeleri için çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye ile Japonya arasında birçok alanda yapılan çalışmaların, işbirliği potansiyelinin çok altında olduğu, bu bağlamda aktif politikalar yürütülmesi gerekliliği ortadadır. Japonya'nın özellikle nükleer enerjideki birikiminden yararlanmak için mühendislik ve Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.

Türkiye'nin gelecek vizyonu için, Japonya ile elektronik, havacılık, uzay, tıp, mühendislik, denizcilik, gemi inşaatı gibi stratejik sektörlerde işbirliği yapılarak ortak projeler geliştirilmesi, iki ülke halkları arasında etkileşimin artırılması ve iki ülke arasındaki sağlam zeminin en iyi şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tarihi bağları ve kültürel benzerliklerinin yanında, birbirini tamamlayıcı coğrafyalarda yer alan Türkiye ve Japonya'nın dostluk ilişkisinin oluşturduğu işbirliği

potansiyelinin yeterince değeriendirilemediği saptanmış, dostluğun işbirliğine dđnüşürölmesi bağlamında, iki ölke arasındaki ortak çalışmalarla birlikte işbirliği fırsatları ortaya konmuştur.

İki ölke arasında uzun yıllar boyunca dostluk vurgusu üzerinden oluşturulan duygusal ortam, 21.yüzyıl'da atılan somut adımlarla birlikte yerini daha realist bir çizgiye bırakmıştır. Bu durum Türk-Japon işbirliği beklentilerini artırmaktadır.

Tarihlerinde hiç çatışmamış iki dost ölke olarak Türkiye ve Japonya arasında yapılacak işbirliği, sadece iki ölke halkı için değil, küresel istikrar adına da büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ADIVAR Halide Edip, Mor Salkımlı Ev, İstanbul, Atlas Kitabevi, 1985.

APATAY Çekinkaya, Ertuğrul Fırkateyni'nin Öyküsü, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1998.

ARAS Serhan – YÜKSEL Mehmet, Ertuğrul, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2015.

ARMAOĞLU Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991.

ASANO Ryoko, Kotodama İstanbul, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015.

ATATÜRK Mustafa Kemal, Zabit ve Kumandan ile Hasbihal, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2006.

CENGİZ Recep, Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Ankara, Anıtkabir Derneği Yayınları, 2001.

CİHAN Ahmet – HÜLAGÜ M. Metin, Bir Dostluk Öyküsü - Belgelerle Türk-Japon İlişkileri, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2011.

ÇAĞLAYANGİL İhsan Sabri, Anılarım, İstanbul, Yılmaz Yayınları, 1990.

DARA Ramis, Erguvan Muhabbeti, Bursa, BBB Yerel Gündem 21 Yayınları, 2005.

DARKAVİ Mulay el-Arabi, Bir Mürşidin Mektupları, İstanbul, İnsan Yayınları, 1995.

DEMİRHAN Pertev, Japonların Asıl Kuvveti - Japonlar Niçin ve Nasıl Yükseldi, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1937.

- DEMİRHAN Pertev, Rus-Japon Harbi 1904-1905, İstanbul, Matbaai Ebüzziya, 1943.
- DÜNDAR A. Merthan, Prof. Dr. Özkan İzgi'ye Armağan, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2011.
- DÜNDAR A. Merthan, Uluslararası Ertuğrul'un İzinde Deniz Kuvvetleri ve Diplomasi, İstanbul, Deniz Müzesi, 2015.
- ESEN Esin, Kotodama İstanbul, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015.
- ESENBEL Selçuk, Hilal ve Güneş - İstanbul'da Üç Japon: Yamada Torajiro, Ito Chuta, Otani Kozui, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010.
- GIRARDELLI Miyuki Aoki, Osmanlı Sarayında Japonya'dan Esintiler, İstanbul, TBMM Milli Saraylar Yayınları, 2013.
- GÜVENÇ Bozkurt, Japon Kültürü, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.
- HEARN Lafcadio, Japonya, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2016.
- KARA Mustafa, Erguvan Muhabbeti, Bursa, BBB Yerel Gündem 21 Yayınları, 2005.
- KARA Mustafa, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, İstanbul, Dergah Yayınları, 2003.
- KISAKÜREK Necip Fazıl, Ulu Hakan İkinci Abdülhamid Han, İstanbul, Hacegan Yayınları, 2007.
- KOMATSU Kaori, Ertuğrul Faciası - Bir Dostluğun Doğuşu, Ankara, Turhan Kitabevi, 1992.
- KUMRULAR Özlem - PERİNÇEK Mehmet, Zaman Treni, İstanbul, Doğan Kitap, 2016.
- KÜÇÜKYALÇIN Erdal, Kont Otani Kozui ve Türkiye, İstanbul, DEİK, 2010.
- KÜÇÜKYALÇIN Erdal, Turna'nın Kalbi, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- MATSUTANI Hironao, Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1995.

- MEB, El Sanatları Teknolojisi - Geleneksel Türk Süsleme Sanatları, Ankara, 2012.
- MÜTERCİMLER Erol, Ertuğrul Faciası, İstanbul, Alfa Yayınları, 2010.
- ÖKE Mim Kemal, 2. Abdülhamid Siyonistler ve Filistin Meselesi, İstanbul, Kervan Yayınları, 1981.
- PEHLİVANTÜRK Bahadır, Türkiye’de Japonya Çalışmaları-2, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015.
- RİFAİ Ken’an, Sohbetler, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2000.
- SADIKLAR C. Tayyar, Zirvedeki Japonya, Ankara, Meteksan, 1991.
- SAKO Susumu, Japon Araştırmacıların Gözünden Türkiye, Ankara, ÇOMÜ Yayınları, 2009.
- SCHIMMEL Annemarie, Tasavvufun Boyutları, İstanbul, Adam Yayınları, 1982.
- SULTAN ABDÜLHAMİD, Siyasi Hatıratım, Hazırlayan Ali Vehbi Bey, İstanbul, Hareket Yayınları, 1974.
- SULTAN ABDÜLHAMİD, Siyasi Hatıratım, Hazırlayan H. Salih Can, İstanbul, Dergah Yayınları, 1987.
- ŞAKİR Ziya, Sultan Abdülhamid ve Mikado, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1994.
- ŞİMŞEK Erdoğan, Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Fırkateyni, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- TEKMEN Ayşe Nur, Japon Dili İncelemeleri, Ankara, Türk - Japon Vakfı Yayınları, 2015.
- TOYAMA Atsuko, Yüzyılın Dönemecinde Türkiye, Ankara, Türk - Japon Vakfı Yayınları, 2004.
- TUNÇOKU Mete, Güneşin Doğduğu Topraklardan Mektup Var - Bir Türk Öğrencinin Japonya İzlenimleri, Ankara, Türk - Japon Üniversiteliler Derneği, 2001.
- UEYAMA Daishun, Türk - Japon Fabrikası, İstanbul, Ege Yayıncılık, 2015.

ULUSAN ŞAHİN F. Şayan, Türk - Japon İlişkileri (1876-1908), Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 2001.

ULUSLARASI EĞİTİM ENFORMASYON MERKEZİ, Bugünkü Japonya, Ankara, 1989.

MAKALELER

ALADAĞ Hüseyin Hilmi, Osmanlı Devleti Zaviyesinden 1904-1905 Rus - Japon Harbi, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, ss.92-98.

AVCI Ertürk, Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya Son Seyri, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Dergisi*, 2015, ss.1-8.

DEMİR Ali Volkan, Yamada Torajiro ve Türkiye, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 2011, ss.137-142.

ESENBEL Selçuk, 1904-05 Rus Japon Savaşı, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 2008, ss.70-76.

HIGASHINO Atsuko, Türk - Japon İlişkileri, İzlenimler ve Gerçeklik, *Analist Dergisi*, 2014, ss.61-67.

IMAI Kohei, Türk-Japon İlişkileri - Söylemi Eyleme Dönüştürmek, *Analist Dergisi*, 2014, ss.55-61.

KAVAK Mehmet Özgen, Japonya'nın On Bin Yılı, *Avrasya Dosyası, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1999, ss.154-172.

ÖZYÜREK Mustafa, Cumhuriyet Dönemi Türkiye - Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti, *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, 2016, ss.21-28.

SASHIMA Takashi, Japon Kültüründe Turna Simgesi, *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 2003, ss.57-66.

TAŞKIRAN Cemalettin, Yarbay Çomara'nın Türk Esirleri İçin Haysiyet Mücadelesi, *Avrasya Dosyası, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1999, ss.79-88.

ULUSAN ŞAHİN F. Şayan, Rus - Japon Harbinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Tesirleri, *Kırıkkale Üniversitesi Bilim Yolu Dergisi*, 1999, ss.274-282.

RAPOR

ORSAM Rapor No: 37, "Japonya - Türkiye Arasındaki Bağlar ve Karşılıklı Etkileşimin Geleceği", 2014.

ORSAM Rapor No: 193, "Uluslararası Toplumda Japonya ve Türkiye: İşbirliği ve Potansiyel", 2014.

ORSAN Rapor No: 207, "Küresel İlişkiler Üzerine Türkiye - Japonya Diyalogu, 2017.

ORSAM Rapor No: 212, "Japonya ve Türkiye: İnsani Güçler", 2017.

KONFERANS

OSAWA Takashi, "Türkler, Japonlar ve Dünya", 14.04.2006.

BÜLTEN

DEİK, "Japonya Bülteni".

SERĞİ

OSHITA Miki, "Nereden Nereye" Sergisi, İstanbul, 14.02.2019.

GAZETE

Sabah Gazetesi, 15.10.1994.

TEZ

SİPAHİ Serkan, “Kore Savaşı ve Türk Kamuoyu”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2007.

MÜLAKATLAR

Doç. Dr. Emin Özdamar, 11.08.2016.

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın, 05.04.2018.

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, 26.04.2019.

Prof. Dr. Elif Erhan, 28.04.2019.

Sn. Takumi Suemitsu, 15.08.2019.

İNTERNET SİTELERİ

AA, *AA ile KYODO arasında işbirliği anlaşması imzalandı*, www.aa.com.tr, (25.10.2017).

AA, *Çavuşoğlu, Japonya'nın Yabancılara Verdiği En Yüksek Nişan İle Taltif Edildi*, www.aa.com.tr, (08.08.2019).

AA, *Dünya standartlarında öğretim elemanı yetiştirilecek*, www.aa.com.tr, (02.08.2019).

AA, *İnsani sorunlarda Japonya ve Türkiye gibi ülkelerin daha fazla sorumluluğu var*, www.aa.com.tr, (19.02.2018).

AA, *Japon Müziğinin Türkiye'deki Elçisi*, www.aa.com.tr, (27.03.2019).

- AA, *Peru Japonların yasını tutacak*, www.aa.com.tr, (17.03.2011).
- AA, *Türk -Japon Dostluğu Beyazperdede*, www.aa.com.tr, (20.09.2017).
- AA, *Türkiye ve Japonya arasındaki STA hızlandırıldı*, www.aa.com.tr, (25.09.2018).
- Akademya Dergisi, *Göbeklitepe ve Turna Kuşu Sembolizmi* ,
www.akademyadergisi.com, (23.08.2019).
- Akşam, *Türk-Japon işbirliği Sakura açtıracak* , www.aksam.com.tr, (20.12.2019).
- Anadolu Üniversitesi, *Ukiyo-e*, <https://earsiv.anadolu.edu.tr>, (14.05.2019).
- Asialogy, *Türkler ile Japonlar Akraba mı?* , www.asialogy.com, (09.10.2017).
- Atv, *Japon turist patlamasında geri sayım başladı*, www.atv.com.tr, (12.06.2019).
- Bahçeşehir Üniversitesi, *Japonya'nın Mukogawa Üniversitesi ile değişim anlaşması imzalandı*, www.bau.edu.tr, (01.05.2019).
- Bahçeşehir Üniversitesi, *Mukogawa Üniversitesi'nde Bahçeşehir Esintisi*,
www.bau.edu.tr, (09.02.2019).
- Bilgesam, *Japonya'da Liberal Demokrat Parti'nin İktidara Dönüşü*, Yrd. Doç. Dr. Emine Akçadağ Alagöz, www.bilgesam.org, (10.12.2012).
- Blog, *Türk-Japon ilişkilerinde çok boyutlu işbirliğine doğru*, scolakoglu.blogspot.com, (03.03.2016).
- Blog, *Türk-Japon İlişkilerinin Altın Yılı*, scolakoglu.blogspot.com, (04.01.2017).
- Cnn Türk, *“Yeniden Asya” açılımında 70'den fazla araç olacak*, www.cnnturk.com.tr, (06.08.2019).
- Dünya Bizim, *FuadKuşi Honda örneğinden hareketle Japonlar hat sanatında neden başarılı*, www.dunyabizim.com, (08.12.2018).
- Enerji Atlası, *Sinop nükleer santrali*, www.enerjiatlasi.com, (25.03.2018).
- Ertugrul, *Tarihte Ertuğrul*, www.ertugrul.jp, (15.08.2019).

Euronews, *Asya'yı uçuran iki kanat Türkiye ve Japonya*, www.tr.euronews.com, (04.11.2013).

Euronews, *Türkiye İnsani Yardımda Dünya Lideri*, www.tr.euronews.com, (21.06.2018).

Foreign Policy News, *Turkey-Japan Relations: Images and Reality*, www.foreignpolicynews.org, (30.12.2019).

Haberler, *Marmaray'ın açılış töreni*, www.haberler.com, (29.10.2013).

Haberler, *“Vatana Giderken - Hei Mei Maru” Belgeseli Ankara’da gösterildi*, www.haberler.com, (19.04.2019).

Haberler, *Türk bilim adamına ‘Japon Devlet Nişanı’*, www.haberler.com, (26.12.2019).

Haluk Berkmen, *Kadim Diller ve Yazılar/Türkçe ve Japonca*, www.halukberkmen.net, (12.05.2019).

Hürriyet Gazetesi, *Japonlar Avrupa’yı adım adım gezdi ve seçti*, www.hurriyet.com.tr, (03.08.2018).

İktisadi Kalkınma Vakfı, *AB-Japonya “Ekonomik Ortaklık Anlaşması” Türkiye’yi de Etkileyecek*, www.ikv.org.tr, (27.10.2019).

İsmek, *Minyatürün Ezber Bozunu: Günseli KATO*, www.ismek.ist, (11.02.2019).

Japon Sineması, *Japonya dışında yaşayan 6 büyük Japon topluluğu*, www.japonsinemasi.com, (01.03.2019).

Japonya Ankara Büyükelçiliği, *İkili ilişkiler*, www.tr.emb-japan.go.jp, (04.05.2019).

Japonya Araştırmaları Derneği, www.jad.org.tr, (23.08.2018).

Kerim Vakfı, *ABD ve Çin’deki İslam araştırmaları kürsülerinden sonra Japonya’da “Tasavvuf Araştırmaları Merkezi” kuruldu*, www.kerimvakfi.org, (10.06.2018).

Kim Kimdir, *Rüştü Erdelhun*, www.kimkimdir.gen.tr, (02.08.2018).

Klasik Türk Sanatları Vakfı, *Ebru*, www.ktsv.com.tr, (07.06.2018).

Milli Folklor, *Türk ve Japon kültüründe sadakat sembolü olarak turna*, www.millifolklor.com, (20.03.2019).

Milliyet Gazetesi, *Davutoğlu'nun Bosna'ya kurtarma turları*, www.milliyet.com.tr, (10.12.2017).

Mustafa Armağan, *Sultan Abdülhamid ve Samuraylar*, www.mustafaarmagan.com.tr, (14.09.2018).

Muzaffer Ozak, *Mustafa Duzgunman*, www.muzafferozak.com, (25.10.2019).

Ntv, *İnsanlığın Kaybettiği Yer Hiroşima*, www.ntv.com.tr, (18.07.2018).

Ntv, *Kayıp Japon gazeteci Türkiye'ye getirildi*, www.ntv.com.tr, (23.10.2018).

Radikal Gazetesi, *Kılıcın Efendileri: Yeniçeri ve Samuray*, www.radikal.com.tr, (19.08.2018).

Sabah Gazetesi, *Ertugrul 1890*, <http://arsiv.sabah.com.tr>, (02.05.2004).

Sabah Gazetesi, *Ertuğrul Japon ders kitaplarında*, www.sabah.com.tr, (05.11.2017).

Sabah Gazetesi, *Kurtaran Kanat*, <http://arsiv.sabah.com.tr>, (02.05.2004).

Sabah Gazetesi, *Osmanlı eserleri Japonya'da sergileniyor*, www.sabah.com.tr, (11.10.2019).

Sabah Gazetesi, *Türkiye'nin "Yeniden Asya" açılımına Çin ve Japonya'dan tam destek*, www.sabah.com.tr, (07.08.2019).

Sanat Karavanı, *Kahve Tarlalarında Japonlar*, www.sanatkavani.com, (12.11.2018).

Santigrat Dergisi, *İki Büyük İmparatorluğun Benzer İzleri*, www.santigrat.com.tr, (05.03.2016).

Santigrat Dergisi, *Yeniçeriler ve Samuraylar*, www.santigrat.com.tr, (10.09.2017).

Siamtur, *Japonya*, www.siamtur.com, (02.04.2018).

T.C. Tokyo Büyükelçiliği, *Ertuğrul Fırkatayını*, www.tokyo.be.mfa.gov.tr, (09.10.2019).

T.C. Dışışleri Bakanlığı, *Bariş için arabuluculuk girişimi*, www.mfa.gov.tr, (06.05.2018).

T.C. Dışışleri Bakanlığı, *Medeniyetler ittifağı girişimi*, www.mfa.gov.tr, (06.05.2018).

Tarih Komplo, Amerika'daki Osmanlı izi "El Turco"lar, www.tarihkomplo.com, (09.11.2019).

TCCB İletişim Başkanlığı, *Cumhurbaşkanı Erdoğan Pekin'deki programın ardından basın mensuplarının sorularını yanıtladı*, www.iletisim.gov.tr, (04.07.2019).

The Diplomat, *Japan's Strategic Push with Turkey*, www.thediplomat.com, (30.12.2019).

Tika, *TİKA ve JICA arasında işbirliği anlaşması imzalandı*, www.tika.gov.tr, (11.04.2018).

TRT Haber, *Osmangazi Köprüsü hizmete açıldı*, www.trthaber.com, (02.06.2017).

Türk-Japon Dostluk Topluluğu, Shodo nedir?, www.turkjapondostluktoplulugu.com, (08.10.2017).

Üsküdar Üniversitesi, *İki doğunun köprüsü: Tasavvuf kültürü eğitim programı projesi*, <https://tasavvuf.uskudar.edu.tr>, (13.08.2019).

Wikizero Ansiklopedi, *Hülagü Han*, www.wikizero.com, (02.01.2017).

Yazma Eserler Kurumu, *Ebru*, www.yazmanadir.yek.gov.tr, (19.08.2018).